

FLORICA R. CANDEA

(COORDONATOR)

Editura "Viata arădeană" Arad

OGLINDA

2 0 0 8

FLORICA R. CÂNDEA
(coordonator)

OGLINDA

CARTE – DOCUMENT
(VOLUM COLECTIV)

COLECȚIA MĂRTURII

Editura „Viața arădeană”, Arad

2008

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Florica R. Câdea

Oglinda / Florica R. Câdea, Editura „Viața arădeană”, Arad,
2008

14,5 x 20,5cm; 108 pag.

ISBN: 978-973-161-022-1

COPERTA: CRISTIAN D. SIDA
LECTOR DE CARTE: ANCA MUREȘAN
CORECTOR: LOREDANA LUP

BIBLIOTECA DE FOTOGRAFII ȘI ILUSTRAȚII aparține echipei redacționale

ARANJAMENT: CLAUDIA BOARIU

COLECTIV REDACȚIONAL:

COORDONATOR: FLORICA R. CÂNDEA
REDACTOR RESPONSABIL: CORNELIA MUREȘAN
REDACTOR ARTISTIC: CLAUDIA BOARIU

La redactarea acestui volum și-au adus aportul toți semnatarii articolelor sau materialelor culese și propuse.

ASISTENȚI EDITORIALI:

VIOREL DOLHA
FLORICA MUREȘAN
ROZALIA POTA
ANGELA DON

VOLUM FINANȚAT DE CENTRUL CULTURAL JUDEȚEAN ARAD și
CONSILIUL JUDEȚEAN ARAD

Mulțumim domnului VIOREL DOLHA (președintele ASOCIAȚIEI ÎNVĂȚĂTORILOR) pentru tot sprijinul acordat.

MOTTO:

„A vorbi frumos românește înseamnă a fi colindat de dor; a scrie frumos românește înseamnă a fi găsit cărarea dorului spre dor!”

(Fănuș Neagu)

CUVÂNT INTRODUCȚIV

Sita timpului nu șterge buna conviețuire cu românii de dincolo de hotare, ba, din contră, conturează imaginea unei comuniuni, prin limbă sau grai popular, obiceiuri sau port tradițional, unitate de neam și sânge.

Această carte, cum ar fi pus și Eminescu, „e veșnic nouă pentru mine, ce frumoase lucruri întâlnești în cartea asta. Citește-le și o să vezi câtă dreptate am.” Desprinse parcă dintr-o „Oglindă” geografică, materialele dispuse pe mai multe capitole, susțin întru totul dorința apropierii sufletesti cu toți românii, de oriunde s-ar afla. Fără peisaje conturate în geografii romantice, cartea poartă un titlu sugestiv, unul simplu *Oglinda*. Căci fiecare dintre noi, vrem nu vrem, ne (mai) privim în oglindă, măcar să vedem „dacă dăm bine”. Ei bine, aici este vorba despre o „oglină” a sufletului uman, acela care păstrează ascunse TAINE, căci fiecare dintre noi avem tainele noastre. Și veți găsi, în aceste pagini, taina nunții, taina Sărbătorilor de peste an ori taina datinilor străbune, sau pur și simplu, taine, care până acum nu s-au spus și, iată, „dându-și mâna redactorii au scos la iveală atâtea taine...”

Din sinteza acestor materiale propuse, am regăsit (am revăzut în mintea-mi) locuri dragi, pe care, cu timpul, le-am parcurs și acum, prin scris mă reîntâlnesc cu ele (/clepsidra timpului nu le-a uitat) prin aceeași oglindă românească.

Cu atât mai mult, văzând efortul sau demersul pentru un Proiect multicultural (căci această carte este întâiul rod) l-am încurajat și susținut, oferind o încăpere de la Galeriile „Turnul de Apă” pentru susținerea în luna mai 2008, a unui *simpozion multi-cultural*. Chiar dacă nu s-a vrut și nici nu este pură istorie, nici antologie, nici cronologie, cartea stârnește interesul prin materialele informative pe care le oferă. Planul ei este unul înclinat, cu o înșiruire de alte planuri, în interesul și-n beneficiul românilor de la noi și al celor din Voivodina (și cred că pentru viitor și alți români din alte ținuturi, Timoc, Bulgaria, Albania ș.a. și-ar putea găsi locul aici, prin aceste cercetări care să le decline identitatea).

Sunt convins că autorii acestui volum n-au dorit „să își facă un chip cioplit” în această *Oglindă* ci au încercat să cristalizeze o altfel de istorie prin limbajul oferit, de suflet. Și, probabil, se vor retrage când nu vor mai avea nimic de spus. Dar, până atunci, cartea trebuie citită, căci are un lirism aparte, un înveliș protector, de care toți avem nevoie.

Consider sumarul dintre aceste coperte bine structurat și încheiat, care, însă, va trebui continuat, atât prin descinderi în alte vetre românești, cât și prin decuparea de materiale, altele decât acestea, care, poate, stau undeva prăfuite de sita timpului.”

Prof. HORIA TRUȚĂ

SĂ NE DĂM MÂNA... ÎN OGLINDĂ

În existența lor milenară, oamenii au spus, spun și vor mai spune povești. Aceste povești se transformă, pe firul unei incitante narațiuni, într-o „oglin-dă”, în care se vor reflecta obiceiuri, cutume, jocuri etc. care vor pune capăt întrebărilor ce au generat aceste povești. Informațiile de orice fel, care ne inundă azi, prezintă uneori o învălmășeală de vizual și grafic pentru care ochii obosec.

Oglinda nu poate funcționa doar cu lumina, noi propunem o descoperire / relevare a românilor de pretutindeni într-o nouă lumină. Această carte ne va apropia mai mult, uităm de dezbinare și ne dăm mâna. Vom împleți firul epic cu cel liric, lucid și captivant, fără să privim fugar înlăuntrul ființei umane românești, chiar dacă facem din această scriitură o piatră de încercare pentru o nouă generație. Abordând o perspectivă globală, conectăm culturile noastre de-a lungul timpului și de-a latul spațiului, dezvățând și ilustrând felul în care noi am perceput lumile noastre.

Desigur, nu avem pretenția unei deschideri exhaustive în lumile noastre românești de la noi, dar și de dincolo de granițe, acesta este doar începutul, schița pentru viitor. Ne-am bazat pe mărturii scrise (sau auzite) de la românii din Serbia și de la românii din împreju-

rimile Aradului. Scopul editării acestei lucrări comune (în care am adăugat și lucrări de la diferite simpozioane sau întruniri) a fost acela de a surprinde plăcut „istoria timpurilor”, așa cum ne-a fost povestită. De aceea am și „depășit” frontierele naționale, încercând să completăm „lecția” de istorie română cu aceste materiale.

Colectivul redacțional

CAPITOLUL I

OGLINDA în „cuvinte de întâmpinare și de suflet”

TU-MI EȘTI FRATE, EU ȚI-S FRATE....

Mă încercă un sentiment de aleasă prețuire, dar și emoție, când văd atâta strădanie pentru apariția unei cărți – document, acum, când informatica inundă și împătumește sau molipsește pe cine-i iese în cale.

De data aceasta, între români, s-au spart granițele și cuvintele nu se mai împiedică, ci se împletesc într-un ghem de frățietate și pură simțire.

Scrisă cu dor, cu atâta adevăr, cartea este ca o vioară, care, pe strune, ne cântă și încântă, și ascunde în ea sfinte litere, curată simțire, de care frații români de dincolo de granițe, pe care i-am cunoscut, au și vor avea nevoie.

Și poetul Tudor Arghezi („Incertitudine”) grăiește către noi: „Deschid cartea, cartea geme / Caut vremea, nu e vreme, / Aș cânta, nu cânt și sunt / Parc-aș fi și nu mai sunt.” Iar eu grăiesc către voi, pentru care cartea a fost scrisă: „Nimic nu e jertfă - totul e pasiune, dragoste!”

Felicit inițiativa și colectivul redacțional, cât și membrii proiectului comun.

*Prof. Maria Orodan, Inspector
gen. adjunct, ISJ Arad*

ÎNDEM N CĂTRE UN DASCĂL...

(după Jack Canfield, Mark
Victor Hansen)

„Suferința dispare, dragostea rămâne...”

„Pentru un singur elev pe care l-ai salvat are rost întreaga trudă!”

„Învăță-i pe oamenii mici să devină mai buni, să-și vadă Eul lor autentic și pur și ajută-te să-ți descoperi puterea de vindecare.”

„Învăță-i să dăruiască, numai astfel vor dobândi.”

Constat cu bucurie că și din **PO-MUL CUNOAȘTERII** sădit în marea Grădină a Școlii Generale nr. 5 s-au desprins câteva „ramuri” care ne fac cinste și care s-au întins și spre alte școli din Arad.

Cartea este „oglanda” strădaniei lor, cu toate că, poate din prea multă dragoste față de semeni sau prea multă modestie, nu s-au lăudat într-atât încât să ne obosească. Oamenii trec, pe rând, ca frunzele din pom, dar scrisul rămâne. Din inimile redactorilor acestui volum răzbate un singur cuvânt: „cumințenia” față de cei aflați (mai) aproape sau mai departe.

Sunt bucuroasă că un asemenea proiect inițiat de Șc. Gen. Nr. 5 Arad și-a atins scopul și va trece granițele. Felicitări!

*Prof. Maria Pașcalău- director,
Școala Generală Nr. 5 Arad.*

CĂRȚII – „DRUM BUN!...”

În lungul drum al cunoașterii, cartea are atâtea denumiri (de

identitate, de bucate, de joc, carte de învățatură ș.a.), dar, mai ales, voi insista asupra cărții ca termen învechit de „scrisoare” către cineva și a conotației de carte de rugăciune... spun asta pentru că apariția acestei cărți, în care se regăsesc colegi de la Școala Generală Nr. 5 Arad, este un post scriptum la neterminata scrisoare către un frate necunoscut sau pe care l-ai pierdut... Este ca o rugăciune sau o profesiune de credință pentru cei ce nu au astâmpăr, se joacă cu cuvintele în nobila lor misiune de dascăli...

Ne mândrim că astfel de oameni de la Școala noastră sau de oriunde s-ar găsi, poate unii dintre ei au plecat sau vor pleca, dar CARTEA lor, și a noastră,... rămâne... ca un ARC peste timp!

Așadar... Cărții... Drum bun!

*Prof. Simion Lucaci, dir. adj.
Școala Generală Nr. 5 Arad*

ÎNDEM N CĂTRE CITITORI...

Vă imaginez pe toți, cei ce prindeți cu sfială cartea-ntre palme, ca pentru o sfântă rugăciune, sosiți de pe un drum bătătorit de țară, cu tălpi roase și gene plânse. Cartea aceasta vă va bucura inimile, e scrisă din inimi de români, pentru români. E izvor, e durere, e speranță, e un pas către unitate. E ca un coș plin cu bucate de la țară, care de toate: „noi la voi, voi la noi”. Are condimente ce ne aduc nu „iuteală”, nici răceală, ci „pacea sufletului”.

Noi, care citim aceste rânduri, lăudăm inițiativa și sprijinim pe acei care (încă) mai visează și ne tulbură frumos.

Pentru frații români de dincolo de fruntarii, cartea este raza ce-o așteptau, binecuvântarea și zâmbetul senin al celor care și-au pus amprenta la realizarea ei.

„Carte frumoasă, cinste cui te-a scris!” Căci limba sufletului lor, e a noastră, a tuturor românilor. Mulțumim!

*Prof. Trifa Romeo Popescu
Prof. Nicolae Faur
Liceul particular nr. 1 Arad*

DRAGI COLEGI DIN ROMÂNIA

Am aflat cu bucurie faptul că la final de proiect privind multiculturalitatea etnică, se va edita o CARTE în care nu ne-ați uitat nici pe noi, cei ce, nu din vina noastră, suntem departe de voi. Apele Mureșului care vă scaldă orașul țin loc de lacrimile noastre, de dorul de Acasă...

Din suflet vă mulțumim, va fi pentru noi „o hrană de suflet”, așa cum am mai spus-o. Vin de mulți ani la Arad, cunosc oameni de seamă, de aceea Cartea vine și întregește eforturile noastre comune, de a ne regăsi, de a ne bucura revăzându-ne iar de acum chiar și de a răsfoi, în clipe de răgaz și dor, această Carte.

Vă mulțumim!

*Prof. Rodica Almăjan
Serbia-Alibunar*

IUBIȚI FRAȚI ROMÂNI

Întâlnirea celor două culturi, ce aparțin românilor de la noi, cât și acelor de peste hotare, îngemănate între copertele acestei cărți, ne produce o imensă bucurie. La venirea colegilor de la Arad, în iarna trecută, am citit pe fețele lor, strădania de a face tot ceea ce le este posibil, să le fim aproape.

Cunoaștem Aradul (dar și Macea), prin concursurile la care copiii noștri au participat, fiind încununati de succese. Găzduirea și primirea ne-au făcut plăcere.

Iată că acum, vorba românului, „cu o CARTE deschizi suflete!” Abia așteptăm să ne bucurăm de roadele acestui mare efort din partea lor, mai ales că pe o parte dintre ei îi cunoaștem de peste douăzeci de ani.

Felicitări!... și să ne deschidem inimile pentru un singur cuvânt: „Român.”

Prof. Zărie Olar, director Alibunar
Prof. Todor Petrovici Alibunar

O CARTE DE SUFLET

Spuneam, cândva, că noi torăcenii sau românii de dincolo de granițe, „suntem mai români decât românii.”

Ca profesor de istorie, m-au preocupat trecutul, portul, tradițiile neamului românesc, de care nu mă pot desprinde. Când Florica mi-a cerut documente din arhiva personală n-am stat cu nimic pe gânduri.

După mai bine de douăzeci de ani, Aradul își deschide fereastra sufletului înspre noi. Și cum? Printr-o carte în care ești obligat să te privești în „oglină”. Să te molărești cu toți cei care semnează în ea.

Tuturor cititorilor și autorilor ei le transmit, cu plecăciune, mesajul meu de român adevărat, chiar dacă mă numesc Ioan Petrovici.

Prof. pensionar Ioan Petrovici,
Serbia - Torac

CINE ARE CARTE...

Proverbul „Cine are carte, are parte” mă face să felicit întru început autorii și traditorii acestei cărți care seamănă cu o oglindă cu două fețe: a noastră, a românilor, și a lor, tot a românilor.

Delegația arădeană cu care am purtat un dialog în februarie 2007, și-a declinat dorința de a colabora printr-un proiect „între granițe deschise”. Finalitatea o avem în față: o carte despre noi și pentru noi.

Din suflet, mărturisesc că ea va avea succesul dorit de autori, că ne va mângâia, precum mama, pruncul, lăsându-ne impresia că vor urma și alte „mărturii” scrise, (poate) scoase din lada de zestre a noastră.

Cu emoția cu care ne-am întâlnit mă folosesc acum de prilejul de a le adresa dragi salutări din Nicolint.

Prof. Ioan Ștefan,
director de școală,
Serbia - Nicolint

OGLINDA NOASTRĂ

Motto:

„Și ajuns acasă, eu te rog / fă-mi cel din urmă bine / pământul țării să-l săruți / Și pentru mine.” (George Coșbuc)

Ce-aș putea rosti la apariția unei cărți, scrise, oarecum chiar și la distanță. Care distanță, între noi, românii, nu ar trebui să mai existe, nici măcar pe hârtie.

Oglinda ne propune o întoarcere în timp, suflet cu suflet, pentru ca, ceea ce ne mai leagă (limbă, port, grai) să fie o lecție de învățatură pentru cei ce vin după noi.

Haideti așadar „Delacodru” la câmpie, să ne dăm frățeste mâna și să lecturăm Oglinda, ce, cu modestie, ne-a fost înmănată și cu firească emoție, ne-a fost foastă scrisă.

*Prof. Teodor Groza-Delacodru,
Vârșeț- Serbia*

BUNĂ ZIUA, ROMÂNIA!

Rostesc aceste cuvinte, cu emoția pe care o resimt, căci anii au trecut de când am absolvit Facultatea de Biologie din București. Recent am avut prilejul să mă „pronunț” în curata limbă românească, chiar la București și chiar cu colegi, profesori și învățători din Arad (ca participant la cel de-al XXIX-lea Congres internațional al învățătorilor).

O vorbă străbună însă spune:

„vorba trece, scrisul rămâne.” Și această Carte, pentru mine, va fi amintirea studenției mele, în ȚARA mea. Cu alese mulțumiri, mă adresez și mă raliez autorilor, căci mi-am alinat dorul „de a citi românește”, retrăind, măcar prin citit, același vis, aceeași mândrie, aceea de a fi român.

*Prof. Daniel Muncean,
Petrovasâla- Serbia*

CUVÂNT DE SUFLET

„Dintre alte țări de soare pline / Pe unde ați fost și voi străine, / Veniți... , / Veniți cu bine!” (George Coșbuc).

Îubiți români de pretutindeni, Veniți din apăsarea singurătății în sublimul întregului! Orizontul s-a deschis și în poarta depărtată, nemișcată și gânditoare, casa voastră de la curbura Carpaților vă așteaptă spre a vă inunda ochii și sufletul cu „rai de basme”, „cu vâl de argintie ceață”, „cu doine, ghicitori, eresuri”... cu povești trăite de străbuni și de noi toți, fiindcă fiecare este, în esență, o frântură desprinsă din marea poveste a neamului românesc.

În poartă vă așteaptă frații cu pâinea și sarea de acasă.

S-a adresat prin scris d-na prof. Iuliana Pinteș în numele Catedrei de Limba Română de la Școala Generală nr. 5. Mulțumim în mod special d-lui dipl. ing. Traian Căta, d-nei prof. Rodica Almăjan și d-nei

prof. Romanya Glanda pentru aranjarea materialului.

Mulțumim tuturor colegilor care ne-au transmis mesaje de suflet, materiale inedite, toate cu același gând: frățietate și toate cu același DOR.

*Prof. Iuliana Pinteș,
Șc. gen. nr. 5, Arad*

UN GÂND SINCER, FRAȚILOR ROMÂNI, SÂRBI, DE PRETUTINDENI

Sunt nespuse de fericit să constat că cineva se (mai) ocupă și de românii de dincolo de granițe, chiar dacă ei conviețuiesc în bune relații cu sârbii. Cu atât mult cu cât, dintr-un proiect multicultural rezultă un volum ce însumează activități sau gânduri, fapte comune consumate atât la Arad cât și-n Voievodina sau Serbia de Răsărit - Timoc.

Mă bucur enorm să particip la acest eveniment și felicit ideea.

Întrebarea se pune, des, în zilele noastre „dacă se mai scrie”, „dacă se mai citește”? iată că da! Uitându-te într-o Oglindă comună, ne privim

pe noi, cât și pe semenii noștri (români sau sârbi deopotrivă).

Rămâne ca, de acum înainte, ceea ce s-a început să nu se piardă în negura vremilor ce vor veni.

Cu un gând sincer,
prof. Simion Jarko, Uniunea
Democrată a Sârbilor, Arad

OGLEDALO ZA SVE

Ova knjiga ima poseban miris, ne somo za mene, nego i za sve etniete, bilo to rumunii iz Srbije, ili rumunii magde (Timoc, Olbonia, Bugarsko, Magiorska) svi co govori rumenoski.

Znam rod moie kolege Kornelio i Floriko i svib ostalih kolega, koji su isli nepoznotim putevimo, do skupe podoce za osru zbirku, koja ce ostati „knjiga-dokument”.

Sam ponosna sto rodium sa syimo i smo poceli orae lep proeket stvar koju vidimo i iz noslovo, i zota ujim cestitam i ih moline do ne se zaustove ovde.

*prof. Danița Popian,
Șc. Gen. nr. 5 Arad*

Cu prilejul Zilelor Academice arădene organizate de Universitatea de Vest Vasile Goldiș ne-am întâlnit cu delegația din Voivodina, condusă de d-na profesor Rodica Almăjan

CAPITOLUL II

Oglinda simpozionului internațional din 16 mai 2008 „Multiculturalitate- pașaport într-o Europă a granițelor (între)deschise”

Programul de desfășurare a simpozionului

- Ora 16,00- Deschiderea festivă-
Cuvântarea doamnei profesoare
Cândea Floare;
- Ora 16,10- Prezentarea proiectului și
activităților desfășurate în cadrul
acestuia – prof. Cornelia Mureșan;
- Ora 16,20- deschiderea lucrărilor
Simpozionului (se vor expune lucrările
pregătite de către cei implicați în
proiect);
- Ora 17,30- Discuții finale, stabilirea
activităților viitoare care să faciliteze

realizarea produsului final al
proiectului;

- Ora 18,00- Vizitarea Turnului de Apă.

(16 mai 2008)

În fotografie d-l prof. Horia Truță într-o
inedită „lecție” despre Turnul de apă

SĂRBĂTORI DE IARNĂ

COLIND

DA'I DIN SARA LUI AJUN

Da'i din sara lui Ajun,
Nimerii la un gazdă bun,
corinde-mi, Doamne, corind.
Cel bun gazdă nu fu acasă,
Că fu-n codru de a vânale,
corinde-mi, Doamne, corind,
După el cine-o mânale,
Fiica gazdii cea mai mică,
corinde-mi, Doamne, corind,
Să-l aducă tăt mai sus,
Sus mai sus pe lângă lună,
Cu-o mână-mpletind cunună,
corinde-mi, Doamne, corind,

Cu alta tănând de lună.
Da'cununa cui i-om da,
Fetii gazdii cea mai mică,
corinde-mi, Doamen, corind,
Să-i fie de bucurie,
Fraților de veselie.
Să fii gazdă sănătoasă,
Să plătești corinda noastră,
corinde-mi, Doamne, corind.
Gazdă, dacă ieși afară
Nu ieși cu mâna goală,
Numai cu colaci în poală
Cu cârnațu subsuoară, corinde-
mi, Doamne, corind.

(Culese de institutor Florica
Mureșan, Grădinița PP 20 - Arad).

Tradiții și obiceiuri de iarnă de pe Valea Mureșului

Sărbătorile de iarnă încep cu Ajunul Crăciunului, se continuă cu Anul Nou și se încheie după Bobotează pe data de 7 ianuarie. De secole, toate popoarele creștine, printre care și poporul român celebrează sărbătoarea Nașterii Domnului, a Crăciunului, la 25 decembrie, sărbătoare marcată de manifestări religioase, colinde, obiceiuri și tradiții specifice fiecărei zone.

În noaptea de Crăciun porțile curților sunt deschise, luminile aprinse, semn că cetele de colindători sunt așteptate să colinde la ușa, fereastra și apoi în casa fiecărui om. Tot la Crăciun este obiceiul colindatului cu Turca, obicei păstrat pe Valea Mureșului. Turca este jucată după cântarea colindelor în casă, după o melodie de joc ritmică cântată la fluier sau vioară. După colindatul prin sat se obișnuiește să se cânte „colinda zorilor”, după care urmează „Ospățul lui Crăciun”.

A doua și a treia zi de Crăciun există un alt obicei numit „Lătu-
renia”. Feciorii din sat organizează vizita lor din sat în sat, aceștia fiind găzduiți de prieteni și cunoscuți sau rude și înconjurați cu toată cinstea cuvenită unor oaspeți de seamă (să joace fata care-i place, să fie ospătat, să fie mulțumit), știind că așa va fi tratat și el când va întoarce vizita în a patra și a cincea zi de Crăciun.

Colindele sunt cele mai vechi creații poetice ce exprimă urări de belșug, sănătate, prosperitate și fericire adresate de cetele de colindători ce trec din casă în casă. Ele trebuie să fie ascultate și cântate pentru a li se înțelege frumusețea spirituală.

Tot un obicei de Crăciun este și umblatul cu steaua, copiii băieți umblau câte doi sau trei, rareori mai mulți cu o stea. Ei se numesc stelari. Primesc de la gazde nuci, mere, colaci și mai nou și bani, drept răsplată pentru urările adresate

DATINI DE CRĂCIUN: Datina de a tăia porcul de Crăciun se păstrează și acum în zonele de pe Valea Mureșului, gospodinele pregătesc o mâncare din carne macră de porc cu ceapă și slănină, din care sunt ospătați mai întâi străinii care le calcă pragul casei, acestei mâncări i se spune „pomana porcului”.

Aluatul frământat de Crăciun este bun de deochi pentru vite.

Se crede că în noaptea de Crăciun, apa se preface în vin, iar dobitoacele vorbesc. Nu e bine ca în Ajunul Crăciunului să fie pus pe masă mai întâi rachiul, pentru că

nu el are întâietate în această seară, ci bucațele.

Dacă visezi grâu verde în postul Crăciunului e semn bun că anul care vine are să fie mănos în toate. În ziua de Crăciun nu se mătură în casă, ci a doua zi, iar după ce ai măturat du gunoiul acela la pomi, că-i ajută să fie roditori. Copiii care merg cu colindatul se numesc pițerei sau pizerei. După credința populară, ei sunt purtători de noroc și fericiri.

De Anul Nou este urarea cu plugul sau buhaiul, „plugușorul”, cum i se spune în popor și este un străvechi obicei agrar din străbuni care se practică până în zilele noastre. Se formează o ceată din doi până la douăzeci de flăcăi sau bărbați însurați de curând și pleacă din casă în casă să ureze cu plugușorul. Este o manifestare complexă, folclorică, menită să aducă belșug în agricultură. Pe lângă plug, ceata poartă buhai, bice din care pocnesc, clopote de vite și talangi. În dimineața zilei de Anul Nou, după ce s-a încheiat colindul cu plugușorul, cete de copii, băieți și fete de opt – doisprezece ani, pornesc cu semănatul, purtând atârname de gât traiste cu semințe de cereale. Intră în casă, aruncând boabe, imitându-se astfel semănatul ogorului și urează gazdelor sănătate și roade bogate.

DATINI DE ANUL NOU:

În ajunul Anului Nou, feciorii care merg la colindat schimbă porțile unor săteni care s-au certat în cursul anului, determinându-i astfel să vorbească și să se împace. De Anul Nou se obișnuiește în zona Mureș să se pună pe masă doisprezece farfurii sub care se ascund diferite obiecte. Fete și feciori intră pe rând în casă și întorc fiecare câte o farfurie și ce se află sub

farfurie le arată că așa le va fi ursitul(a) sau că așa va fi norocul dacă se vor căsători: *oglindea* = *mândrie*; *paharul de țuică* = *băutor*; *pâinea* = *bogăție*; *cărbunele* = *negru la suflet*; *sarea* = *sărăcie*; *creionul* = *domn*; *bani* = *avuție*. Se face haz de aceste preziceri.

Ciclul de sărbători de iarnă se încheie cu Boboteaza, sărbătoarea botezului Mântuitorului pe 6 ianuarie și în 7 ianuarie a Sfântului Ioan Botezătorul. Aceste sărbători fac legătura dintre Noul și Vechiul Testament. În această zi sunt sărbătoriți toți care poartă numele de Ioan la „Balul Ionilor” sau „Balul Bobotezii”, la care cei cu numele de Ion sunt felicitați și aruncați la grindă.

Înv. CLAUDIA BOARIU,
Școala Generală nr. 5,
Arad

UMBLATUL CU TURCA ÎN SATUL CICIR

Satul Cicir, situat la 15 km de orașul Arad pe șoseaua spre Deva, păstrează vii tradițiile strămoșești care au animat veacuri de-a rândul sărbătorile creștinilor din această zonă. Una dintre cele mai populare tradiții, legată exclusiv de sărbătoarea Crăciunului, este „Umblatul cu turca”.

Originea „Umblatului cu turca” nu este cunoscută, întrucât nimeni nu poate da o altă explicație decât aceea că s-a pomenit, din moși, strămoși, cu acest obicei. Pregătirile pentru umblatul cu turca în seara de Ajun începeau o dată cu intrarea în postul Crăciunului. După lăsarea întinericului, feciorii satului se strâneau în fiecare seară acasă la unul dintre ei, unde cântau colinde. În momentele de pauză, gazda primitoare îi servea cu gustări de post, țuică și vin. După ce colindele erau învățate foarte bine, se trecea la jucatul „turcii”. „Actorul” cel mai priceput urma să joace acest personaj în seara de Ajun. Se „tocmeau” băieții cu instrumentiștii care urmau să-i însoțească la umblatul cu turca și să interpreteze atât o melodie specifică acesteia, cât și colinde.

În cursul zilei de Ajun, feciorii care urmau să umble cu turca se întâlneau pentru a o pregăti. De obicei, partea superioară a turcii era confecționată din lemn de salcie, iar bățul pe care era prinsă această parte era de esență tare. De capul turcii erau prinse două

coarne de berbec. Capul și coarneaule erau împodobite cu panglici din hârtie creponată, de diverse culori. De asemenea, de coarne se legau clopoței și oglinzi. Bățul care susținea capul era acoperit cu o pânză ușoară, astfel încât să fie bine mascat cel care juca turca.

După lăsarea întinericului, alaiul pornea spre casele sătenilor. Feciorii însoțiți de instrumentiști intrau în curtea gazdelor colindând. Una dintre cele mai des cântate colinde era „Plângerea lui Adam”:

„Doamne, Iisuse Hristoase,
Dulce față și frumoasă,
Când pe Adam l-ai ziditu
Bun locaș i-ai dăruitu.
Iar diavolul cel viclean
Fiind lui Adam dușman,
În șarpe s-a îmbrăcat
Și pe Eva a-nșelat.
Din pomul vieții gustând
Și pe Adam înșelând
Când în păcat s-a simțit,
Din rai s-a și izgonit.
Adam lângă rai ședea,
Din inimă suspina,
Lacrimi ca izvor vărsa,
Cu amar se tânguia:
Vai, ticălosul de mine,
Că m-am lipsit de-acest bine,
Raiule, grădină dulce,
Din tine nu m-aș mai duce.
De lauda îngerilor,
De dulceata pomilor,
De sunatul frunzelor,
De cântul păsărilor.
Dumnezeu cel nevăzut
Ridică pe cel căzut.
De acum până-n vecie
Mila Domnului să fie.”

După epuizarea repertoriului de colinde, își intra în rol turca, pe o melodie specifică. Gazdele urmăreau cu interes întregul spectacol dat de aceasta, căreia i se mai spunea și „Măriuță”. Unul dintre tineri avea rolul de a „descânta”:

„Sus, sus, sus, Măriuță, sus,
Sus, sus, sus, că poale nu-s,
Că le-am pus după cuptor
Și-am pus mâța păzitor.
Mâța a păzit pe dracu’
Că mi le-a furat săracu’,
Sus, sus, sus, Măriuță, sus!”

După ce turca își termina spectacolul, gazda îi pune pe masă monede și bancnote, pe care aceasta trebuia să le ia cu botul, testându-se astfel abilitatea celui care o mânuia. După fiecare ban luat, turca mulțumea înclinându-se în fața celui care a cinstit-o, apoi își scutura capul ca să sune clopoței. Cei prezenți erau serviți cu prăjituri, țuică și vin, după care se încingea jocul petrecăreților, spre satisfacția deplină a celor de față. La plecare, alaiul cânta colindul „Voi, feciori, când vănsurați...”, îndreptându-se spre alte case, până în zori.

Informațiile au fost culese de la Înv. Anghelin Ioan, pensionar, 61 ani.

*Institutor Anghelin Ioana,
Școala Generală Nr. 5 Arad
Profesor Lupsa Liliana,
Școala Generală Nr. 5 Arad*

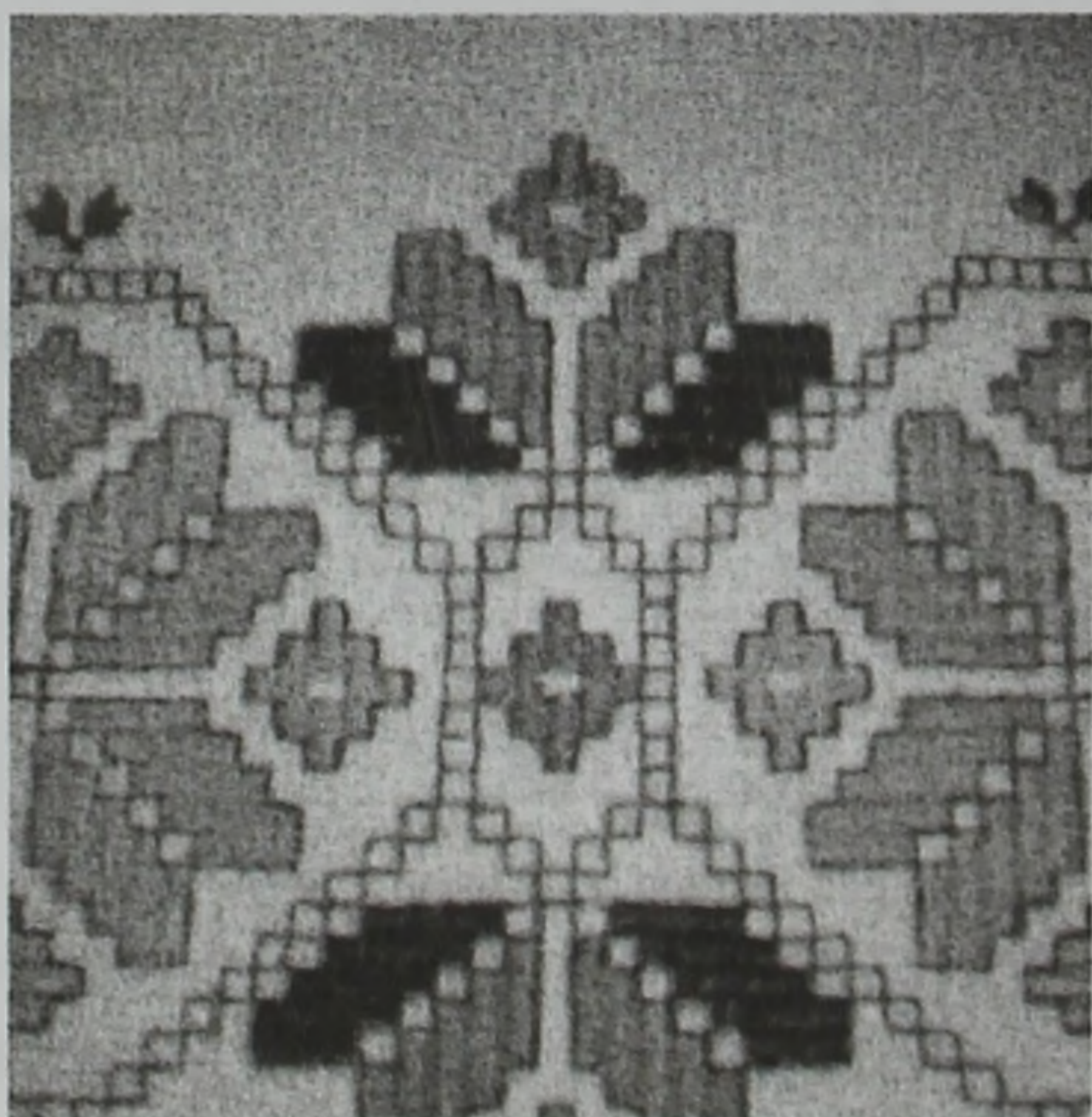
URĂRI DE ANUL NOU

Anul Nou ce astăzi vine
Să v-aducă dar și bine
Anul Nou ce a intrat
Fie binecuvântat
Holdile să vă rodească
Măiestria să-nflorească
La toată casa bucurie
Veselie
La mulți ani să trăiți
Fericiti
Fericire-ndestulare
Vă poftim la mic și mare...
Informator Onica Pavel

Variantă pentru cei mici

Anul Nou și anul vechi
Plină-i cada de curechi
Câte paie în cotet
Atâția purcei s-aveți
Câte ciripi pă acasă
Atâta bani pă masă.
Informator Tolan Traian,
Macea

*Culese de profesor pensionar
Feher Carol, Macea, Arad*

OBICEIURI DE CRĂCIUN ȘI ANUL NOU

Ajunul Crăciunului

Pe 24 decembrie este Ajunul Crăciunului, iar obiceiurile specifice acestei zile sunt de natura religioasă. Din dimineața acestei zile până spre miezul nopții, cete de copii între cinci și 14 ani merg cu "Moș Ajunul" - text augural scurt care anunța venirea colindătorilor. Tot în această noapte, Moș Crăciun vine la copii și le pune cadouri sub brad. Deși nimeni nu știe cu siguranță cum ajunge Moșul în casele oamenilor, toate poveștile își păstrează nota de mister. Unii copii cred că intra pe fereastra, alții cred că un bețigaș fermecat îi ajută să se facă mic și să pătrundă prin gaura cheii, iar alții considerau că Moșul vine pe hornul casei.

Colindatul

Pentru cea mai așteptată sărbătoare din decembrie, Crăciunul, românii au apelat în egală măsură la tradiție, Nașterea Mântuitorului aduce cu ea și o sumă de practici foarte vechi prin care se celebra Echinocțiul de Iarnă, momentul în care natura da speranțe că va renaște.

Obiceiul colindatului a înglobat în el nu numai cântec și gest ritual, ci și numeroase mesaje și simboluri ale unei străvechi spiritualități românești. El s-a păstrat asociindu-se cu celebrarea marelui eveniment creștin care este Nașterea

Domnului Iisus Hristos. În ajunul Crăciunului, pe inserat, în toate satele din țară, începe colindatul. Copiii cu steaua vestesc Nașterea Domnului și sunt primiți cu bucurie de gazdele care îi răsplătesc cu mere, nuci și colaci.

În Maramureș, cei care colinda sunt oameni în toată firea. Obiceiul este să treacă pe la fiecare casă iar apoi, cu tot cu gazdele care i-au omenit, să continue colindatul.

Postul Crăciunului ia sfârșit și fiecare se poate bucura de mâncărurile rituale: preparatele din porc, sarmalele, colacii și cozonacii, prăjiturile și vinul. Cele trei zile de sărbătoare ale Crăciunului aduc liniște și pace în case.

Anul nou

Pentru cel mai important moment, trecerea în noul an, pregătirile se reiau. În săptămâna dintre Crăciun și Anul Nou, în toate satele cetele de flăcăi se prepara pentru "urat", sistem complex de datini și obiceiuri. Pe inserat, în ajunul anului sunt așteptați să apară "Ursul", "Capra", "Bunghierii", "Caiutii", "Malanca", "Jienii", "Mascății" etc.

Concretizarea spectaculoasă a unor mituri antice legate de simbolistica animalelor, aceste manifestări reprezintă o modalitate originală de exprimare a arhaicelor asociații rituale dintre animale și cultul cvasi-universal al soarelui. Există și un cuvânt generic pentru aceste obiceiuri: "mascății". Recuzita, măștile, costumele sunt

pregătite din vreme. Mai ales măștile sunt cele care vorbesc cel mai mult despre imaginația și umorul săteanului român. Faptul ca aceste obiceiuri se practica la cumpăna dintre ani este justificat de simbolistica zilei de 31 decembrie care în gândirea populară reprezintă data morții dar și a renașterii ordinii cosmice. Structura ceremonială a obiceiului este în același timp plină de forță și vitalitate. Muzica și dansul remarcabile prin virtuozitate și dinamism, măștile pline de expresivitate, alcătuiesc un spectacol unic.

În diferite zone ale țării, costumația, interpretarea pot fi diferite, dar obiceiul este în esența același. Dacă acest fel de manifestare ne duce cu gândul la arhaice practici magice de alungare a maleficului, "Plugușorul", alt obicei, este strâns legat de mitul fertilității. Vorbe frumoase, de prosperitate și belșug sunt adresate de cetele care vin cu "Plugușorul", fiecărei gospodării.

Tot ajunul anului nou prilejuiește practicarea anumitor acte misterioase, care încearcă să prospecteze viitorul. Iată unul dintre obiceiuri: "Vergelul". Este un prilej de sărbătoare la care participă mai ales tinerii necăsătoriți și părinții acestora. Cei care fac "Vergelul" doresc să afle ce le rezerva noul an, mai ales dacă și cu cine se vor căsători. În casa unei gazde, anunțați din vreme de "colceri" sau "chiamatori" se adună toți cei interesați. Într-un cazanel cu apă, cei ce doresc să-și cunoască viitorul aruncă un obiect personal (inel, mărgea, pieptene, ban, cuțit etc). Personajul cel mai de seamă este "Vergelatorul". El urmează să

"proorocească viitorul", să-și potrivească vorbele și să stârnească hazul... Ajutându-se de două vergele de la războiul de țesut, acesta bate în marginea cazanelului, intonând o incantație. Obiect după obiect este scos din apă la cererea participanților. Tălmăcirea sensului obiectului este simplă: inel - nunta, ban - bogăție, pieptene - bărbat colțos, cuțit - cearta, piatra

- căsătorie amânata etc. După ce toate răspunsurile au fost date, cu toții, triști sau plini de speranță, se adună în jurul cazanelului din care apa a fost înlocuită cu vin și petrecerea începe.

Când se apropie miezul nopții către noul an, țărani obișnuiesc să prevadă cum va fi vremea în anul ce vine. Se folosesc de foile unei cepe mari pe care le desprind și le așează în ordine, numindu-le după lunile anului. În fiecare din ele pun puțină sare. A doua zi, de Sfântul Vasile, cel ce dezleagă vrăjile și făcăturile, ei vor verifica cât lichid a lăsat sarea topită în fiecare foaie. Așa vor ști (pentru că în mod misterios cantitățile sunt diferite) dacă vor avea seceta sau ploaie și în ce luna anume.

*prof. Camelia Ranta,
Șc. gen. nr. 5, Arad*

Bobotează și Sfântul Ion

Prima săptămână din ianuarie este marcată de două importante sărbători creștinești: Botezul Domnului (Bobotează) pe 6 ianuarie, și Sfântul Ion pe 7 ianuarie. La Bobotează nu se spală rufe. Toți românii se duc la biserică de

Bobotează, pentru a lua apa sfințită, atât de necesară pentru tămăduire și purificare. În satele și orașele așezate pe maluri de ape, tinerii se întrec să scoată la mal crucea aruncată de preot în apa înghețată. Cel ce va reuși, va avea parte numai de bine. În aceste zile, atât de reci ale iernii, adunați pe lângă focuri, neavând alta treabă decât de a hrăni animalele, țărani romani își trag sufletul alături de cei dragi, petrecând cu toți Ionii și Ioanele și pregătindu-se pentru truda care va veni curând, odată cu topirea zăpezii.

Iordanitul femeilor

În satele din nordul țării, pe vremuri, femeile se adunau în grupuri mari acasă la cineva și duceau alimente și băutura. După ce serveau masă, ele cântau și jucau toată noaptea. Dimineața ieșeau pe strada și luau pe sus bărbații care apăreau întâmplător pe drum, îi luau cu forța la rău amenințându-i cu aruncatul în apă. Tot acum, în unele regiuni, avea loc integrarea tinerelor neveste în comunitatea femeilor căsătorite prin udarea cu apă din fântâna sau dintr-un rău. În noaptea de Bobotează, tinerele fete își visează ursitul. Ele își leagă pe inelar un fir roșu de mătase și o bucățică de busuioc se pune sub perna. Fetele care cad pe gheata în ziua de Bobotează pot fi sigure că se vor mărita în acel an.

*Prof. Lupu Ariana,
Șc. Gen. nr. 4 „Ioan Slavici”, Arad
Înv. Danciu Dorina,
Șc. Generală St. Cicio Pop, Arad*

Umblatul cu Capra

Acesta este un obicei care se practică în zona Bihorului de Anul Nou. Capra mai este numită și țurcă.

Este alcătuită din două bucăți de lemn prinse între ele cu un cui care le dă posibilitatea să se miște și formează fălcile. Astfel gura caprei se poate deschide și închide prin acționarea unei sârme făcând un zgomot puternic.

Capra este învelită în hârtie colorată și de asemenea se pun bucăți de hârtie tăiată ce alcătuiesc părul. I se fac urechi din două capete de linguri de lemn. Sub ceafă se află un băț lung de care se ține capra. Persoana care ține capra este acoperită cu fețe de masă și prosoape divers colorate, țesute de femei în război sau manual, pentru a nu fi văzut. Acesta este cel ce va juca capra. Jocul caprei (omorârea, bocirea, înmormântarea, învierea) este un ritual menit să aducă bogăție anului care urmează. În tot acest timp se cântă: „Ța ța ța căpriță ța / joacă și nu te lăsa!”

Capra este însoțită de o ceată zgomotoasă de tineri și lăutari ce acompaniază dansul caprei. Aceasta saltă, se rotește, se smucește clămpănind ritmic din fălcile de lemn. La casele unde sunt fete de măritat se încinge și un joc.

La sfârșit întreaga ceată este servită cu țuică, vin și colaci.

*Înv. Doina Mârza,
Șc. Gen. nr. 5, Arad*

OBICEIURI ȘI TRADIȚII DE IARNĂ LA ROMÂNII

Sfântul Andrei

Românii își sărbătoresc patronul spiritual, pe Sfântul Andrei, la 30 noiembrie. Întâmplarea a făcut ca Ziua Națională 1 Decembrie, momentul unirii provinciilor românești să se celebreze a doua zi. Iată cum, cele două componente, spiritualul și istoria, se alătură pentru a fi comemorate în momentul în care postul Crăciunului este în toi, natura și individul pregătindu-se deopotrivă pentru nașterea Mântuitorului.

Noaptea din ajunul Sf. Andrei este destinată unor obiceiuri care să asigure protecție oamenilor, animalelor și gospodăriilor. Țăranii români le-au pus sub oblăduirea acestui sfânt, tocmai pentru că ele trebuie garantate de autoritatea și puterea sa. Ajunul Sf. Andrei este considerat unul dintre acele momente în care bariera dintre văzut și nevăzut se ridică. Clipa cea mai prielnică pentru a obține informații cu caracter de prospectare pentru anul care vine. De asemenea, "Andreiu" cap de iarnă" cum îi spun bucovinenii, permite interferența planurilor malefice cu cele benefice, lucrurile importante din existența oamenilor putând fi întoarse de la matca lor firească. Se crede că în această noapte "umbla strigoii" să fure "mana vacilor", "mintile oamenilor" și "rodul livezilor".

Împotriva acestor primejdii, țăranul român folosește ca principal element apotropaic (de apărare), usturoiul. În egala măsură, casa, grajdul, cotețele, ușile și ferestrele acestora sunt unse cu usturoi pisat, menit să alunge pătrunderea duhurilor rele la oameni și animale.

În general, acest usturoi cu rol de apărare, provine din cel menit cu un an înainte, în același moment al anului. Pentru cea mai importantă acțiune ce se desfășoară în această noapte este "păzitul usturoiului". Împreună, fete și flăcăi, veghează și petrec, tocmai pentru a înzestra usturoiul cu calitățile necesare. Forța magică cu care el va fi investit în ajunul de Sf. Andrei îi va ajuta pe toți să depășească momentele de cumpănă de peste an: va servi drept remediu terapeutic, va aduce pețitori - purtat la brâu, va păzi sălașurile de duhurile rele.

Tot în această noapte, pentru a testa rodnicia livezilor și câmpurilor se aduc crenguțe de vișin în casa (care vor înflori până la Crăciun) sau se seamănă boabe de grâu în diverse recipiente.

Sfântul Nicolae

Sfântul Nicolae (6 decembrie): după tradiția populară, prima zi de iarnă; Sfântul Nicolae este un moș care aduce zăpada scuturându-și barba. La români, Sfântul Nicolae este un bătrân care aduce copiilor daruri dacă aceștia au fost cuminți sau nuielușe dacă au făcut năzbâtii.

sau au fost neastâmpărați. În tradiția populară românească, Sfântului Nicolae îi sunt atribuite calități sporite, fiind unul dintre sfinții cei mai de vază alături de Dumnezeu, cel care se plimba cu acesta pe pământ.

Perioada sărbătorilor de iarnă este împărțită în două: între Ignat (20 decembrie) și Crăciun (25 decembrie) era perioada nefastă; atunci se deschideau mormintele, iar sufletele morților circulau printre vii.

De Ignat se sacrifică porcul, substitutul unei divinități preistorice. Acum sunt tolerate abaterile de la normele sociale; acestea amintesc de saturnaliile române. Tradiția creștină spune despre Crăciun că era proprietarul sălaşului unde Fecioara Maria l-a născut pe Pruncul Iisus, iar soția lui, Craciuneasa, a ajutat-o la naștere.

În această zi, pâinea se așează sub masă pentru noroc, iar sub fața de masă se pune pleava de grâu, pentru belșug. Împotriva deochiului sau a farmecelor, în cele patru colțuri ale mesei se pun semințe de mac sau usturoi. Tradiția spune că, de Crăciun, se deschide cerul, iar cei care sunt buni îi vad pe Dumnezeu stand la masă cu sfinții și îngerii.

Prof. Petruț Adrian
Șc. Gen. nr. 5

Colindul și colindatul - indicii și suporturi ale unității etnofolclorice a poporului român

Colindul și colindatul - indicii și suporturi ale unității etnofolclorice a poporului român

Alături de limbă, una dintre cele mai frapante ilustrări ale unității și congenerității comunităților românești, atât a celor de pe teritoriul național, cât și a celor din arealele geografice mai mult sau mai puțin învecinate cu acesta, este obiceiul străvechi al colindului, care marchează Sărbătoarea Nașterii Domnului sau Crăciunul, cum este ea cunoscută în afara manualelor canonice ale Bisericii Ortodoxe Române.

Din latinescul „calendae” în limba română au apărut termenii de „colindă” și „calendar”, cu variațiunile „cărindă” și „cărindar”. Sensurile de „vestire”, „chemare” pe care le avea cuvântul latin (derivat din verbul „calo, -are”, însemnând „a chema”) s-au păstrat și în ritualul colindatului, de data aceasta fiind vestită nașterea lui Iisus, începutul mântuirii. Acest ritual a constituit o parte activă din celebrarea uneia dintre marile sărbători înscrise în calendarul tradițional creștin, Crăciunul, fiind unul dintre cele mai ample desfășurări dramatice incluse în așa-numitul ciclu calendaristic al sărbătorilor cu dată fixă din cursul unui an. Termenul de Crăciun, prin care este denumită Sărbătoarea Nașterii

Domnului Iisus Hristos, celebrată pe data de 25 decembrie, are o circulație populară, fără a fi figura în această formă în cărțile de cult ortodoxe. Conform uneia dintre cele mai acceptate etimologii, „crăciun” provine din latinescul „creatio”, având la români din sudul Dunării și forme precum „Cârcun”, „Crăciun” sau „Cărciun”.

Ritualul care marca acest moment din viața cultică și socială a comunității decurgea după un scenariu, care, cu variațiuni mai mici sau mai mari, era cvasi-general răspândit.

Astfel, cetele bărbătești (cu rare excepții, colindatul era un ritual îndeplinit de bărbați) se constituiau în seara Sf. Nicolae și atunci se cânta pentru prima oară. Colindul era în general unul dedicat Sf. Nicolae și se cânta la casele unde locuiau oameni care îi purtau numele. Ulterior, ceata își alegea o gazdă cu o casă încăpătoare, făcând parte dintr-o familie cu un bun statut social, unde se adunau în fiecare seară și făceau repetiții, până în Ajunul Crăciunului. În acest timp ei își repartizau sarcinile și autoritățile în cadrul cetei, cel mai important rol revenindu-i vătafului. În Ajun - 24 spre 25 decembrie, începeau actul ritualic al colindatului: trecând pe la fiecare casă, intonau una sau mai multe colinde.

Colindele povestesc de fapt întreaga istorie a nașterii lui Hristos: căutarea de către Fecioara Maria și de către Iosif a unui loc pentru a înnopta la Betleem;

nașterea pruncului Iisus în iesle și venirea magilor de la Răsărit cu daruri pentru noul născut.

Faptul că obiceiul nu s-a pierdut nici la românii din afara granițelor țării-mamă a fost minunat ilustrat cu ocazia vizitei efectuate la Torac - localitate cu o importantă populație românească din Provincia Autonomă Voivodina, Republica Serbia - în perioada sărbătorilor de iarnă, de către membrii echipei proiectului „Unitatea de cultură - pasaport într-o Europă a granițelor (între) deschise”. Aici au fost întâmpinați de cei prezenți la Festivalul Datînilor din localitate și au gustat colaci sfințiți (tot un obicei conex Crăciunului). Românii din Serbia au păstrat conștiința faptului că sunt români și mai păstrează tradiția. Se cântă aceleași cântece care sunt cântate și în Basarabia, aceleași variante chiar. Obiceiurile de nuntă sunt străvechi, unele rămase chiar din perioada romană. Crăciunul începe în cântec de colinde. Capra, Steaua, Caloianul - toate aceste obiceiuri străvechi sunt transmise din generație în generație.

Importanța acestor tradiții, simbol definitoriu al apartenenței spirituale la poporul român, este subliniată și de faptul organizațiile reprezentative ale românilor de aici se implică în păstrarea lor. De dragul exemplului, vom aminti faptul că Societatea de Limba Română din Voivodina a organizat, cu ocazia sărbătorilor din iarna 2007-2008, la Novi Sad, în capitala Voivodinei, două manifestări consacrate Crăciunului și Anului Nou, cu participarea unor colindători români din Negotin,

Petrovac na Mlavi, Torac, Uzdin și Vârșet. Puterea unificatoare a colindului se remarcă și prin larga colaborare, între românii din Voivodina și cei din Valea Timocului (Serbia de Răsărit) pentru organizarea acestei manifestări. Societatea de Limba Română din Voivodina a pus la punct programul de colinde și obiceiuri de iarnă în colaborare cu Federația Rumânilor din Sârbie, cu sediul la Negotin (Timoc), Inițiativa Culturală a Românilor din Golubaț (Timoc) și cu Departamentul pentru Cultură al Consiliului Național al Românilor din Serbia.

Chiar și -din această implicare a românilor timoceni, numiți vlahi de către autoritățile sârbe atât de mult timp încât unii dintre ei au ajuns să-și însușească etnonimul, se desprinde clar o confirmare a tezei reputatului folclorist Cristea Sandu Timoc, care a afirmat întreaga sa carieră că „vlahii sunt români”, elaborând, pe lângă multe alte lucrări, o carte foarte bine documentată cu acest titlu.

Obiceiuri similare cu cei din Serbia de Nord-Est au și românii din Timocul Bulgăresc, de care sunt despărțiți doar de o frontieră de stat, dar de nici o limitare lingvistică sau de obiceiuri. Și la aceștia se practică tradiția colindului, început din dimineața de Ajun de către copii și continuat seara de către băieți mai mari, chiar flăcăi până la 20 de ani. Aceștia cântă felurite colinde, după casa la care merg. Sunt colinde pentru fete mari, pentru preoți, pentru tânăr, pentru bătrân, pentru văduvă, de

om însurat, de familie, după cine locuiește în casă.

Și la românii din Ungaria unul dintre cele mai pitorești obiceiuri - pe alocuri, menținut până azi, dar într-o formă schimbată - din ciclul sărbătorilor de Crăciun e colindatul (*corindatu, cucuțart*). Colindatul în grup din ajunul Crăciunului era menit să aducă belșug pentru întreaga comunitate. Băieții - mai rar, fetele - de 10-15 ani își pregăteau încă din ziua anterioară traistele de pânză, bățele, învățau colindele pe care le vor cânta sub ferestrele caselor, după ce la întrebarea „*Slobod îi a corinda? Lăsa-mi gazdă-n casă?*” li se va răspunde afirmativ. În mare parte, colindele au un conținut religios, relatează nașterea sau suferințele lui Hristos, dar sunt numeroase și cântecele al căror text cuprinde, de fapt, o cerere de daruri. Copiii, neancorați în latura rituală a obiceiului, le cântau mai ales pe acestea și pentru urarea lor erau răsplătiți cu cadouri, colaci, cârnați, prăjituri, mere, nuci. Spre deosebire de copii, feciorii colindau în cete mai mari, însoțiți cu regularitate și de muzicanți. Există deosebiri și în privința momentului când se practica obiceiul. Copiii umblau cu colinda, în general, de după amiază până la orele serii, iar feciorii de seara până dimineața. La case, feciorii dansau fetele, iar darurile primite le adunau într-un sac, ca apoi să le consume împreună

*Prof. sociolog
Muj Florin-Vasite*

BOCETUL. DESCÂNTECUL. Despre bocet și bocitoare (Persa Pod)

Petroviceanul și-a format o cultură folclorică diversă încărcată de sensurile majore ale vieții prin care și-a păstrat identitatea etnică. Existența lui este urmărită de o succesiune de datini, ritualuri, ceremonii. Un ritual prin care se personalizează scurgerea vieții este bocetul. După Nicolae Panea „bocetul este expresia individuală a durerii. Tipologic pare a deriva din latinescul PLANCTUS, plângerea morților, practică specifică întregii lumi mediteraneene”. La românii din Banat, bocetul este „o improvizație în versuri pe o melodie de dor cu diferite sincope interjecționale sau exclamative”.

Bocetul se relatează printr-un dialog imaginar între bocitoare și cel decedat introducând elemente biografice ale defunctului, durerea pentru pierderea ființei dragi, împrejurările decesului, regretul după lumea dragă, greul despărțirii. „Ele sunt mai mult decât un limbaj, mai mult decât cuvinte și propoziții modelate și îi leagă pe toți oamenii indiferent de limbă, pentru că pot fi înțelese și trăite nemijlocit și direct, așa cum se întâmplă cu alte manifestări ale durerii: plânsul, oftatul, geamătul și respirația”.

Iată un specimen al bocetului înregistrat la Petrovasâla :

Dar scoală, X scoală, și te
pominește
Și cu mine te vorbește,
Și îmi spune tu mie
Cum îi pră aia lumie
Cine-n calie Ț-a ieșat

Și cine te-a sprijinit.
Ă fi ieșat măicuța tă
Că tare mult ea ce-a dorit
Și acum ce-a ș'ntâlnit

Când ce-a văzut mult s-a bucurat,
Sâ de noi ce-a fi' ntrăbat
Că -i multă vreme de când a
pliecat.

În localitatea Petrovasâla, în special femeile sunt acelea care „se cântă după mort” (= bocesc mortul). Dacă defunctul nu a avut rude mai apropiate care au darul de-a boci, atunci familia plătește pe „colăcărița” ca să „cânte mortul”.

Nu se poate concepe o înmormântare fără bocire. Se bocește în timp ce „zace” mortul pe masă, la capul lui, când e scos în curte, în drum spre cimitir și la cruce când este chemat defunctul să iasă până la cruce (Dar ieș până la crus'e / Să-ț mai spun o vorbă duls'e / Macăr să nu ne'ntâlnim, / Numa să ne vorbim). Defunctul poate fi bocit de o bocitoare sau de mai multe, cântându-și fiecare dorul ei. Se întâmplă ca unele bocitoare să nu se adreseze direct celui decedat ci să bocească pe alt mort legat de durerea ei, rugând pe acesta să-i transmită dorul celor rămași.

La ceremonialul înmormântării, Persa Pod a participat ca „colăcăriță” în toată amploarea și complexitatea. Fiind „chemată la mort”, ea a avut obligația să „cânte mortul”, să facă colăcul pentru mort și dimineața la patru ore să strige „zorile”.

Cântecul funerar, „Cântecul zorilor”, este considerat de către Persa Pod ca cea mai înaltă operă

a cântecului popular. Analizând varianta Persei Pod vedem că și-a păstrat structura tradițională poetică, numai că bocitoarea noastră a adăugat elemente noi legate de personalitatea defunctului și motivele care au provocat moartea. Conține 142 de versuri, împărțită în nouă secvențe și în fiecare secvență apare refrenul: „Pleacă, Perso, mergi nainte” și reprezintă lumea prin care străbate defunctul în călătoria fără întoarcere.

Iată capodopera Persei Pod, din care spicuim:

Cântecul zorilor

Zorilor, surorilor,
Ce-ați grăbit de-ați răsărit
Și pre Piersa-ați chitit ?
Ce n-ați mai îngăduit,
Iertăciunea să-și fi luat
De la mic și de la mare
De la tot neamul ce-l are .
Pleacă, Perso, mergi nainte,
Vi-i merge și vi-i ajunge
La un deal mare rotat
Fuge cerbu-nsăngerat,
În cornițu cerbului
Legănel de bumbăcel,
Cine mi-și sade da-n el ?
Săde Persa, doamnă mare,
Ce lucru mare-și lucra,
Ea o carte mi-și scria,
O carte de depărtare
La tot neamul cât îl are.
Pleacă, Perso, mergi nainte,
Că-s potecile tot strâmte
Și-s locurile răle arate,
Și de lacrimi îs udate.
Pleacă, Perso, mergi nainte
Vi-i merge și vi-i ajunge
Pân' la câmpu cu bojori
Că și fete și feciori
La câmpu ăl cu siminic,

Tu să-l treci ca un voinic,
Să nu te temi de nimic,
Tu să nu te temi de moarte
Până treci cheile toate .
Pleacă, Perso, iar nainte
Vi-i merge și vi-i ajunge
La o lină de fântână
Tu să-ți dai cârpa din mână
Să-ți căpiți scamn de udină.
(Aici se încheie prima parte a cântecului .Acum bocitoarea se îndreaptă spre mort, intrând în casă și cântând :)

Să stai să te odinești,
Cu tot neamu te-ntâlnești
Dar să dai mâna cu ei
Că ăia - s cunoscuții tăi.
Colo sus la răsărit
Este-un măr mare-nflorit,
Cu vârvările la cer,
Cu poalele gios la mări,
Dar la rădăcina lui
Este o masă de mătasă,
Cu aur îi poieniță
De îngeri ocolită.
Pleacă, Perso, iar nainte,
Vi-i merge și vi-i ajunge
La vale , mândră cinstată,
Acolo-i lină fântână
Cu stoborii de cetini,
Cu vădrile de-argint,
Cu izvoară pră pământ,
Cu izvoară gios pră piatră,
Suflete-acolo s-adapă.
Acolo și tu să stai
Și câta apă să beai
Că să vezi unde s-o iai
Să n-i iai la mâna stângă,
C-acolo-i pocioada strâmtă.
Acolo-s cântarele,
Să cântăresc sufletele.
La stânga să cântăresc ,
La dreapta să lămuresc .
C-acolo Tatăl te-așteaptă
Cu-ale mese mândre-ntinse,

Cu-ale lumânări aprinse.
Acolo-i sântă Mărie,
O lua plaiul și te scie.
Pleacă, Perso, iar nainte,
Vi-i merge și vi-i ajunge
La un brad mare și nalt.
Acolo vi-i genunchia
Și de brad că ti-i ruga:
Brade, brade, frate brade,
Apleacă-ți vârvările tele
Să pot trece peste ele,
Ca-m trecut într-ai-a parte
Unde marea ne desparte
Și-am lăsat țările mele
Cu suspini și mare jele...

Rămas bun frate și soră,
Am plecat cu mare dor,
Am plecat, mărg în pământ,
Nu vă scriu carte nicicând,
Că nu-s trenuri, nici vapoară,
Numa suflete și zboară.
Rămâneți cu sănătate,
Cu iertare de păcate.
Dar plângeți și voi păreți
Că pustini voi rămâneți.
Dar și mândra mea avlie
Că n-oi mai umbla prin tine,
Plâng și mă tânguiesc
Că mă bag să putrezesc.
Pământ, frate pământ,
Tu să-mi fii, frate, părinte,
Eu ți-oi da spatele mele
Pământ, pră grijile tăie
Tu să nu te prea grăbești
Pră mini să mă putrezești.”

S-au scurs mulți ani. Persa Pod a trecut în lumea umbrelor, în anul 1979. Am cunoscut-o personal pe această bocitoare, la moartea străbunicii în anul 1972. În mintea mea de copil nu am putut înțelege cum bocitoarea Persa Pod a bocit fără lacrimi. Ea mi-a zis că cân-

tându-se tot după atâția morți i-a secăt „izvorul de lacrimi”.

Persa Pod nu mai e. „Cântecul zorilor” nu se mai cântă. Tineretul de azi tot mai puțin dă atenție tezaurului folcloric așa că și bocetele sunt pe cale de dispariție.

*prof. Romanta Glanda-Crăciun,
Petrovasâla, Serbia*

Descântec de diochi

Fugi diochi dintre ochi
Din gene, din sprâncene
Din nas, din obraz
Din dinți, din măsele

Din vîna mare, din spinare
vîna groasă dintre oasă
vîna la buric...
să nu-ți mai fie nimic

La fîntîna părăsâtă/ Stă o babă
desplătită/ Acolo sunt mese întinse/
Și lumânările aprinse. Acolo să stați
să beți și să chefuiți/ Asupra capului
meu, să nu mai î-m veniți.

Să m-ă lăsați curată, luminată
Ca aurul srecurat
Ca Maica Sfîntă, ce m-o dat
Ca ziua ce m-am făcut
Ca ceasul ce m-am născut

Leac să fie plată/ Să știe, un
pahar d erăchie/ Cum se calcă
pămîntul sub picioare/ Așa să se
calce diochiul. Cum se calcă
pămîntul sub picioare/ Așa să se
calce diochiul.

*Informatoarea Elena Petrovici
72 de ani Torac
Folclorist: George Petrovici*

Nunta

Fiind evenimentul cel mai de seamă al începutului vieții de familie, în jurul nunții s-au creat diferite obiceiuri care s-au transmis din generație în generație. Unele dintre acestea au răzbit prin veacuri până la noi, altele au dispărut, iar altele s-au transmis numai parțial.

În părțile Hălmagiului existau moduri de comunicare între tineri foarte interesante. Dacă la o casă exista în geam o floare roșie, cel mai adesea mușcată, atunci însemna că la acea casă este o fată de măritat. Dacă un fecior din sat iubește o fată, îi dă un lucru făcut cu mâna lui, de exemplu o furcă de tors, care va avea încrustată diferite însemne cu caracter ritual cum ar fi o rozetă solară, spic de grâu etc. Aceste lucruri îi dau de înțeles fetei că este iubită și că ar putea fi pețită. La rândul ei fata răspundea cu un cadou care putea fi o batistă brodată cu diferite motive, care să dea de înțeles că acceptă dialogul și așteaptă noi semne de afecțiune. După aceasta băiatul se străduiește să dea un răspuns pe măsură, aducându-i din pădure o creangă înverzită pe care o va fixa în fața casei sau la poarta curții. Dialogul continuă, fata lucrând pentru băiatul care a convins-o că o iubește cu adevărat, o cămașă. Apoi au loc întâlniri între cei doi tineri la clăci și ospete, ajungându-se la peti și căsătorie.

Alegerea odată făcută era urmată de cererea în căsătorie. Feciorul, într-una din seri, de regulă joia sau sâmbăta, împreună cu părinții și unele din rudele sale cele mai apropiate se duceau la părinții fetei pentru a o peți. Părinții fetei, în cunoștință de cauză, își adunau și ei rudele cele mai apropiate. Acum viitorii socri mari cereau fata, se tocmeau asupra zestreii ce o va duce nora sau ginerele în casa socrilor, stabileau data nunții. Se făcea cinste cu băutură, se hotăra la cine se face nunta. Dacă mirele urma să locuiască la mireasă, nunta se făcea la ea. Mai demult se dădea chiar o capră pentru fată în bani, animale sau pământ. Din acest moment satul începe să discute pe seama celor doi tineri care se vor căsători, dacă se potrivesc sau nu.

O etapă importantă în pregătirea nunții o constituie alegerea nănașilor. Ei sunt aleși fie dintre neamuri, fie dintre cunoscuții mai de aproape. Se mai păstrează obiceiul de-a chema nași mai pe copiii celor care au fost nași părinților lor. Cei care sunt chemați ca nași de mai multe ori sunt considerați cei mai de seamă oameni ai satului.

Înainte cu două săptămâni de nuntă, mirele și mireasa își trimiteau chemătorii în sat să cheme sătenii la nuntă, în frunte cu vornicul numitgrăitor în Șicula, Apateu și vifel în Hălmagiu, care trebuia să fie un om bun de pozne,

animatorul unei atmosfere de haz și voie bună. Chemătorii erau îmbrăcați în straie populare și străbăteau satul pe doi cai împodobiți cu elemente populare. Toți nuntașii erau scriși pe o listă și chemătorii se opreau la fiecare poartă. Ei au pregătite cuvinte pe care le rostesc la poarta celui chemat: „Bună ziua la dumneavoastră. Ne-a trimis mirele și mireasa, nănașul și nănașa, socrul mare și socrul mic, să vă chemăm la nuntă, la masă mare, la un pahar două de băutură, cu purcel fript și litră de vin” și li se răspunde: „Mulțumim din partea noastră” și li se dă celor chemați să guste din băutura din oluț (în Șicula, Apateu și Ineu) sau ploscă (în Hălmagiu) care este împodobit cu elemente populare, precum și cu o fotografie a viitorului mire și cu una a miresei: „închin cu oluț cu busuioc / să aibă tinerii noroc.” Oamenii mulțumeau pentru invitație și ziceau: „Și fie într-un ceas bun!” în săptămâna nunții, se stabilește unde se vor întâlni toți tinerii pentru a „împăna” steagul.”

*Institutor: Eleonora Bundiș
învățător: Maria Gavrilaş Școala
Generală Nr. 5 Arad*

Nunta în satul Vărșand

„Să trăiască mirii noi Viață
lungă amândoi,
El frumos și ea frumoasă Două
fire de mătasă.”

(Tudor Arghezi)

Nunta este considerată o taină ca și nașterea și moartea. Dacă nașterea corespunde zorilor vieții și moartea amurgului, nunta este lumina zilei, cea mai limpede pentru ființa omenească, dar și cea mai grea, deoarece omul în floarea vârstei participă conștient la trecerea celui mai important prag al existenței sale.

În satul Vărșand, comuna Pilu din județul Arad, scenariul nunții se derula pe parcursul mai multor zile, iar ceremonialul se desfășura pe etape dedicate preparativelor anumitor secvențe rituale, culminând cu desfășurarea nunții propriu-zise, care era concentrată în ziua de duminică. Nunțile se organizau mai mult în anotimpurile vara și toamna, în zilele când nu era post, conform cerințelor bisericii ortodoxe.

Cu două săptămâni înaintea nunții, chemătorii mergeau duminica prin sat să anunțe și să invite neamurile, prietenii, vecinii la nuntă (uspăț). Erau aleși dintre tinerii care erau prieteni, vecini de-ai mirelui și formau un grup de patru-șase chemători, care mergeau călare pe cai frumos împodobiți (gătați) și cu clopoței (tângălăi) la gât. Erau îmbrăcați în

costume populare românești și duceau sticle (iegi) împodobite și pline cu țuică (răchie). Pe gulerul cămășii, în partea stângă, aveau flori (pene) de nuntă. În timp ce treceau prin sat, chiuiturile lor și clinchetele clopoțelilor făceau ca lumea să iasă la porți, ca să vadă pe cine cheamă. Pe bărbații întâlniți în cale îi cinsteau cu o gură de răchie, la fel și pe gazdele invitate la nuntă. Cei îmbiați nu aveau voie să refuze invitația de a bea, și chiar dacă mimau băutul ei făceau urări de bine pentru tinerii însurăței. Chemătorii prezentau oral invitația de participare la nuntă, invitație venită din partea familiilor organizatoare. Când întâlneau oameni care stăteau pe laviță la uliță, chemătorii strigau: „Ce stăteți și vă uitați / Ca niște broscoi umflați?” Dacă întâlneau femei la poartă, strigau:

„Ce stai, nană-ntre ușchiori, / Ori ți drag de chemători?”

Când ajungeau la casa celor ce urmau să fie invitați, strigau: „Deschide gazdă poarta, / Că venim la dumneata, / Să v-aducem veste bună / Și să te chemăm la nuntă!”

De obicei, nunta se făcea la casa mirelui. Cu o lună înaintea nunții, femeile care erau neamuri cu mirele se adunau la casa acestuia, pentru a face gârteni. Ele aduceau cinci-zece ouă și făină. O femeie pricepută înmuia aluatul și îl întindea, iar celelalte suceau gârteni pe o bucată de spată, cu ajutorul unei andrele. Gârtenii erau întinși

pe o față de masă din pânză țesută în casă și erau puși la uscat într-o cameră (tindă) bine aerisită. În timp ce lucrau, femeile povesteau, glumeau și cântau romane ori cântece de petrecere. Stăpâna casei (gâzdoaia) le servea cu plăcinte făcute de ea.

În săptămâna nunții, cei care erau invitați la nuntă veneau la casa mirelui și aduceau un borcan cu untură (unsoare), o traistă cu făină (fârină), zahăr (țucur), ouă pentru plăcinte și una sau două găini, în funcție de gradul de rudenie și de numărul de persoane ce urma să participe la nuntă.

Tot în această săptămână, în zilele de joi și vineri, femeile din familia mirelui veneau la casa uspașului și făceau foile de plăcintă și colacii ori plăcintă-coardă, care se coceau în cuptor. Se făceau și blaturile (pișcotele) pentru tortul (torta) miresei, apoi pregăteau felurite creme cu care umpleau foile și tortul. Mai demult, când nu era brutar în sat, femeile frământau aluatul de pâine (pită), care era coaptă în cuptor, de arderea acestuia ocupându-se bărbatul-gazdă.

În sâmbăta dinaintea nunții, femeile se adunau iar și ciupeau găinile. Din măruntaiele de la găini, femeile găteau o tocană cu cartofi (crumpe), pe care o mâncău toți cei care au lucrat pentru pregătirea nunții. Bărbații se ocupau de tăierea porcului, din care făceau mezeluri proaspete, iar carnea o tăiau pentru friptură. Grăsimea (clisa) o tăiau și o puneau

la topit pentru a se face jumări. Tot ei tăiau două-trei oi, din care se prepara tocana ce urma să se servească la nuntă. Din carne de porc, femeile pregăteau sarmale (sârme sau bodoaște) învelite în foi de varză.

Cea care făcea mâncarea era socăcița, care avea pe lângă ea câteva ajutoare. Într-un cazan (căldare) se fierbeau găinile cu zarzavaturi, pentru a se face supă (zama). După ce se strecura, se fierbeau în ea gărtenii. Găinile fierte întregi erau puse în căldarea cu unsoare pentru a se rumeni, apoi erau porționate pentru a fi servite la mese. În altă căldare se puneau la fript bucățile de carne de porc, tot în unsoare, iar după aceea erau porționate și ele. Socăcița mai făcea pireu de cartofi (crumpe fierte) și salată de varză (șelată dă curechi). Mai pregătea și un aperitiv cald și anume o tocană din carne de oaie, care era servită cu orez.

Ceremonialul propriu-zis al nunții era condus de către gudă, care era unul dintre gospodarii de vază ai satului și care îndeplinea acest rol la mai multe nunți. Guda mergea la casa mirelui încă de vineri și asista la toate pregătirile, ocupându-se de organizarea acestora.

Culorile predominante folosite la împodobit erau roșu, care semnifică viața și bucuria, și verde, care semnifică vitalitatea. Alaiul intra în curtea (ocolul) nănașilor, porțile (căputurile) fiind deschise.

Pe masă erau pregătite țuică, vin și plăcinte, care se serveau celor veniți după nași. Aceștia împreună cu nănașii jucau un danț, format din „pa lungu”, „mânăntălul” și „învârtită”.

Nașii aveau un rol foarte important în acest rit de trecere. Ei erau cei care-i inițiau și-i îndrumau pe miri pe tot parcursul desfășurării nunții, iar în viață erau considerați părinții spirituali ai acestora.

De la nași alaiul se întorcea la casa mirelui, unde iarăși jucau, continuând cinstea, spre bucuria socrilor mari. Mama mirelui strigă:

„Frunză verde doi bujori
Vai de maica cu feciori,
Că plânge de multe ori!”

Apoi porneau cu toții după mireasă. Tot acest drum era parcurs în mod zgomotos, cu strigături și chiuituri. Strigăturile erau făcute numai de către femei, care purtau în mână o batistă pe care o fluturau. O astfel de strigătură comică era:

„Cine se uită la noi,
Doamne, veni-ar cu noi,
D-ar veni, de n-ar veni
Nouă nu ne-ar trebui!”

Veselia era incitată de numeroase glume și strigături la adresa socrilor, nașilor sau a tinerilor însurăței. Spre exemplu:

„Soacră mare, soacră mare
Tu să fii voioasă tare
C-ai o noră ca o floare!”

„Nănașe, penile tale,
Țucu-ți fina dumitale

Și cercelul din ureche,
Că n-ai pă lume păreche!”

Oricât de săracă ar fi fost, familia îi cumpăra miresei rochie, pantofi și cunună cu flori albe de lămâiță. „Gătatul miresei”, pregătirea pentru plecarea la cununie erau momente emoționante foarte puternice. Dramatismul despărțirii era accentuat și de cadrul în care se desfășura acest ritual: în camera cea mai frumoasă din casa părintească, împodobită cu lipidee țesute din lână și perini pe paturi, ștergare țesute din bumbac și cusute cu modele populare, blide pe pereți, măsurită din bumbac sau în pe masă, iar pe jos cu procovițe țesute la război. Mireasa era gătită în prezența prietenelor, a vecinilor și a neamurilor.

Când nuntașii ajungeau la casa miresei, ei erau întâmpinați de vornicul acesteia, împodobit cu un prosop țărănesc (ștergar), cusut frumos. El spunea: „Le umblați după mireasă, poftiți și intrați în casă!”. Guda îi răspundea: „Am venit la casa voastră, c-am auzit c-aveți o fată frumoasă și mirele nost ar vrea s-o ieie dă nevastă!” Aflat în fața porții, vornicul începea negocierile oferind mirelui o mireasă în diverse ipostaze. În locul miresei adevărate, vornicul prezenta o femeie bătrână îmbrăcată în straie de mireasă spunând: „Avem o fată frumoasă. V-o aducem. Să vedem dacă v-o plăcea!”. Guda intervenea și spunea: „Aceasta nu-i mireasa

noastră, am auzit c-aveți alta mai tânără!” Vornicul miresei ducea apoi o fetiță de 3-5 ani, îmbrăcată de sărbătoare. Guda zicea: „Am auzit c-aveți alta care să se potrivească cu mirele nost!”. În cele din urmă vornicul aducea adevărata mireasă, pe care guda o recunoaștea și o primea. Muzicanții începeau să cânte „Mulți ani trăiască!”. Se juca un joc și la mireasă, de asemenea invitații erau omeniți cu băutură și plăcintă, pregătite de socrii mici. Se striga:

„Bine-i stă la cer cu stele
Și miresei cu mărgele,
Bine-i stă la cer cu lună
Și miresei cu cunună!”

Alaiul pornea spre biserică pentru cununia religioasă, care era momentul de unire a mirilor în fața lui Dumnezeu. Nașul însoțea mireasa, iar nașa însoțea mirele. Preotul le puneă mirilor pe cap cununile împărătești (pirostriUeu. Alaiul se îndrepta spre casa mirelui, însoțit de lăutari și de strigături:

„Frunză verde dă pă Criș
Zâ-i mai tare hididiș!”

„Frunză verde dă pă coastă
Frumoasă-i mireasa noastră.
Și te uită mai în jos
Că și mirele-i frumos!”

„Ce stăteți muieri în colț.
O-ați mânca crumpe cu boț?”

Masa mare se desfășura în general la casa mirelui. Era un prilej

de veselie și petrecere. La o masă. în centru! atenției tuturor, se aflau mirii, iar lângă ei nașii. Astfel lângă naș era mireasa, iar lângă nașă era mirele.

Un vechi obicei al nunților de altă dată era și acela că unul dintre nuntașii cei mai iscuși fura papucul din piciorul miresei. Faptul acesta producea o înviorare a nunții, fiindcă mireasa nu putea juca fără papuc, iar nănașul trebuia din nou să-și arate dărnicia, deschizând pungă și răscumpărând papucul furat.

Un moment foarte important al nunții era “strigatul cinstei” (darului). Guda. împreună cu reprezentanți ai familiilor ce organizau nunta, mergeau pe la fiecare nuntaș, care le dăruia mirilor ceva trebuitor pentru orice gospodărie (unelte, țesături, vase. animale tinere etc). Cu timpul acestea au fost înlocuite cu bani. La miezul nopții mireasa era jucată pe bani. acest obicei reprezentând până nu demult cinstea mirilor. Primul care juca mireasa era nănașul. După joc o cinstea cu o sumă de bani, pusă pe o tavă. Urma alt bărbat și la un semn al nănașului începea jocul, apoi la alt semn muzica înceta. Bărbatul se înclina în fața miresei, și mulțumindu-i pentru dans, o cinstea cu o sumă de bani. Jocul continua până când mireasa era jucată de toți bărbații, indiferent de vârsta lor, fiindcă era mare rușine pentru un bărbat invitat la nuntă să nu joace mireasa.

Un moment distractiv era aceia

când o femeie aducea la masa mirilor și nașilor o găină friptă, frumos împodobită, pe care nănașul trebuia să o plătească. În timp ce aducea găina pe tavă. femeia descânta:

„Săracă găină sură
Ieri o fost pă după sură,
Astăzi îi cu bani în gură,
Ieri o fost pă după casă

Și-amu-i friptă pă masă.
U, iu, iu, iu, iu!

Faceți-mi loc și cărare,
Și mă duc la nașu mare
Și-i duc găină-mpănată
Da nu o-i da fără plată.
U, iu, iu, iu, iu!”

Nașa lua găina și descânta:

„Eu găina o primesc
Și cu drag îți mulțumesc.
Tot cu drag o pun la masă
Nașu mare s-o plătească.”

Apoi, nașul plătea descântătoarea, spre veselia nuntașilor.

Obiceiurile au fost povestite și strigăturile au fost culese de la Elisaveta Radu (zisă nana Vetuța Pictorița) din satul Vârșand, în anul 2001.

*Înv. Radu Gavril,
Școala Gen. Nr.5 Arad
Înv. Radu Delia,
Școala Gen. Nr. 12 Arad*

LIMBAJUL CÂNTECULUI POPULAR (ȘI) PRIN STRIGĂTURI

Strigături propuse și culese de
prof. Cornelia Mureșan, Șc. Gen.
nr. 5, culese din Socodor, jud. Arad

STRIGĂTURI

În timpul jocului, jucătorii
descântă (strigă) în versuri glu-
mete. Acestea sunt de regulă
caricaturizarea multor defecte,
biciusec prin epigrame la adresa
eroilor zilei, părțile lor slabe, iar
latele sunt cuvinte de dragoste.

1. La nuntă (Uspăt)
„Frunză verde din cărare,
Bucură-te soacră mare,
Că ți-o veni noră-n casă,
Și ți-o țese pânză deasă,
Cu beteală de bumbac,
Și-i purta un cioc de drac!”

„Uiu iu pă patu gol,
Că mireasa n-are țol,
Da i-o face junele,
Când o tunde
cânele!”

„Frunză verde de
cireasă,
Dulce-i gura de
mireasă.

Frunză verde de
câpșune,

Dulce-i gura și de june,
Mireasa , ea n-ar ști spune!
Hop! Hop! Hop!”

2. La horă (gioc)
„Fetele de la Nădlac
Vai Doamne, da mult îmi plac!”

„zi mă, zi măi mujicaș
Că la vară ți-o da caș
Și de nu mi-i zice bine
Dracu-o băga caș în tine!
Hop! Hop! Hop! Și iară hop!”

„Bate cizma n-o cruța,
Că d-acea-i dat bani pe ea!
Hop! Hop! Hop!”

„Când eram pe vremea mea,
Șapte mândre-mi trebuia.
Dar amu sărac de mine,
Și de una-mi pare bine!
Hop, hop, hop!”

„Mândra mea de astă vară,
Mă roagă s-o iubesc iară.
Da io nu-s fir de săcară
Ce-am urât să iubesc iară.
Hop, măi, hop, și iară hop!”

„Păstă Murăș, păstă
tău,
Ard două lumini dă
său.

Ziua ploaie, noaptea
ninge,

Nime nu le poate
strânge,

Numa mândra când
mă strânge.

Hop, hop, hop!”

„Câte fete-s pe la noi,
Fă-le Doamne tâte oi,
Și pe mine păcurari,
Să le port vara prin flori
Și iarna prin șazători.
Hop, hop, hop!”

„Cine doarme tătă noaptea,
Nu-i păcat că-i vine moartea!
Cine n-are mândruliță,
Duce viața ca-n temniță,
Nici mort nu-i și nu-i nici viu,
Duce viața ca-n pustiu! Hop!
Hop! Hop!”

Au o față durdulie,
Tumna cum îmi place mie.
Trupu-i nalt și subțirel,
Par-că-i tras printr-un inel.
Ochii negri ca și mura,
Frumoasă-i țucu-i gura!
Sprâncenile trag a vânt,
Ochii mă bagă-n pământ.
Cât oi fi io și-oi trăi,
Tăt nădlăcană-oi iubi,
De-ai umbla în lumea largă,
Nu-i altă fată mai dragă,
Nici să-ți rîd-așa pe plac,
Ca fetele mînă Nădlac!

Tune dracu-n tine bade,
Și-n zobonu tău din spate.
Și în cel ce l-o cusăt,
Dragi ne-am fost și ne-am urât!
Hop, hop, hop, hop și iară hop!

Nu gânde bade gânde,

Că la tine-oi lăcomi.
La cismele celi cu foi
Sutile ce ești datori?
Ho, hop, hop!

Însoară-te măi badiță
Nu umbla bitang pă-uliță,
Azi mâne-i îmbătrâni,
Fetele te-or părăsi.
Însoară-te bade-nsoară
Nu te mai face cu boală!
Treizeci d-ani ai împlinit
De când tot ai holteit.
Frunză verde de ovăz
Până când mai vrei să șazi?
Că fetele s-ar mărita,
Nu mai tăt pot aștepta.
Hop măi hop! Și iară hop!

Pe la moara lui Crăciun.
Fac fetele rugăciuni,
Să le vină apa-n ușa,
Să le spele de cenușă.
Hop, hop, hop!

Mândra me-i cu fodre mari
Cismele-s de tină tari
Hop, hop, hop!
Mândru-i stă mândrii-mbrăcată,
Cu hainele de la șatră,
Da mai bine că i-ar sta,
Să le fi făcută ea!
Huiu iu, iu, iu hui, hui!
Săracile șătrile,
Cum îmbracă fetile.
De n-ar fi jidov cu șatră
n-ai vedea fată-mbrăcată.
Hop, hop, hop!

OBICEIURI LA NAȘTEREA UNUI BĂIAT (CULESE DE Anca Mureșan)

În timp ce băiatul este dus la biserică spre a fi botezat, mama băiatului, fie chiar în pat, lucrează cu furca de fân, cu lopata, cu arșeul (hârletul), ca băiatul să fie lucrător, harnic la lucrul câmpului, apoi fluieră, joacă și cântă, pentru ca băiatul ei să fie vesel, cântăreț și jucăuș.

În familiile cu stare bună, mama băiatului citește și scrie, pentru ca copilul să învețe bine carte la școală.

Când pruncul va bea prima dată apă, i se dă dintr-un clopoțel cu ton plăcut, pentru ca și copilul să aibă voce ca și un clopoțel (sonoră și plăcută).

La șase săptămâni, se leagă la mânuța copilului o coardă de vioară cu ban de argint și un bob de ghioc, luat de la vreo țigancă ghicitoare, ca astfel băiatul să nu se deoată, apoi ca să fie bine văzut în lume, cum e văzută coarda vioarei și să aibă mare trecere ca banul de argint. Mai târziu, coarda, banul de argint și bobul de ghioc se bagă într-un săculeț de pânză și cu un baier se atârnă la gâtul copilului, după ce ghicou a fost întâi descântat. Acestea se agastă la gât astfel ca baierul să treacă pe subsuori. Așa va fi copilul mântuit de deochi.

OBICEIURI LA NAȘTEREA UNEI FETIȚE (CULESE DE prof. Anca Mureșan)

Până când noua-născută este dusă la biserică spre a fi botezată, mama fetei: coasă, spală, fierbe, mătură, cântă, joacă, lucrează lucru de mână, pentru ca fata să fie harnică pentru toate lucrurile casei.

Dacă vrea ca fata să învețe bine la școală, mama fetei va trebui să scrie și să citească în timpul botezului.

Pe când sosește moașa cu fetița de la biserică, cei din casă pregătesc un coșuleț cu boabe de porumb sau de grâu și când vrea să intre în casă, aruncă boabe la găini, pentru ca: așa să vină pețitorii la fată, cum aleargă găinile la grăunțe.

La șase săptămâni i se leagă la mână un săculeț cu: o coardă de vioară, un ban de argint și un ghioc descântat, apoi se face același săculeț la cingătoare, ca și la băiat, pentru ca să fie apărată de deochi și văzută de toată lumea ca banii și ca coarda lăutarului.

ALTE STRIGĂTURI LA NUNTĂ

Ce viniți tăt după noi
Ca pânza de la război
Nouă nu ne trebuiți
Voi mai tare vă grăbiți.

· Fata popii-n sat la noi
Are o vacă și doi boi

Vaca-i sură pă sub foale
Fata-i neagră pă picioare.

· Ce stai, nană, în uliță
Neagră ca o bivoliță
Rotie neagră, cârpă neagră
Iaca bivolița-ntreagă.

· Frunză albă cum îi cașu
Să ne trăiască nănașu
Frunză verde ca nalba
Să trăiască și nănașa
Să mai poată cununa
Să mai poată botzeza.

· Miresuță draga me
De Ț-o fi socru-tău rău
Închide-te-n iștălău
De Ț-o fi soacră-ta rea
Mătură sara cu ea
Și dă cu ea de vatră
Și de cuptor câteodată.

· Descântați cu gurile
V-ați gătat minciunile
Dați cu brânca după ladă
Că acolo îs grămadă.

· U-iu-iu babă bătrână
Cine dracu-n joc te mână
Cu păpuci de crăstăveți
Ai juca și nu cutezi.

· Șiț mătă din cornul mășii
Nu sta-n jlaierul mniresăi
Lasă steie junile
Că-i flămând ca câinele.

*(Au fost culese din Curtici, 1987,
de Mărioara Crișan, Șc. Gen. nr.
5).*

STRIGĂTURI DIN MIȘCA

Scândura dintre pomișori
Și-o luat zobon cu flori,
Că s-o placă domnișorii
Domnișorii nu or luat,
Și-o venit de unde-o lăsat.

Florica Mureșan
(stânga), la Mișca

Cine stă și ne privește,
Se vede că nu ne iubește.

Socăcița de la oale,
Toată fură carnea-n poale.

Am un bărbat ca și-un
brad,
Și la Dumnezeu i drag.
Da cum să nu-mi fie mie,
Că ți drag, Doamne, și ție!

Siliți voi cu cununatu
Că v-ajunge botezatu.

STRIGĂTURI DE NUNTĂ

Hai să zicem Doamne-ajută,
Că ase se zice la nuntă
Înghe-ajută Dumnezău
Nu cota să fie rău
Noi merem după mireasă
Da nu știu lăsanea-n casă
D-om face cum om pute
Și n-om vini fără ea.

Soacră mică, soacră mică,
Să silește și ridică
Rămâne fără nimică.

*(institutor, Florica Mureșan,
Grădinița pp. 20, Arad)*

Strigături din Macea

În perioada 1964-1965, la Cercul de folclor, condus de domnul profesor Feher Carol, și apoi, multă vreme, s-a continuat culegerea de materiale, specifice localității. Redăm câteva din aceste Rapsodii măcene.

Cucuruz de pă tuleu
Nu-ți pară mireasă rău
Nu te duci tu în loc rău
C-o bătut vântu cel mic
Și te duci după voinic.

Hai mândră cu mine-n lume
Nu-i popă să ne cunune
Hai mândruță, mândra me
C-o fi popă gura me
Io mândră te-oi săruta
Cununia s-o găta.

Hai mândră cu mine-n lume
Oamenii ne-or pune nume
Mie grâu, ție tăciune
Mie floare de săcară
Ție grâu de primăvară.

Frunză-verde cu suspine
Noi merem la cununie
De june nu n-e rușine

De mireasă nici așe
Că îi verișoara me.

Miresuță roșie
Dă-te jos din cocie
Să te vadă soacră-ta
Cum te-o-nvălit maică-ta.

Culese din Macea, de Florica Ranta (Cândea) la Cercul de folclor, 1965, condus de Domnia Sa, profesor Carol Feher, Școala Generală Macea.

Limbajul cântecului popular

Poezia populară are un specific al său, ce apare izbitor de la întâia impresie. Nu e atât o deosebire de esență, cât o deosebire de modalități și intensități - în felul de creare și de manifestare a folclorului - față de literatura cultă. Astfel, legătura cu viața - condiție principală a viabilității oricărei opere de artă - în folclor e mai directă, mai imediată.

În cântecul singuratic, omul își descarcă, în tiparele artei, frământarea sufletească deosebită, sau pur și simplu gândurile care îi trec prin minte. Cântecul popular însuși definește admirabil printr-o serie de fine observații psihologice și scilicet imagini poetice - această funcțiune catartică a artei, ca să întrebuițăm termenul aristotelic. Această funcțiune e la rândul-i potențată în literatura

populară prin însăși intensitatea legăturilor ei cu viața, de care am pomenit, și care îi impune o altă trăsătură specifică. Folclorul nostru clasic - îl denumim astfel spre a-l deosebi de folclorul contemporan, este creația maselor apăsate, obijduite și sărace, înșelate și nedreptățite de stăpânitori, creația unor oameni cu foarte rare sclipiri de lumină în viață. În asemenea împrejurări, funcțiune acatarhică a cântecului omului singuratic consta în însăși ușurarea sufletească, prin exprimarea în forme de artă a gândurilor și durerilor. Pentru omul necăjit, gândurile înseși erau o povară, fiindcă ele nu erau simple abstractizări, ci frământarea sufletească însăși, necazurile produse de viață și de soartă:

Când îi ziua mai mică
Nu pot gândi să-mi ajungă
Când dă soarele-n desară
Gândurile mă doboară...

Câteodată, când și când,
Când îmi vine mândra-n gând...

Frecvente erau plângerile fetei oscilând între voința părinților și dragostea ei:

Frunză verde, codru des,
Și mama mi-o zis ales
Cu tine să nu vorbesc,
Nici măcar să mai gândesc.

Că tu, bade, ești sărac,
Numai eu tare te plac.
Cătu-i satu de-aș umbla,
Eu ca tine n-aș afla...

În alte versuri, flăcăul sărac se declara gata de luptă cu familia fetei iubite:

Și mai spune mâne-ta
Că ea de s-o zmăcina
La moară ca tărăța
Eu pe tine te-oi lua.

Altele exprimă reacția contrarie, de renunțare a fetei sărace, jignită în mândria ei:

Dă măta cu pumnu-n masă
Că nu-i trăbă noră-n casă.
Poate da și cu palma,
Știu că nu m-a căpăta!
Nu-mi trabă pământ în toacă,
Nici pe mumă-ta de soacră;
Nu-mi trăbă avere, nu,
Nici pă tată-tu socru...

Această forță a sentimentului genera cântecul liric în împrejurări foarte diferite, nu numai în cele de jale. Optimismul pietros al omului din popor izbucnea în vers tot atât de impetuos, în rarele momente de seninătate ale vieții sale. Atunci cântecul avea rostul de a amplifica, prin farmecul artei, aceste rare momente sufletești, descărcându-le conținutul în ritmuri de joc și veselie:

Ceteră cu struna deasă
Scoate pe mândra din casă
Ceteră cu strune multe
Scoate pe mândra din curte....

Din toate acestea nu trebuie să deducem că în poezia populară, puterea de erupție a sentimentului își ajunge ei înseși, întotdeauna, pentru a crea opere de artă. Dimpotrivă, ea își găsește adesea echivalentul în imagini în care ideea însăși se conturază hiperbolic:

De oftat ce-am oftat tare
Nici soarele nu răsare,
Nici luna lumină n-are
Nici pe câmp nu crește-o floare...

Cântecul de jale este astfel expresia unei colectivități largi, înfrățită prin aceleași dureri ale vieții:

De-ar fi lumea de hârtie

De-ar fi lumea de hârtie
Aș aprinde-o-ntr-o mânie
Dar lumea –i stană de piatră,
Nu se aprinde niciodată.

Mult mă-ntreabă codrurile

Mult mă-ntreabă codrurile,
Ce mă mânc cu gânduriel?
Spusai codrului așa:
Lesne-i dă tin, codrule,

Primăvara-ntinerești,
De cu toamnă-mbătrânești;
Da eu dac-oi bătrâni
Mai mult focu-a-ntineri...

Dacă, maică, oi pleca

Dacă, maică, oi pleca
Maică, mult mi-i aștepta
Cu prânzuțu cald pe masă
Și cu apă rece-n vasă
Prânzu-n masă s-o răci,
Apa-n vase s-o-ncălzi,
Iară tu te vei uita
Pe toate călițele,
Doară-mi vezi urmițele.

*Prof. Katko Anuța,
Șc. Gen. nr. 22, Caius Iacob
Arad*

DOINE, BALADE, CÂNTECE BĂTRÂNEȘTI

RELE-S MAICĂ FRIGURILE

Rele-s maică frigurile,
Da mai rele-s dragostile
Că de friguri zaci în pat,
De dragoste umbli turbat.
Frigurile te beșică
Dragostile fața-ți strică.

*(Auzită în comuna Pecica, de
prof. Sigina Mihoc, Școala
Generală nr. 5)*

ANO...

A! Frunză verde de-o castană,
of nană, nană,
Cântă cucul pe poiană.... nană,
Ce mai faci tu mândră... nană.

A! eu aș face neică bine, of,
nană, nană,
Dar mi-e dor tare de tine (bis).

A! Bate vântul prin pădure, of,
nană, nană,
Culcă lemne de-ale bune. (bis).

A! culcă lemne, culcă fagi, of,
nană, nană.
Și desparte oameni dragi. (bis).

A! mândra mea o cheamă Ana,
of, nană, nană,
Cămașa mi-o spală mama (bis).

A! Spală mama cămașa, of,
nană, nană,
Ca să mă duc la mândra (bis).

DOINE ȘI CÂNTECE

Foaie verde avrămeasă
Mai bine s-o iei frumoasă
Să zici că e luna-n casă
Căci frumoasa te privește
Cum te vede, fuge-n casă
Pune mâncare pe masă.
Foaie verde de agude
Și urâta cum te-aude
Numaidecât se ascunde
Și te lasă nemâncat
Ca pe-un cățeluș turbat.

***

Frunză verde sălcioară
Măriuță, Mărioară
Ia-ți cămașa gălbioară
Scoboară-n vale la gară
C-o venit trenul de-aseară.
Și mi-l țin pe cheltuială,
Di9mineața pleacă iară
Pleacă trenul fluierând
Și roțile duruind
De la inimă oftând;
Oftează și pentru mine
C-amândoi am trăit bine.

*(Culese din Băilești, Dolj și
propuse de profesor. Cătălina
Schnakovski, Șc. Gen. nr. 5, Arad)*

CHIUITURI, STRIGĂTURI

Mândra mea țesând la pânză
Mâncă trei gioabe de brânză
Țese un cot și fuge-n pod
Țese-un lat și fuge-n pat.
A pus pânza când se pune
Și-o găta mâncând la prune.

*

Mândruța cu nasul lung
Duce de mâncat la plug
Uitându-se pe răzoare
Varsă ciorba pă picioare.

(Culese din zona Iosășel
Gurahonț de profesor Gheorghe
Iov, Școala Generală nr. 5)

DOINE DE DOR ȘI JALE

Au, au inima mea
Lasă-mă nu mă durea
Că m-a mai durut o dată
Și-am zăcut și-am vrut să mor
De al mândrii mele dor.

*

Maică decât m-ai făcut
Mai bine să fi zăcut
Decât m-ai fi făcut fată
Mai bine piatră la poartă,
Lângă piatră și-o fântână

Și cu două păhărele
Să bea drumeții din ele.
Din fântână dacă bea
Dumitale mulțamea
Așa maică, pentru mine
Nu-ți mai mulțamește nime.

*

Mă suii în deal, la cugă
Să văd mândra un' să culcă
Să mă duc ca să-i fac umbră
Să n-o ardă soarele
Că-i albă ca doamnila.

*

La fereastra din obor
Bate murgul din picior
El nu bate ca să dorm,
Ci el bate să mă scol
Să-i dau fân și orzișor
Că e ceasul târzior.

(Afla-te în colecția Traian
Mărghiticeanu, Novo-Selo, Satu
Nou, Voivodina, Serbia).

(Au fost culese din revista
"Izvorul" nr. 4 (1936) de profesor
Florica Ranta Căndea, Școala
Generală nr. 5).

O DOINĂ

Iar cavatul se aude
Din frunzișul unui fag.
E o doină de la stână
Jalea unui dor pribeag
Și cavatu-și pune dorul
Dor de neam și de meleag,
Dor de limbă și tradiții
Ațâțat de un dușman.
E dușmanul vieții noastre
Ce ne-a pândit la hotar
Ne-a zdrobit cu sânge rece,
Fără milă și habar.
Tu de vrei s-auzi cavatul
Hai în rariște de fag,
Acolo o doină plânge
jalea unui dor pribeag.
Este jalea ta, române,
Ce privești în timp spre cer
Și sperând într-o minune
Ai păstrat graiul neșters.

*(Textul este o variantă culeasă
de la un localnic de pe Someș în
1967, profesor Iuliana Pinteș,
Școala Generală, nr. 5, Arad).*

MIORIȚA

(variantă)

Pe-un picior de plaiu,
Pe-o gură de raiu,
Iată vin în cale,
Se scobor la vale
Trei turme din munți,
Din munții cărunți,
Și trei zile-n rând
Toți cobor sbierând

După frunza deasă,
Iarba de mătasă
Doină drăgăstoasă.
iar cei ciobănași
Rumeniori și grași,
Unu-i Moldovean,
Unu-i Ungurean,
Și unu-i Vrâncean
Le tot mână-n șir
Bâr, oiță, bâr!

Mioriță laie,
Laie, bucălaie,
De trei zile-ncoace
Gura nu-i mai tace,
Nici nu se alină,
Nici n-are hodină,
Tot cobește a rău
Lângă baciul său.
Mioriță laie,
Laie-bucălaie,
De trei zile-ncoace
Gura nu-ți mai tace
Ori iarba nu-ți place,
Ori ești bolnăvioară
Mioriță-mioară.
Drăguțule bace,
Iarba mie-mi place,
Și nu-i bolnăvioară
Draga ta mioară.
Dară eu n-am stare,
Nice alinare
Și gura nu-mi tace,
Ca semn mi se face,
Că baciul Vrâncean
Cu cel Ungurean
Mare hoțoman,
Vreau să te-mpresoare
Și să te omoare.
Oi când aromesc
Câinii când ațipesc.

Stăpâne, Stăpâne,
Cheamă lângă tine,
Cheamă și un câine,
Cel mai voinicos,
Cel mai bărbătos,
Și pune la sân
Hângherul păgân
Și pune la cap
Măciucă de fag!
Baciul Moldovan,
Mândru și viclean,
Turmele-și rotește,
Iute se pornește,
Spre negru zăvoiu,
Mult plăcut la oi
Și pe lângă sine
Își cheamă și-un câine
Dintre câinii săi
Se ivesc îndată
Tari ca niște lei,
Cel mai voinicos
Cel mai bărbătos,
Cățeluș de stână
Crescut de-a sa mână.
Și-apoi îl netezește
Și așa-i grăiește:
Cățeluș cățel,
Cățel voinicel,
Ce-n timp de nevoi
Prin furtuni și ploi
Turmele-mi păzești
Stâna mi-o ferești
De lupi și de furi
Ce ies din păduri,
ca să-mi fure cașii
Și mieluții grașii,
Pe când înflorește,
Pe când înverzește,
Frunza codrilor,
Iarba câmpilor.

Iată, mări, iată,
Baciul Ungurean
Și cu cel Vrâncean,
Cu măciuci de spin,
Cu o ceată de câini,
Ca să-l împresoare
Și să mi-l omoare
Pe cel Moldovan
Că-i mai ortoman
Și-are oi mai multe,
Mândre și cornute,
Grase și lăptoase,
Albe și lănoase.
Și cai învățați
Și câini mai bărbați
Iară cel dulău,
Cățel tare rău,
Cățeluș d'un an
A luiu Moldovan
Cătră câinii s' avântă
Și mi ți-i frământă
Și mi ți-i coboară
Și mi ți-i omoară.
La stăpân sosește
Urlă și chințește
Contra lui Vrâncean
Și-a lui Unguran
Ce veniau călări,
Pe cai muntenești,
Pe cai mocănești,
Vârtoși în făptură
Și groși la statură,
Groasnic hăulind,
Groasnic șuerând,
Și vărsând din gură
Patimă și ură.

Iată, mări, iată.
Iată că s' arată,
Într-o zi cu soare,
Și de sărbătoare,

O maică bătrână,
Cu brâu de lână
Și c-o cârpă-n mână.
Sue către stână,
Tremurând pășește
Și se ostenește,
Apoi odihnește
Și iară pornește.
Iară când sosește,
Stâna când zărește,
De tot pustiită,
Și tot părăsită;
Buciumul uscat,
Caș nestrecurat,
Lapte ne' nchegat,
Păru-și despletește,
Plânge, se bocește,
Pe câmp alergând,
Pe toți întrebând,
Către toți zicând:
Cine mi-a văzut,
Cine-a cunoscut
Mândru ciobănel,
Tras printr-un inel
Trupușorul lui
Naltul bradului,
Fetișoara lui
Spuma laptelui,
Mustăcioara lui
Spicul grâului,
Sprâncenele lui
Pana corbului,
Ochișorii lui
Mura câmpului

*Culeasă de
prof. Adela Militar,
Școala Generală nr. 5*

Obiceiuri de peste an

Locuind într-o localitate foarte aproape de Arad, obiceiurile sunt cele practicate și-n alte sate, depinde de anotimpuri.

1. "Păpăruga" (Paparuda) era un obicei specific verii, care chema ploaia. Fetele erau alese cele mai destoinice și erau îmbrăcate în alb cu o cununiță pe cap, învărtindu-se în jurul fântâniei, cântau:

Păpărugă rugă
Vină și ne udă
Dă doamne să ploaie
Să ploaie șiroaie".

Admirate de băieții din sat, ele se lăsau udate de aceștia și ploaia venea cam după trei zile.

2. *Postul Paștelui*: Ca la mai toate satele din apropiere, a nu se mânca de dulce, ci doar cartofi, fasole, varză și numai musai în vase și oale de lut sau linguri de lemn.

Când se ținea Post Negru, într-un neîntrerupt moment de rugăciune, lucrul se întrerupea.

3. *Ocrotitorul românilor* – Sfântul Andrei, (30 noiembrie) era precedat de un "pelerinaj" al slugilor care sculau morții din morminte sau vorbeau cu ei. În unele case, strigoii erau speriați de o mătură, în altele se puneau usturoi sau se tămâiau camerele.

4. *Rusaliile*: la șase săptămâni de la Paști, se ieșea "cu crucea în țarină" și se binecuvântau spicele (această sărbătoare vine după

“Ispas”, când se pomeneau eroii). Acum și recoltatul grâului era în toi. Spicele se legau în cunună, apoi legate în snop. (Pe timp de iarnă, se țineau clăci, cu cele de ale gurii, se căra gunoiul de grajd, se torcea din furcă și fus și se făceau ștergare și covoare, se curăța porumb etc., la câte un “pahar de vorbă”).

*Institutor
Loredana Lup
Șc. gen. 22, Arad*

Sărbătoarea Sfântului Martin, obicei popular preluat de etnicii germani din Aradul Nou

Se spune că Martin von Tours a fost fiul unui tribun roman, care a fost obligat prin lege să urmeze meseria părinților săi, devenind astfel soldat. Cu toată viața aspră și cruzimea cu care erau îndemnați soldații romani săucidă, Martin a rămas un om bun, tolerant, fiind gata oricând să sară în ajutorul semenilor săi.

Martin s-a botezat devenind creștin, iar viața sa a fost un exemplu de dăruire și bunătate. La bătrânețe a fost propus să fie episcop, dar Martin modest, nu dorea astfel de titluri și funcții, așa că, pentru a nu fi găsit s-a ascuns într-un grajd unde iernau găștele. Găștele au făcut gălăgie iar cei care îl căutau au venit și l-au găsit. Martin nu a mai putut refuza înalta distincție și a fost făcut episcop.

Această întâmplare ar putea fi explicația ritualului culinar de pe 11 noiembrie.

Sărbătoarea Sfântului Martin are loc pe data de 11 noiembrie, dar sărbătorile și festivitățile tradiționale încep în ajun, după apusul soarelui. La fel ca în ritualurile întâlnite în folclorul românesc, sărbătoarea este colectivă și se desfășoară sub forma unui scenariu. În seara precedentă sărbătorii se întrunește Alaiul lui Martin. Sfântul Martin este reprezentat de un bărbat îmbrăcat în straie ostășești și vine călare pe un cal. Alături de el, apare bătrânul cerșetor, ambii fiind însoțiți de un adevărat alai. Cu toții pornesc pe străzi cântând Matins Lieder-cântece tradiționale cântate cu ocazia acestei sărbători. La un moment dat, Sfântul Martin își despică mantia în două, împărțind-o cu bătrânul, exact așa cum făcuse odinioară.

Un rol important în cadrul alaiului îl reprezintă Martinsfeuer-focul ritual. Semnificația acestuia este de a aduce lumină în întuneric, de a purifica. De asemenea, poate fi interpretat și ca sfârșitul unui

anotimp, a unui episod de viață care va fi înlocuit cu un altul, viața urmându-și cursul. Dacă la sate focul ritual este apris pe dealuri, în oraș tradiția s-a păstrat prin aprinderea simbolică a unor lămpașe artizanale (laterne), confecționate de către copii și adulți, în interiorul cărora se aprinde o lumânare. Copiii primesc cu această ocazie bomboane, mere, nuci, care simbolizează dărnicia Sfântului Martin.

În ceea ce privește tradițiile culinare, savurarea fripturii de gâscă, umplută cu castane, cu garnitură de varză roșie și găluști de cartofi, a devenit un festin ritual pentru gurmanzi.

*Institutor Diana Lădariu
Școala Generală Nr. 5 Arad*

De la nuntă la-ngropăciune

Nunta primește o sumedenie de semnificații prin ritualul ce inițiază tânăra fată într-o nouă condiție socială și umană, aceea de femeie măritată sau nevastă. Se pot delimita mai multe episoade care se cer respectate cu rigurozitate, unul presupunându-l pe celalalt, astfel ca nunta este sinonimă cu un așa-zisul « pelerinaj » inițiativ : drumul la casa nașilor, drumul făcut de nași la casa mirelui, pețirea miresei de către mire însoțit de nași, scenariul « obținerii » miresei care capătă semnificația unei târguieli simbolice, reunirea celor doi tineri și plecarea alaiului spre biserică,

cununia și ospațul mirilor alături de nuntași.

Unul din momentele care fac deliciul unei nunți tradiționale țărănești este popasul făcut la casa miresei, mirele fiind susținut de nași în demersul simbolic de-a convinge ca merita să-i fie dată ca nevastă. Un rol important aici îl au cei doi *vornici*, care par a fi niște strajeri de nădejde ce nu dau așa ușor mireasa în primire mirelui. Ei stau la poarta casei miresei și nu la-sa nuntași să intre până nu platesc un preț, tradus într-o formulă de incantație rostită de însoțitorii mirelui : « Lasăți-ne, gazde-n casa/ Ca venim după mireasa! ». Asemenea voinicului din poveste, mirele este supus la niște probe care presupun recunoașterea adevăratei lui mirese. *Vornicii* scot din casa mai întâi o fetiță îmbracată în alb, numită « mireasa mica », primul substitut al celei adevărate. Mirele este întrebat dacă nu cumva aceasta este ursita lui, dar el refuză să o accepte, fiind prea tânără, și o cere pe cea reală. *Vornicii* cer nașului să o platească pe miresuța, pentru a o aduce pe mireasa adevărată. A doua apariție este a « miresei urâte », o caricatură a miresei adevărate. Acest personaj poate fi întruchipat de o femeie bătrână sau chiar de un barbat purtând veșminte ce imită portul miresei : un cearșaf ce ține loc de voal și flori în par. Mireasa-surogat joacă cu *vornicii* și descântă, apoi îl sarută

pe mire, vrând neaparat sa ia locul miresei lui.

Mirele o respinge și ofera, în schimbul miresei adevărate, bani sau orice alta recompensa.

În momentul ieșirii miresei pe ușa, toata mulțimea cânta “La mulți ani”, mirele își recunoaște aleasa și o saruta. Aici intervin femeile descântătoare care recita, marcând prin mesajul versurilor fiecare moment al ritualului nupțial: “Miresuța cu cununa/ Fa-ți un pic de voie buna / Ca mirele și-o facut, /C-o luat pe cine-o vrut.” Descântătoarele au rolul de-a face aprecieri superlative despre frumusețea miresei și a evenimentului în sine: “Florica dupa coasta,/ Frumoasa-i mireasa noastra./ C-așa nunta n-am vazut,/ De când mama m-o facut!/ Numa’ una-n Timișoara,/ Frumoasa ca primavara.” “Florica dupa coasta,/ Frumoasa-i mireasa noastra./ Florica dupa rât,/ Nici mirele nu-i urât!” Nunta, prin natura ei, înseamna un prilej de bucurie și încântare. La polul opus se situeaza momentul *înmormântării*.

Momentul premergător *înmormântării* îl reprezintă *priveghiul*. Timp de doua seri la rând, rudele, vecinii și satenii se aduna la casa mortului pentru a-l priveghea până în zori ; familia îndoliata ofera celor prezenți cozonac și țuica, drept pomana pentru sufletul lui.

A treia zi are loc *înmormântarea*. Înainte de a ieși cu mortul din casa, femeile bocitoare care l-au cunoscut cât era în viața, îl

jelesc pe cel plecat în lumea cealalta astfel : « Vai de mine, mai îs 3 zile/ Și te duce de la mine !/ Și te baga în pamânt/ Sa nu te mai vad curând ! » sau « Dac-ar fi cum se vorbește,/ Mort cu mort ca se ntâlnește,/ Aș dori, mama, și eu/ Sa ne întâlnim mereu » ; « Și mergi, mama, de la mine/ Ma lași singura pe lume,/ N-am necazul cui îi spune !/ Când inima ma durea,/ Numai ție ți-l spuneam. » Aceste versuri sunt personalizate în funcție de persoana care le cânta și de relația pe care aceasta a avut-o cu cel disparut. Cu cât bocitoarea a fost mai apropiata și mai cunoscuta din timpul vieții celui mort, cu atât versurile îmbraca forme mai dramatice ale jelierii.

Urmeaza slujba ținuta de preot în curtea casei, în cadrul careia cel trecut în veșnicie își ia ramas-bun sau iertaciune de la cei dragi (familie, neamuri și vecini), sicriul este pus în caruța mortuara și cortegiul de oameni o urmeaza. În spatele preotului și al câtareților merg satenii care duc prapori (steaguri pe care sunt brodate imagini de sfinți și versete din biblie) și au legate la mâna stânga ștergare oferite de familie drept pomana pentru mort. Uneori se presara, pe drumul spre cimitir, boabe de mac pentru ca sufletul celui disparut sa nu mai gaseasca calea de întoarcere acasa, neputând sa le numere.

*Institutor : Mehelean Carmen
Școala Generala Nr. 5, Arad*

ALTE OBICEIURI SAU SĂRBĂTORI

De la căldare la cătlan și ceaun

Motto: „Și-adormi târziu cu mine-n gând / ca să visezi cu mine”
(George Coșbuc)

În lungul nostru vis al copilăriei, ne-am legat de poveștile spuse, mai rar, dar șagalnic, de bunicii noștri, care și ei le-au trăit, le-au auzit, peste ani, despre obiectele care fac subiectul acestei teme. Se mai spune că orice mâncare gătită într-o cantitate mai mare este și mai spornică și mai gustoasă. Cu „învârtitul” e mai greu, deoarece îți trebuie o mână zdravănă să poți rezista.

Țuica de căldare este aromată, cu multe grade, și o preferă sau o produc cei care au foarte multe fructe. Bulionul făcut la căldare, zacusca și măruntaiele de porc (la tăiere, de Ignat), sunt la fel de apetisante.

Azi, dată fiind apropierea de românii din Ungaria (Bătania, Aletea, cf. DEX: 1. căldare - vas mare de aramă, în care se păstrează sau se transportă apă; 2. ceaun - vas de fontă cu fundul rotunjit, în care se fierbe apa, laptele, mămăliga etc), dar și de maghiarii din vecinătate, tocana la cătlan (neafumată), „gulyașul” pe sortimente (de porc, vită, pește, mărun-

taie, curcan) adună foarte multă lume, cu diferite ocazii: 1 Mai (Armindeni), Zilele Aradului, Zilele altor așezăminte pentru a degusta o porție de tocană, aseasonată cu cartofi natur, orez, legume, paste făinoase.

La ceaun, mai de mult, mămăliga sau mălaiul își păstrau aroma porumbului nou, de toamnă și se serveau în serile de iarnă, aseasonate cu „povești”, ca-n *Hanul Ancuței*.

Acum, la „iarba verde”, trebuie neapărat să ai, pe un trepied, un ceaun, alături de un grătar, ca ieșirea în decorul natural să-ți priască.

*Studentă Miruna Cartoian,
Universitatea „Aurel Vlaicu” Arad*

Cu gândul acasă

În județul Arad trăiesc în armonie, alături de români și alte etnii: maghiari, germani, sârbi, bulgari, slovaci, rromi etc. Ca și românii, și ei au obiceiuri și tradiții specifice care-i definesc și-i caracterizează ca etnie.

Deși, după Revoluție, germanii în mare număr au părăsit țara și s-au dus în țările de origine, Austria sau Germania, de unde provin strămoșii lor, cel puțin o dată pe an, de hramul bisericii, gândul lor este „acasă”.

„Maibaumfest” este un prilej de sărbătoare interculturală dragă săntănenilor, tradiția perpetuându-se din generație în generație.

Conform tradiției, minoritatea germană din localitatea Sântana, în ultima duminică din luna mai este în sărbătoare, la care participă atât localnicii, cât și invitați din țară și din străinătate.

Perechile participante se întâlnesc la Școala Germană din Sântana, pentru a se îmbrăca în portul german tradițional. Cu trandafiri în mâini și cu primăvara în suflet, defilează prin cimitirul orașului, iau parte la slujba de la Biserica Catolică și dansează în jurul pomului împodobit.” Maibaumfest” cu flori și panglici colorate.

Apoi se licitează mielul și pomul, se vând bilete pentru tombolă. Se cântă și se dansează în ritm de polcă și de vals în sunetul fanfarei.

În penultima duminică din septembrie are loc sărbătoarea de „Kirhwei”(kirche- biserică; wei- hen- a sfinți) din Aradul Nou, care cinstește hramul Bisericii Catolice de aici.

Deoarece în cartier mai sunt

puțini etnici germani, sărbătoarea, are loc în incinta Liceului German. Aici se adună tinerii să-și îmbrace costumul specific: fetele cu nenumăratele poale (9-14) scrobite, peste care se pune fusta roz, o cămașă brodată albă, vestă neagră cu nasturi argintii, șalul roz în ic și un șorț alb; bărbații în pantaloni negri cu cămașă albă și vestă neagră cu nasturi argintii. Pe vremuri aceștia erau din argint și defăneau statusul purtătorului, cu cât mai mulți nasturi cu atât mai mult pământ avea. Acum nasturii sunt practici, din plastic argintiu. Un element deosebit, în portul băieților, îl constituie pălăria neagră cu coroniță de flori și panglici colorate.

Toate perechile merg la biserică, iar prima pereche poartă „pomul de rozmarin” împodobit cu panglici și flori colorate, care este sfințit și aduc noroc și bună stare oamenilor. Băieții au o sticlă cu vin, sfințit și el, din care servesc pe cei care vin să-i vadă.

*Educatoare Pota Rozalia,
Grădinița PP 20 Arad*

Port în cășile din Secusigiu

„Iubirea satului natal este pentru noi, românii, o zestre a ființei neamului, care se integrează desăvârșit în portul, graiul, obiceiurile și sufletul poporului nostru.

Trebuie să ducem mai departe legământul de credință al străbunilor noștri, care pentru neam și țară au jertfit tot ce aveau mai scump: viața lor. În ciuda valurilor vremii ce s-au abătut dureros peste noi, ei au știut să păstreze nealterată inima neamului”. (preot prof. Gheorghe Șepețan).

Portul popular, asemeni creației populare în general, este expresia simțului artistic creator, a rafinamentului estetic, a iubirii pentru tradiție și artă, contribuind în timp la afirmarea culturii populare și a spiritualității românești.

Piese de vestimentare erau lucrate de fete și femei în gospodăria țărănească, mai ales în serile lungi de iarnă când se adunau la șezătoare vecinele și neamurile povestind și cântând, în timp ce țesau ori brodau frumoasele lor costume populare pentru zilele de lucru și cele de sărbătoare.

Cele subțiri erau din pânză albă sau „cinari” (pânza subțire), iar cele groase din „șubă” (postav) sau blana de oaie

Costumul popular purtat de femeii era alcătuit din *spăcel* (ie), *poale* (fusta), *oprege* sau *cotrântă* (șorturi), *brâu*, *burdic* (vestă), *cojoc*; pe cap se purta *ceapță* cu *taleri* sau *cârpa* (basma).

Încălțăminte era formată din *păpuci* (pantofi) cu tureac înalt sau jos. Poalele și spăcelele erau brodate cu motive florale, zoomorfe (păsări, animale) sau motive geometrice, în culori vii, contrastante cu fondul alb al pânzei sau cinariului. Opregele și cotrânta erau țesute din lână și brodate cu fir argintiu sau aurit, cu diferite motive florale ori geometrice, cu ciucuri (franji) pe margini.

Burdicul și cojocul erau din blană de oaie, frumos împodobite cu „isloci” (paiete) și „oglinzi” (pietricele strălucitoare). Obiectele de

podoabe erau galbenii (monede din aur) și talerii (monede din argint).

În afara costumului popular tradițional, femeile purtau rochii de mătase sau de cașmir, *cârpă de pliș* (cu pene de mătăasă), (batic din catifea cu flori țesute cu mătase), *viziclu* (jacheta), *cotrântă* (șort), *prâsliuc* (vesta).

Costumul popular bărbătesc cuprindea; „*cioareci*” (se pronunță s’ioarisi- c(s’)) adică pantaloni, „*chimeșă*”, „*brâu*”, „*brăcira*”, „*pieptari*” (vestă), „*burneac*” sau *cojoc*., „*suman*”, sau *căciulă* din

blana de oaie; încălțăminte: păpuși, cizme, șlapi.

Cămașa era țesută din pânză albă sau „cinari”, pantaloni din pânză groasă sau șubă, ca și sumanul, iar pieptarul și cojocul erau din blană de oaie (cele de sărbătoare erau împodobite cu isloci (paiete)).

Bracira era din lână pe năditură subțire, iar brâul lat era țesut tot din lână.

Mobilierul traditional din „sobă” (cameră) era alcătuit din: paturi de lemn, cu capetele sculptate, masă, scaune, „cădrof” (dulap pentru haine), lada de „țoale” (pentru haine groase, cojoace), „dolaf cu fuiocuri”

(dulap cu sertare pentru lenierie), „uiegari” (dulap pentru vase și sticlărie), „polița” sau „stălaj” (raft pentru oale și farfurii de pământ, pictate cu flori și păsări), „clup” (bancă la marginea patului), oglinda înconjurată cu „șcergura” (ștergar) brodate cu „ibrisin” (ață colorată) sau cu „șling” (broderie spartă) la capete. Paturile erau acoperite cu “măsaie” (cuverturi țesute din pânză) albe sau cu dungii negre și roșii, având pe margini „cipcă” (pronunțat șipcă) adică dantelă. Peste măsaie erau “cilimuri” (cuverturi țesute din lână colorată), cu motive florale,

zoomorfe (păsări, animale) ori geometrice. Deasupra pe paturi se găseau „duni” și „perini”, cu fețe din pânză albă subțiri, cu „șling” sau „cipcă” la capăt. Pentru vopsit lână de cuverturi se foloseau “fărburi” (vopsele), multe din ele preparate din plante (ex. alior, coji de ceapă, frunze sau coji de nucă). Cuptorul era construit din „văiugă” (lut) și în el se cocea pâinea. În

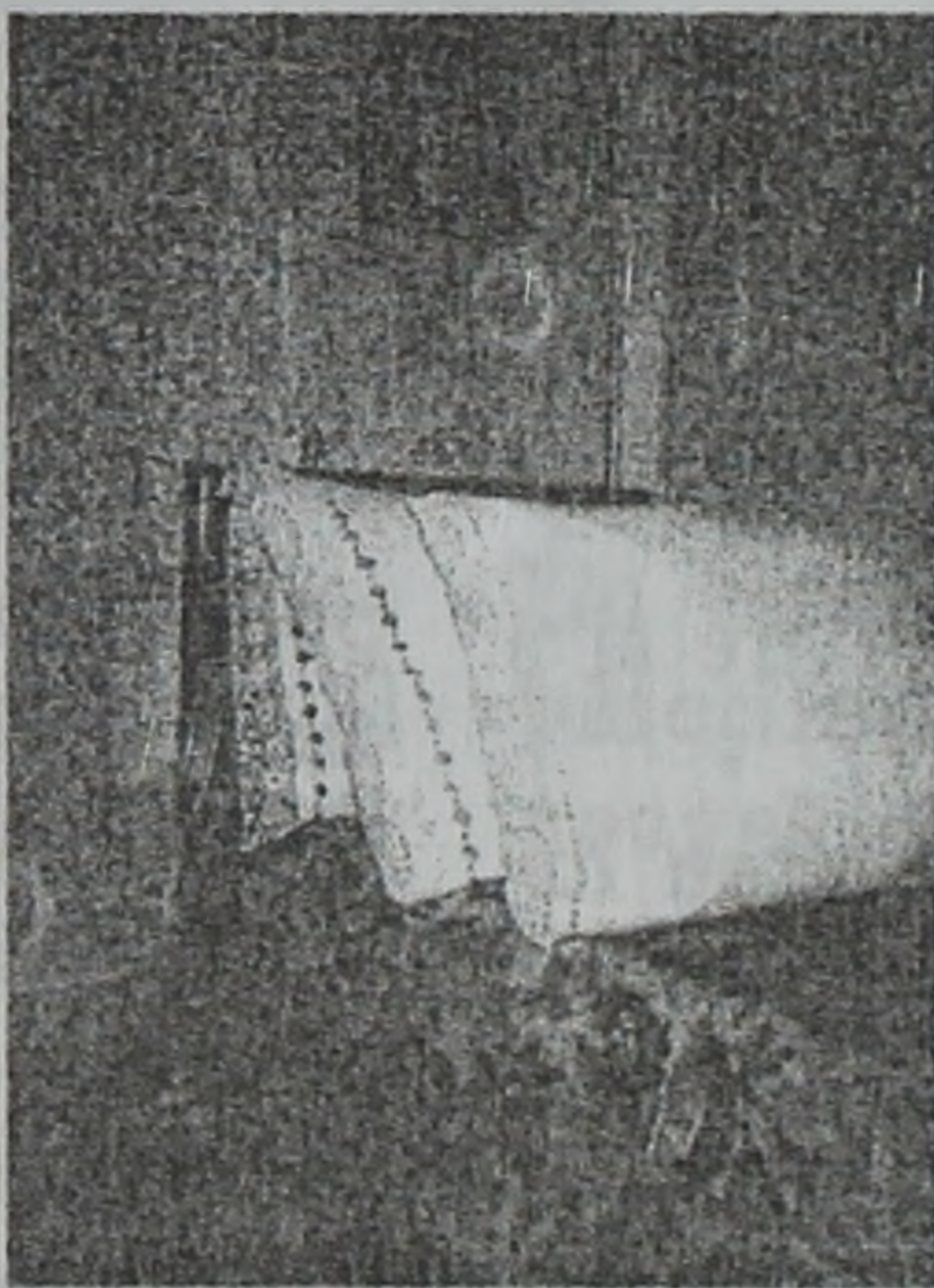
„târnaț” (prispă-coridor) se aflau bănci de lemn și pat, uneori acoperit: „zâncălău”, pentru „gazdă” (stăpânul casei). Acesta dormea aici de primăvara până

toamna târziu (uneori chiar și iarna), admirând în tihnă splendoarea bolții cerești, ascultând „freamătul naturii” și veghind întreaga gospodărie.

În ultimele decenii, locuințele, mobilierul și portul s-au modernizat mult, însă datoria noastră, a generațiilor ce vom urma este de a

păstra și a duce mai departe acest patrimoniu incontestabil.

*Prof. Florina Kuharek,
Șc. gen. nr. 12, Arad*

Din "leagăn" la jocul copiilor... coborând în Valea Mureșului

Leagănul este destul de simplu. El seamănă adesea cu o lădiță de scânduri sau cu un coș împletit așezat pe două picioare de lemn. Acestea erau fixe ori arcuite pentru a se putea legăna mai ușor. La familiile mai sărace, copiii se legănau în *trochiță*.

Scândurile din care se confecționa leagănul erau, de obicei, din brad, iar nuielele din răchită sau alun. *Strujăcelul* ce se așternea sub copil era umplut cu paie curate sau otavă.

Când copilul vorbea prima dată era foarte important ce cuvânt spunea. Dacă spunea *mama*, însemna că următorul copil ce se va naște va fi fată, dacă spunea *tată*, următorul copil va fi băiat.

După ce copilul mai crește, părinții întrebuintează diverse modalități de a-i liniști plânsul:

(Jocul cu degetele)

Ăsta merge la viței,
Ăsta merge la porcei,
Ăsta duce ieșcicuțe,
Ăsta face plăcintuțe,
Ăsta zice dă-mi și mie ,
Dă-mi și mie,
Că mi-i locomie

(Jocul cu hinta)

Hinta, palinta
Baba cu plăcinta.

(Pițigaia)

Pițigaie, gaie ,
Ce duci în tigaie?
Un picior de oaie,

Cine ți l-a dat
Io îl bag în sac

Alte jocuri cunoscute care se jucau mai ales în Postul Paștilor erau: *Jocul de-a haza*, *De-a răzușul*; acest joc semăna cu *Prinsa* din zilele noastre. Cuvintele erau următoarele:

Ungilica șâ-ngilica
Șâ pă calea porâmbica
Ăriș, Mariș
Pân la casa lui Civiș
Civiron, Civipon
Civicarea, Berbecarea
Ruica, puica
Rupe-te, du-te

La cuc este numele unui joc în care un copil arunca mingea sau alt obiect în sus, iar ceilalți copii trebuiau să-l prindă. Dacă obiectul era prins de același copil, el arunca din nou. *De-a dantul* se juca în curtea bisericii. Fetele se prindeau de mână și făceau șiruri lungi. *De-a olcuțele* era un joc interesant: se puneau mai multe pietricele în zigzag, iar fetele ținându-se de mână, fugeau printre ele. De-a cânepa era tot un joc de fete cu întrebări și răspunsuri:

- *Semănat-ai cânepa?*
- *Semănat.*
- *Și cât crescu?*
- *Până la genunchi.*
- *Și mai cât crescu?*
- *Până la brâu.*
- *Și mai cât crescu?*
- *Până la umeri.*
- *Și mai cât crescu?*
- *Până peste cap*

Când fata arăta că a depășit-o cânepa, atunci alte două fete își

ridicau mâinile împreunate spre cer, iar fata care a răspuns trecea pe sub ele.

Copiii din comuna Petriș au fost crescuți cu frica lui Dumnezeu. De mici erau duși la biserică unde trebuiau să ia parte la ceremonialurile sfinte. Se spovedeau și se cuminecau alături de părinți și bunici, iar atunci când timpul era frumos li se dădea voie să se joace în jurul bisericii. Ei aveau, de asemenea, un rol important în altar. În fiecare duminică erau „copii îmbrăcați” și îl ajutau pe preot în timpul slujbei. Unii citeau *Apostolul*, *Tatăl nostru* sau *Crezul*. Altădată, când preotul se peocupa, copiii formau coruri de sărbători și erau răsplătiți cu cruciulițe sau cărțițele de rugăciuni.

prof. Lia Faur Florica
Lic. Pedagogic D. Țichindeal Arad

Sărbători măcene

Sfântul Toader, Sântoader, se prăznuiește în prima sâmbătă sin Postul Paștelui.

Potrivit tradiției, de Sfântul Toader se fierbe grâu, iar dimineată se face foc în grădină în amintirea sfântului care a fost ars pentru credință.

În ziua de Sf. Toader creștinii fierb grâul pe care-l mănâncă îndulcit cu miere. Legenda spune că într-o noapte, Sf. Toader a avut un vis, în care i s-a arătat că împăratul păgân vrea să-i batjocoască pe creștini prin stropirea bucatelor cu sânge de la jertfele idolești. Sfântul Toader le-a povestit creștinilor ce i s-a arătat în

vis și le-a spus acestora că ar fi bine să nu cumpere în acea zi nimic de la piață. Creștinii s-au mirat când au auzit ce le-a spus sfântul și l-au întrebat ce pot mânca în acea zi. Sfântul Toader le-a spus creștinilor să fiarbă grâu pe care să-l mănânce îndulcit cu miere. Creștinii au făcut întocmai cum i-a sfătuit sfântul și nu au cumpărat nimic de la piață în acea zi, făcându-l pe împărat de rușine. Tradiția se păstrează de atunci până în zilele noastre.

Tot în ziua de Sf. Toader se face și pomenirea morților.

Sfântul Gheorghe (Sânjorzul)

În ajunul zilei de Sf. Gheorghe, copiii și flăcăii mergeau pe la casele gospodarilor și urzicau fetele pentru a nu face reumatism și pentru a fi iuți și harnice tot anul.

În dimineata zilei de Sf. Gheorghe, feciorii însoțiți de muzică (benzi) se opreau pe la casele gospodarilor din sat și udau fetele nemăritate din cap până-n picioare pentru a avea noroc tot anul. Tradiția se păstrează și astăzi, dar apa a fost înlocuită cu parfum.

Gospodarii îi serveau pe feciori cu bucate special pregătite pentru această ocazie: plăcintă crocne, cârnați, cârtăboși.

La Rusalii în biserică se aduc flori și iarbă. Acestea simbolizează frumusețea darului Sfântului Duh care s-a pogorât în chip de porumbel. Creștinii aduc iarba acasă și hrănesc animalele.

În ziua de Rusalii se merge cu „crucea” în țarină și se sfintesc holdele. La Sânziene se fac coronite din flori de sânziene care se pun la ușa bisericii și la ușile creștinilor.

Înainte de Sânziene copiii nu
aveau voie să arunce cu mere,
deoarece ploua cu grindină cât
merele.

*Culese de prof. Simona
Cuzmanov,
Șc. Generală Macea*

Pricesne

La Simpozionul internațional
de la Turnul de Apă, inclus în
Proiectul nostru, o prezentă inedită
a fost baci Trăian
Tolan, 77 ani, din
Macea, zis Pirchița,
car ea încântat asis-
tența și audiența cu
pricesne și cântece
vechi, în același
timp, mândrindu-se
cu sumanul, cușma
și cizmele cu tureac.

Pricesne:

· Ascultă Doamne pe robii tăi
Și nu uita de ruga lor
Mântuiește, mântuiește poporul
cel ce strigă

Și caută-ndurare
Spre moștenirea Ta
O Doamne, Doamne!
Aliluia (de trei ori)

· În casa Tatălui Meu
Mai multe lăcașuri sunt
Și merge-voi să pregătesc
Și vouă-un loc
Unde sunt Eu
Și voi să fiți
Aliluia (de trei ori)

· Spune-mi mie Doamne
Ce este omul pe fața pământ-
tului?

Praf și pulbere
Care-l bat vânturile
Iară sufletul lui
Iară sufletul lui
Este numai o scânteie înaintea Ta.

Fărșang la Macea

Este, sau mai bine zis a fost, că
nemții din sat îs duși, e sărbătoare
specifică nemților. Odată cu lăsarea
Postului Paștelui, cam cu o săptă-
mână înainte, nemții se organizau
și umblau prin sat. Se adunau și
pomeneau în căruțe, străbătând
satul în lung și în lăt, de la ulița
nemțească până-n Satu-Nou, prin
Satu-Bătrân și Corcea. Strigau
„foășing”, „foășing”, fluturând
diferite obiecte (mături, steaguri)
și erau „îmbrăcați urât”, adică se
deghizau, spre deliciul copiilor și
al tuturor sătenilor. Ei cereau
alimente și bani, cu care făceau
mâncăruri specifice pe care le
serveau la balul lor.

Pe tot parcursul ceremonialului,
pe stradă, erau însoțiți de muzică
și cântau cântece specifice: „Oh,
oh, Rosie”, „Anneliese” și altele.

Din păcate, azi, rar mai răsună
pe stradă acestea, la fel ca „foa-
șing”, „foășing”.

*Date culese din Macea, de la
Cazan Elena (a lui Cotoroi), de
înv. Eleonora Bundiș, Șc. Generală
nr. 5, Arad*

Arta populară din Banat

Creația populară din Banat apare în domeniul textilelor, strălucitoare prin culoare, fastuoasă în ansamblul ei preferința pentru culorile vii, de contrast, în care albul are strălucirea calcarului în soare, în comparație cu aspectul simplu al interiorului caracterizează locuința din Banat.

Din seria țesăturilor din lână, cu arie mai largă de răspândire, se numără lăicerul întâlnit în interioarele din părțile Orșovei, Bozoviciului, Lugojului.

Ponevile de lână sunt țesute cu motive geometrice dispuse printre rânduri de vergi. Modelele apar puternic conturate datorită tehnicii de lucru cu găurele și datorită culorilor nete, care se diferențiază clar una de alta: roșu, verde, violet, galben, negru etc.

Țesăturile cele mai caracteristice sunt însă „cilimurile” alese în tehnica karamani, a căror suprafață este acoperită în întregime de motive geometrice derivate din romb, interpretate într-un desen puternic. Coloritul chilimurilor bănățene este de o strălucire rar întâlnită în arta populară românească, datorită acordurilor dintre roșu-albastru, violet-galben-alb, vișiniu-roșu regăsite în combinații asemănătoare numai în Arad și în unele părți ale BiHORului, dar mai potolite. Dintre țesăturile de pat amintim două categorii care prin robustetea contexturii și a decorului dau culoare interiorului: lipideul de pat înalt și poniava de bumbac.

Lipideul se lucrează din bumbac cu cânepă și are decorul de bază concentrat la cele două capete înguste, sub forma unor dungii paralele simple, intercalate de una sau două benzi cu alesături.

Poniava de bumbac apare ca o țesătură somptuoasă, cu contextură reliefată prin procedeul năvăditurii și peste care se suprapun ornamente alese peste fire formând două benzi late la capete.

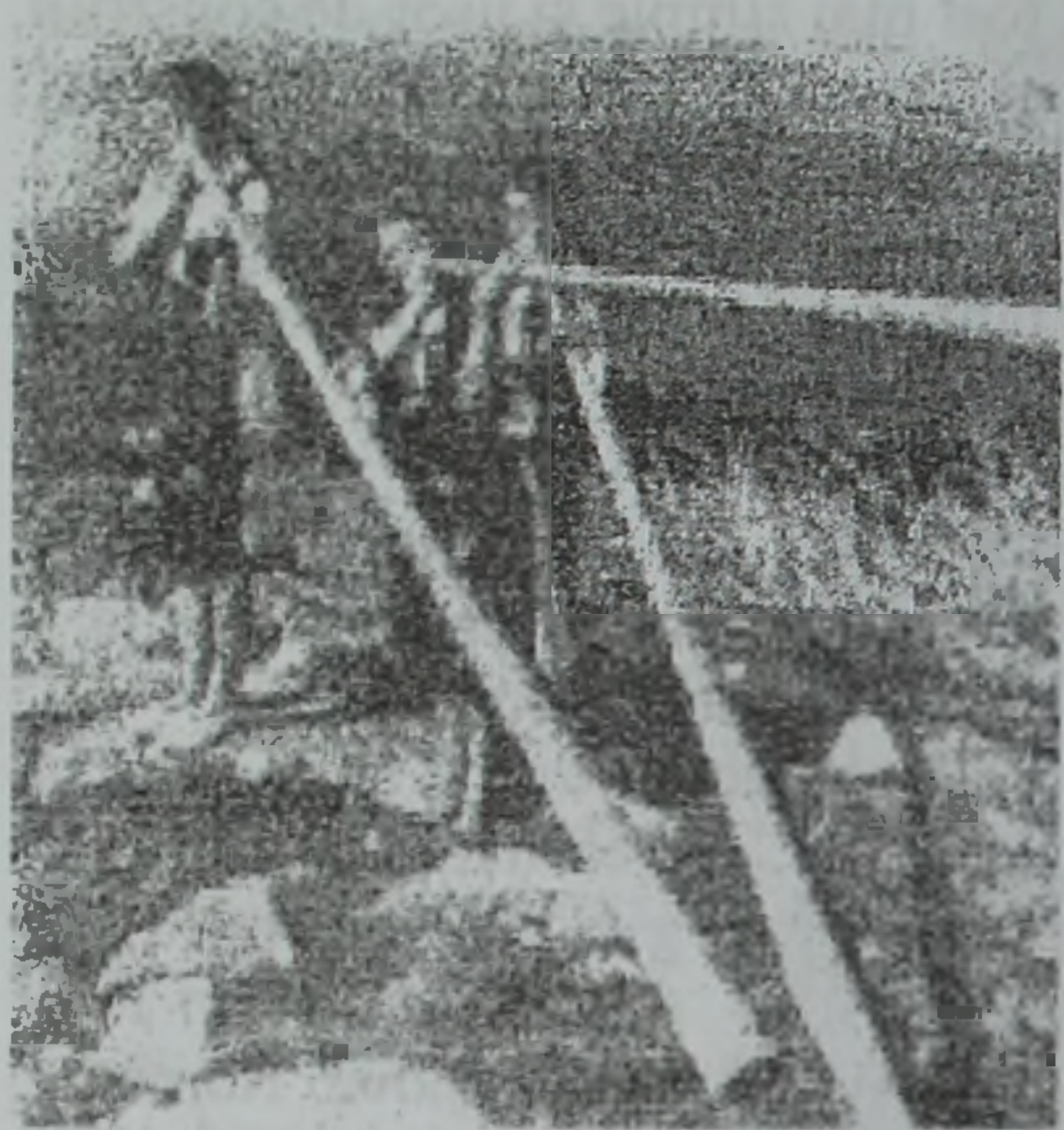
Ștergarele de perete au fost răspândite pe tot întinsul Banatului, fiind așezate după blide, deasupra ferestrelor, deasupra ușii sau neasociate cu vreun obiect, agățate de un cui. Ele sunt lucrate dintr-o alesătură de bumbac, uneori bumbac și cânepă, cu alesături peste fire realizate cu arnici roșu.

Cromatică picturilor este diferită de la un centru la altul, deși paleta nu este extrem de bogată. O caracteristică generală o constituie armonizarea și alternanța tonurilor, uneori de un rafinament uimitor. Culoarea susține desenul și este completată prin foite de aur și argint care le scoate mai mult în evidență.

*Prof. Mladin Mariana,
Șc. Generală nr.5, Arad*

Muntele Găina de altădată

În apropiere, pe Muntele Găina în fiecare an se organizează în cea mai apropiată duminică de 20 iulie cea mai mare sărbătoare tradițională românească în aer liber

"Târgul de fete". Sărbătoarea reunește formații artistice din județele Alba, Hunedoara, Cluj, Bihor, Arad și din alte județe ale țării, realizând un adevărat festival al cântecului și jocului, al tradițiilor și datinilor strămoșești. Originea acestei sărbători se pierde în negura vremii, Strabo, părintele geografiei, spunea că dacii au un munte „cogaiom” nu prea departe de capitala lor Sarmisegetuza, unde se aduna în fiecare an pentru a aduce ofrandă zeului lor. Nu putem avea certitudinea că este vorba de Găina, cert este că în Munții Apuseni în urmă cu circa o jumătate de secol astfel de sărbători erau în multe alte vârfuri (Călineasa, Dealul Stâniei, Căpățâna, Dealul Marcului, Negrileasa).

Târgul de fete este menționat prima dată în anul 1816, dar cu siguranță vechimea lui vine din îndepărtata activitate. Aristotel spunea că barbarii ca și grecii oferă zeilor locurile cele mai înalte, barbarii fiind socotiți de greci toți

cei care erau în afara Greciei și Romei antice. Vin la târg locuitorii ai Apusenilor de pe Crișul Alb, Bihor, Arieș, schimbând între ei produsele lor tradiționale, dar și voia bună și cântecul străbun. Deschiderea tradiționalei sărbători o fac de mulți ani tulnicaresele din Avram Iancu, instruite și organizate de pasionata și priceputa profesoară Elena Pogan, fiică a satului Tarsa, în venele căreia curge sângele clocotitor al dragostei pentru creația populară și patria străbună.

Înv. Rodica Teleoacă

*Înv. Marieta Toader Mihăescu,
Șc. Generală nr. 5, Arad*

Săoacele bănățene cu referire la cele din Petrovasâla

Rugăciunea Domnească este alcătuită din 7 cereri. În cererea a patra: Pâinea noastră cea de toate zilele dă ne - o nouă astăzi, rugăm pe Dumnezeu să ne ajute ca prin muncă cinstită să putem pune tot ceea ce ne este de trebuință în fiecare zi. Strămoșii noștri când s-au stabilit în pusta Petrovasâlii au avut nevoie de apă și pâine pentru a supraviețui. Fântânile sunt o mărturie vie a supraviețuirii lor și a noastre, urmași ai străbunilor.

Păioasele de pe grânele argintii și porumbul măcinat între pietrele săoacelor și a morilor de vânt au dat FĂINĂ - izvor al existenței acestor țărani petrovierni care l-au rugat mereu pe Dumnezeu pentru pâinea cea de toate zilele.

Săoacele, izvoare ale aurului alb, astăzi au rămas doar memoria celor vii cu vreo rămășiță-dovadă, a existenței lor, în casele acum părăsite de petroviceni. Au rămas amintirile legate de cele două mori de vânt, fără martori pentru cei vii. Si azi se mai păstrează denumirea "Dealul morii" iar în (grumbucul comunei), cărțile funduare stă scris: "GRĂDINILE LA MOARA DE VÂNT" Această suprafață era plantată cu vii. Denumirea în grumbuc este cea mai sigură dovadă a existenței morii de vânt la Petrovasâla.

În spusele unor petroviceni se mai amintește și moara de vânt de la Ighinat dar fără dovezi sigure.

Se știe însă că oamenii de mult au început să folosească puterea apei, vântului și puterea animalelor de tracțiune.

În Banat, unde nu a putut fi folosită puterea apelor, adesea au existat doar două feluri de mori: Săoace și mori de vânt. Săoacele sunt mori care au funcționat folosind puterea calului, care printr-un sistem de transmisie și roți dințate din lemn întorceau o piatră așezată peste cealaltă.

Morile de vânt sunt construcții zidite, înalte, rotunde și mai complicate ca săoacele. La morile de vânt se folosește energia vântului, chiar și adierea zefirului pentru ca aripile să poată roti. Săoacele au

fost mai simple și ușor de construit, astfel că a fost pentru construcții necesar mai puțin lemn (gragie). Acest fapt a fost extrem de important, dat fiindcă lemnul s-a adus din depărtări.

Satele din împrejurimea Vârșetului s-au aprovizionat cu lemn din pădurile Vârșetului apoi Reșița și Carasevo din România.

Locuitorii din Cuvin, Gai și Deliblata au adus gragie din Slavonia, iar maramocenii din Radna și Lipova, România.

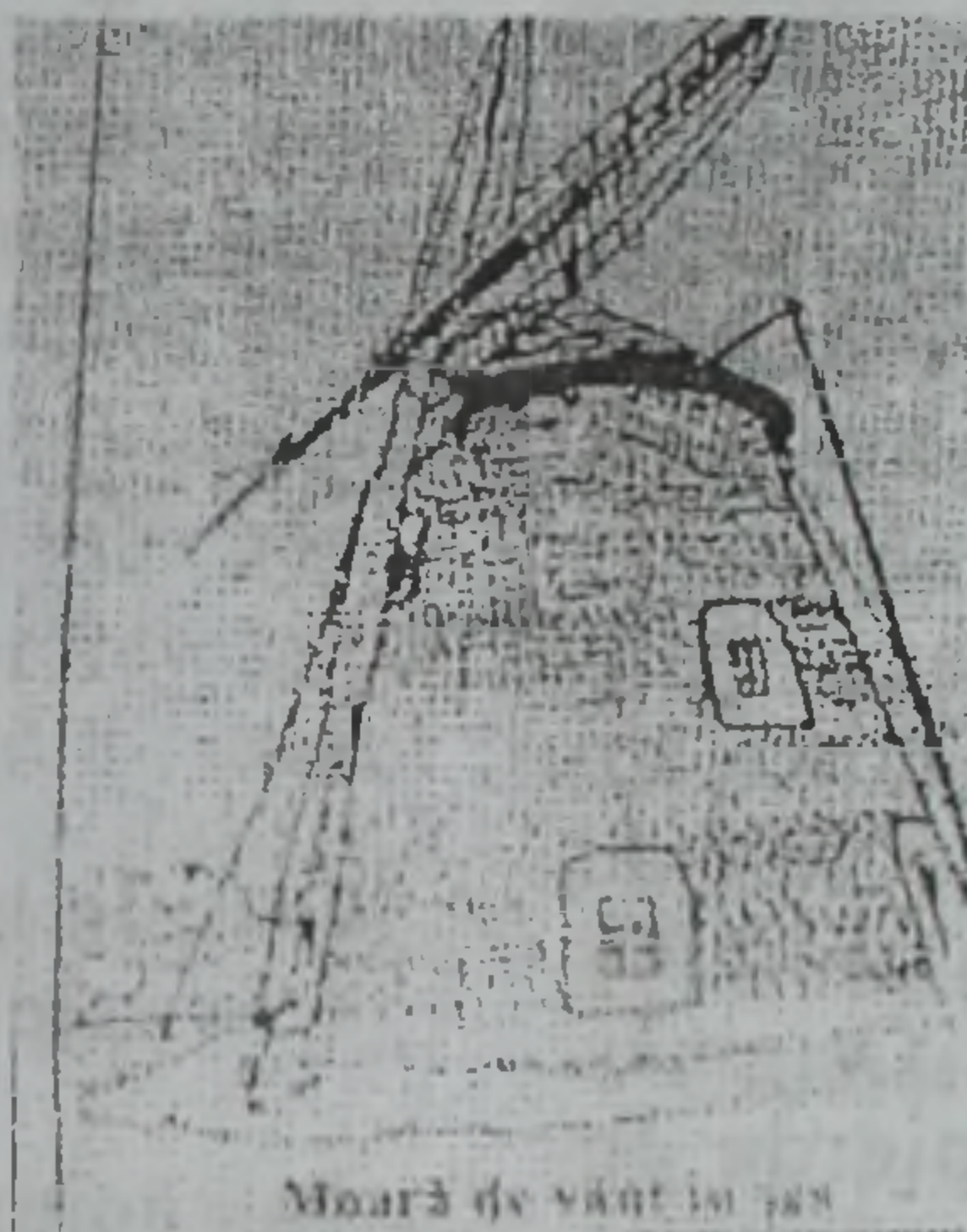
Pentru construirea săoacelor s-a folosit lemn tare: fag, carpen, frasin, stejar, salcâm.

Încă din timpurile străvechi în satele din Banat, îndepărtate de râuri și pârâuri au existat întotdeauna câteva săoace, în care s-a

măcinat grâul și porumbul. Ele sunt cele mai vechi mori din Banat de care strămoșii amintesc.

Din datele culese de unii autori și cercetători, cu siguranță se poate confirma că aproape nu a existat nici un sat fără câteva săoace. În unele localități au fost chiar 30 de săoace. În apropierea Cuvinului pe lângă săoace au existat mori de apă și mori de vânt precum în localitățile: Gai, Deliblata, Doloave...

Cele mai vechi scrieri despre săoace din Banat datează de la începutul sec. XVIII. În anul 1727 în Panciova a fost construită săoacea de stat. Înainte de această

perioadă săoacele nu au fost cunoscute.

Săoacele s-au folosit pentru măcinarea grâului, porumbului, orzului... S-a mai practicat să se macine și cucuruz întreg cu cioclozi, astfel fracțiile erau mai bogate și serveau pentru hrănirea „marvei” (boi, vaci...). La măcinare de obicei nu s-au adus cantități mari de grâu și porumb și întotdeauna a existat o ordine în privința așteptării. De obicei, s-a adus câte un sac sau doi de grâu bunăoară jumătate de sac de-porumb. Dacă porumbul (bungurul) s-a folosit pentru marvă s-au adus și câte 2-3-saci.

La săoace era și locul unde se adunau petroviceni la vorbă, glume la o țuică și poveste.

Grâul s-a turnat cu sacul în coș. Scara pe care s-a urcat era rezemată de suportul pe care se aflau pietrele. Piatra a fost adusă din Oravița, Reșița și Timișoara.

Doi cai au putut ca în două ore să macine un sac de grâu (60 kg). În tabelă nu sunt trecute toate localitățile din Banat dar această prezentare dă posibilitatea să se observe răspândirea săoacelor în Banat și importanța economică pentru populația din Banat.

Cu apariția morilor cu aburi săoacele încep să se folosească mai puțin. Cel mai lung timp s-au folosit în Banatul de Sud pentru ca la urmă să se folosească numai pentru măcinarea

cerealelor pentru vite. Oricum săoacele au reprezentat în Banat o creație tehnică care a înlocuit măcinarea manuală.

Aproape că s-au dat uitării și dorința mi-a fost să culeg despre săoace de la cei bătrâni ajunși în apusul vieții, pentru a mai scoate la lumină, Banatului și generațiilor de azi cum s-a măcinat cândva pentru a ajunge la pâinea cea de toate zilele.

Notă:

Despre săoace aproape că nu s-a scris în publicațiile noastre românești ori nu s-a dat importanță. Cercetând am observat că este necunoscut tuturor cu excepția unor bătrâni petroviceni de la care am adunat informații prețioase: Trifu (Tincă) Căta, Ticută (Bojic) Secheșan și Simeon Condan.

Literatură:

1. Milan Milosev „Suvace u Banatu”, „Rad VM.5 N. Sad 1956
2. Etnologija (Suvaca u Kikindi) „Grada za proucavanje spomenika kulture Vojvodine, Br. 1 N.Sad 1957”

Literatura am primit-o de la dl judecător, petroviceanul Gheorghe Șorgean din Novi Sad. Săoacea a fost desenată după informațiile de la petroviceni și din literatura amintită. Desenat de către Traian Trifu Căta și Ninoslav Stojsavljevic.

*Ing. Dipl. Traian Trifu Căta
Petrovasâla, Republica Serbia*

Descoperiri inedite

Cruce sfântă părăsită

Cruce sfântă
părăsită
Bătută de ploii și
vânt
Cu icoana
învechită
Aplecată la pământ.

Nimic nu se mai gândește
Dintr-un simț mai credincios
Căci pe tine se jertfește
Domnul nost Iisus Hristos.

Mulți creștini atunci te cheamă
Numai dând de ceva rău
Și-acum nu te bagă-n seamă
Să se-ndrepte-n locul tău.

Toti să zicem cruce sfântă
Bucură-te dar ceresc
Căci creștinii azi te cântă
Și-n tot locul te slăvesc.

Bucură-te cruce sfântă
Tu ești cheia raiului
Mântuind pe toți creștinii
De osânda iadului.

Mulți creștini stau în greșeală
Despre dărul tău ceresc
Iar văzând că se înșeală
Tot la urmă te cinstesc.

Instit. Don Angela, Șc. Generală nr. 5, Arad, (poezie spusă, dar și cântată în zona Lugojului, Banat, încă din 1936)

Unirea

Deși de formație profesională
sunt matematician, am îndrăgit

istoria datorită soției mele (Emilia Barna) și vă propun niște versuri inedite (Îzvorășul, octombrie 1936), care ne vor conduce spre unitatea de neam și țară.

„Unire” vis de aur, prin mii și mii de jertfe

Ne-ai întărit în suflet credința de granit

Și tu ne-ai spus, duioasă, că toți suntem de-o lege

Și toți avem o mamă pe-acest pământ iubit.

Din Tisa pân-la Mare, la Dunărea albastră

Aceleași zări senine, același grai străbun

Și doina, tot aceeași, sublim fermecătoare

Ce ne-a sfințit în suflet același vis comun.

Priviți, e țara noastră! Pământul scump al nostru

E visul sfânt, de veacuri, la care am crezut

E Patria-ntregită prin mii și mii de jertfe

Și noi vom ști urmașii, să-i fim și zid și scut.....

Unirea noastră astăzi e pentru totdeauna

E visul sfânt și mare din vremuri de demult

Și-n clipe de bejanie, c-un singur gând și-un suflet

Vom ști păstra UNIREA și strămoșescul cult.

Culeasă de profesor IUSTIN BARNA, Școala Generală nr. 22, Caius Iacob, Arad

**IN MEMORIAM
FLORICA MANGHERA**

Care a mai apucat Simpozionul din 16 mai 2008, la fel ca și directorul
Casei de Cultură din Uzdin, d-l I. Secheșan

Acum, dintr-o oglindă de Cer, cu îngeri, ne privește tot la „Curțile
Dorului”.

UN SUFLET DE ROMÂNCA LA „CURȚILE DORULUI”

Drag mi-a fost mie-a cânta,
A juca la „higheghi” duminca
Și a toarce-n „clacă” cânepa
A țese pânza-n „război”
A o „alege” (coase) mai apoi....

**IN MEMORIAM
IOAN SECHEȘAN, directorul Căminului Cultural din
Uzdin, Serbia**

Murim... ca mâine
Magda Isanos

E-așa de trist să cugeți că-ntr-o zi,
Poate chiar mâine pomii de pe-alee
Acolo unde-i vezi or să mai steie
Voioși, în vreme ce vom putrezi...

Și-mi pare așa ciudat că se mai poate
Găsi atâta vreme pentru ură,
Când viața e de-abia o picătură
Între minutu-acesta care bate
Și celălalt – și-mi pare ne-nțeleș
Și trist că nu privim la cer mai des,
Că nu culegem flori și nu zâmbim,
Noi, care-așa de repede murim.

CAPITOLUL III

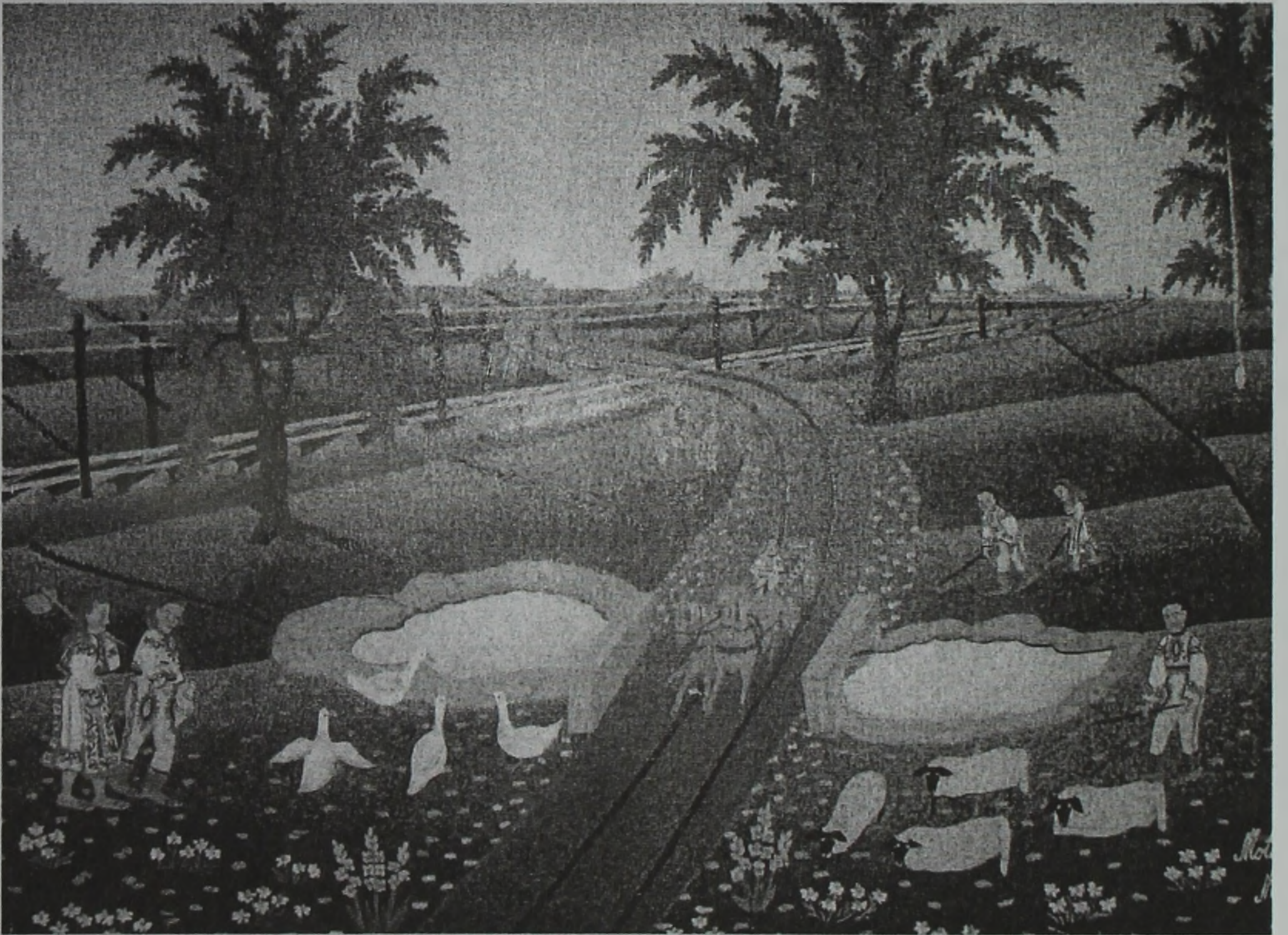
Oglinda expoziției de pictură naivă- Pictorițele din Uzdin, 11 iunie 2008, Sofia Ionașcu și Ileana Oalge

Pictorițele din Uzdin la Arad - Regal de pictură naivă uzdiniană, în 11 iunie la Muzeul de Artă, unde, prin bunăvoința d-nei dr. R. Elena Colta, muzeograf, a fost adusă această expoziție. Vernisajul s-a desfășurat sub patronajul d-lui prof. dr. A. Mureșan de la Muzeul Județean și a d-lui Ovidiu Cornea, secretar al Teatrului Clasic „Ioan Slavici”. Prin candoare și culoare, de Salonul de artă naivă organizat la Arad în 1976; Acum, Căminul Cultural „Doina” din Uzdin, prin regretatul director, inimosul Ioan Secheșan, pășește la Arad. Pictorițele naive, Sofia Ionașcu și

Ileana Oalge au purtat autentice costume populare dialogând cu cei prezenți. Audiența a fost formată din cadre didactice de la Șc. Generală nr. 5 (Cătălina Schnakovski, M. Crișan, D. Lădariu, M. Cociuban, F. Kuharek), elevi atrași de pictură, cadre didactice de la alte școli sau grădinițe (Delia Gavril, Loredana Lup, R. Pota, F. Mureșan, A. Katko, F. Muj, care au adunat nestematele expuse. Întâmplarea artistică a fost condusă de prof. C. Mureșan (coordonator proiect) și R. E. Colta. Concluziile i-au aparținut d-lui V. Dolha și d-nei F.R. Cândea.

CAPITOLUL IV

Oglinda apropierei sufletești (la noi și la ei)

Olimpiu Baloș

Și

Și DOR tot zic
Bătrânii mei
Se cântă DOINA
Din corn și bucium
Istoria mea,
Și-a lor de veacuri,
Se-ntinde-n cer
Vocala grea
Î și Ă.
Se naște ascuns
Sub semnul crucii
Neamul meu?
Și...

Ionel Stoilă

Istorie

În cartea de istorie
Începui un vers a scrie
Credeam că-i o poezie
Așezată pe hârtie

Dar mi-au rupt hârtia
Și m-au bletemat
Ei nu-nțelegeau glia
De unde-am plecat

Nu mi-a fost rușine
Dar am lăcrimat
Și versul din mine
Tot m-a îndemnat

Și scriam trecutul
Ca să-mi amintesc
Unde-i începutul
Pământ strămoșesc

Numai fiul meu
Ierte-mi Dumnezeu
A uitat colinda
Nu mai știe limba

Și vinovăția
O port numai eu
Toată bogăția
mi-a dat Dumnezeu

NOTĂ

„ȘI” noi, realizatorii acestui volum încercăm să deschidem o mică, dar de folos, cale, spre o ISTORIE comună, cea a ROMÂNILOR.

CATREN

După 20 de ani

Celor din Serbia
F:R: Cîndea, 1990

Ne-am întâlnit cândva, când prea
nu se putea
Și rar, și în biserici, clopote bătea
Acum venim cu steag, nu ca străini
Din suflet de români, pentru români

DEDICAȚIE TUTUROR ROMÂNILOR DE ORIUNDE S- AR AFLA

CĂLĂTORI ÎN LUMEA MARE

*Prof. Cornelia Mureșan, Coor-
donator proiect, iulie 2008*

Să-mi răspunzi la o-ntrebare,
Călător în lumea mare:
Ce e mare și mai mare
Ca distanță pân la soare?

E iubirea, înfrățirea,
Liniștea și vremuirea,
Dar mai mare decât toate
Știu că este AMINTIREA

Ea rămâne și răsare
Ca o briză dinspre mare,
Lămurind din tot trecutul,
Ce-a-nceput cu... începutul!

COLȚ DE SUFLET
ROMÂNESC (publicații, cărți,
reviste)

MATERIALE PRELUATE DIN
SATUL 899, PERIODIC AL
COMUNITĂȚII ROMÂNILOR
DIN SEBIA – NICOLINȚ, NR. 22/
2007

Imnul petrovicienilor

Am preluat acest material din revista *Familia*, editată cu prilejul jubileului de 200 de ani de atestare (1808-2008) a localității Petrovasâla- Serbia. Ne bucurăm că la Congresul al XXIX-lea al învățătorilor români și de pretutindeni l-am cunoscut pe profesor Daniel Munceanu de la Petrovasâla.

NICOLINȚUL

Cu prilejul realizării acordurilor de principiu vizând Proiectul nostru de parteneriat cu românii din Serbia din 7 februarie 2008, la Alibunar l-am cunoscut pe domnul Ștefan Ion, directorul școlii românești. Am preluat acest material din revista *Satul 899*, nr. 22/ 2007.

POEZIE ÎN GRAI BĂNĂȚEAN
Ionel Stoit

Hai cu mine în coșie

Hai cu mine în coșie
Să ce duc în lumea mea
Cu dorul dân poezie
Unge doarme dragostea

Doina cânce la urece
Versu ei trăgănat
Amintiri din lumea vece
Doinili și le-am zuitat

Caii fugă, caii zboară
Pă poceaca dânspre râu
Și cu doru-n inimioară
Ză zburăm până târzâu

Mai odată în coșie
Mai odată dor și jălie
Mai odată-n poezie
Îmi cat dorurile mele

Da parcă s-o prea-nsărat
Caii nu mai pot să tragă
Parcă și tu m-ai lăsat
Unge ești inimă dragă

Unge ci fi pitulit
Dorule dân inimioară
Soarili m-o asfîntat
Plânge doina mea amară

După cai, supă coșie
După soarili dă vară
Dup-un vers dân poeziei
Dup-un dor dân inimioară...

ASCULTĂ SUFLETUL ÎN... VOIVODINA

Intrarea în satul Ferendia

Actorii din Arad pe scena Căminului Cultural din Petrovasâla

La nunta lui Pătru și Stela Militariu (21 mai 1929) la Petrovasâla

Corul bisericesc și lumesc din Petrovasâla (aprilie 2008)

„ACASĂ” LA TORAC- VOIVODINA

Motto

„Mă mișcă orice doină și m-aprinde

Iubesc și cimitirul cu morminte
Iubesc acele plaiuri românești
Cu soarele ce bate la ferești.”

(M. Beniuc)

Activitățile cenaclului „Folomoc”

Motto: „Aceia care nu își respectă trecutul, nu pot avea nici viitor!”

Cenaclul „Folomoc” a fost înființat pe data de 2 aprilie 2000 de scriitori dialectali ai Toracului cu scopul de a promova creația literară a Toracului. Din 2003 cenaclul nostru a primit alte dimensiuni pentru că s-a simțit nevoia de a păstra tradiția, obiceiurile și portul nostru strămoșesc. Am simțit nevoia că trebuie să fim mândri și să nu uităm că aparținem unui popor glorios de care nu trebuie să ne fie rușine, că trebuie să mergem cu fruntea sus și să spunem cu mândrie lumii întregi că suntem români. Strămoșii noștri au aparținut unui popor de țărani harnici, cu frică de Dumnezeu, au trăit conform legilor naturii, au fost

veseli, glumeți la vreme de pace, dar foarte crunți și mânioși în vreme de război. Strămoșii noștri aveau un bun simț, suflet, spirit de dreptate, înțelepciune, cumpătare, erau deștepți și iubeau mult arta, îndeosebi cântecul și poezia. Aceste caracteristici trebuie păstrate și transmise generațiilor viitoare.

Cenaclul își desfășoară activitatea în cadrul Societății Culturale „Vichentie Petrovici Bocăluț” din Torac și numără în jur de 70 membri. În cadrul cenaclului activează mai multe generații. Aici își găsesc locul atât copiii preșcolari, elevi, studenți, dar și oameni adulți. Pe parcursul anului, cenaclul organizează multe programe.

1. „Când amintirile-au trecut” - serată literar-muzicală dedicată

marelui poet Mihai Eminescu

2. „Un pas spre Europa” - prezentare multimedială organizată în colaborare cu compania Bayer CropScience

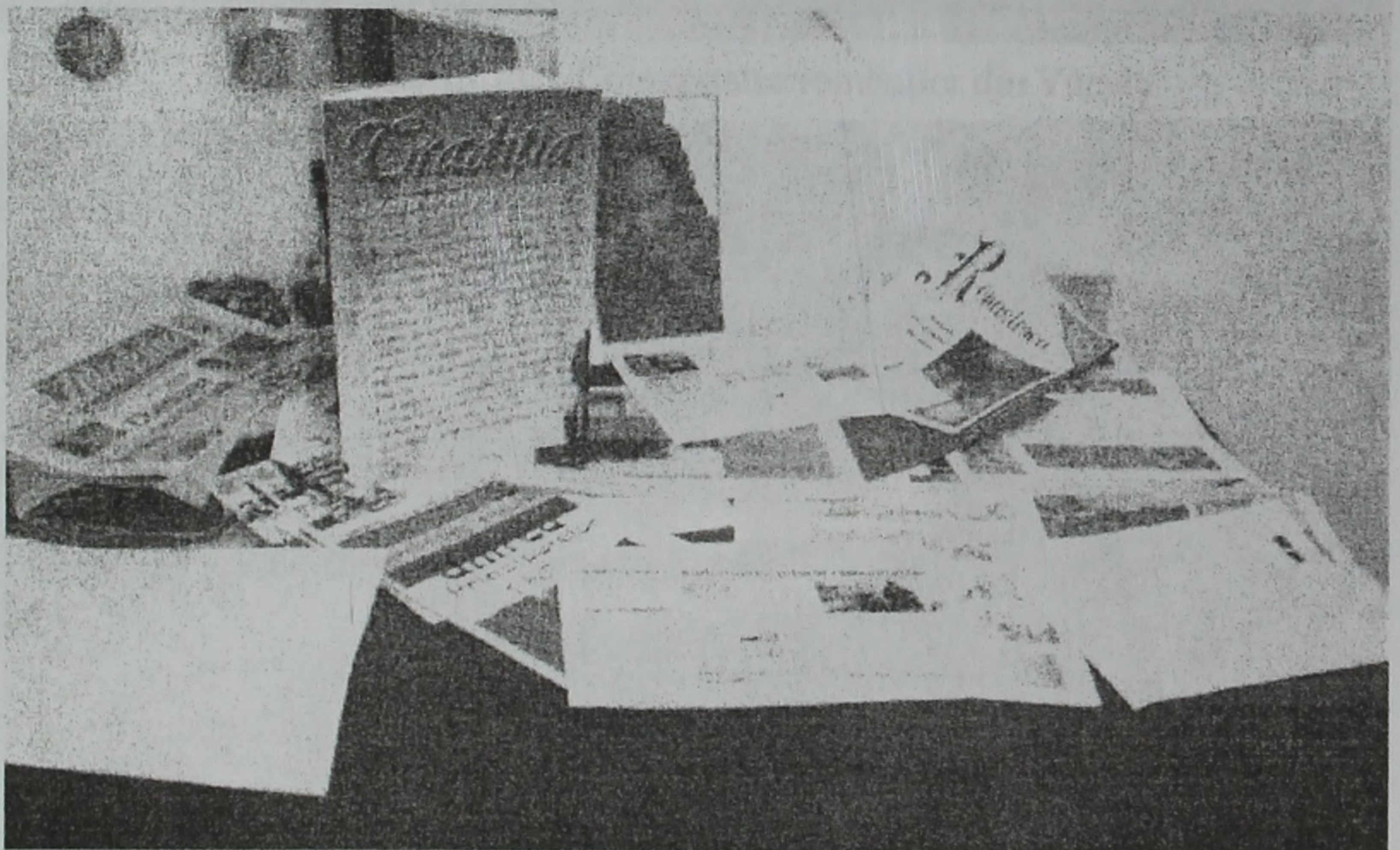
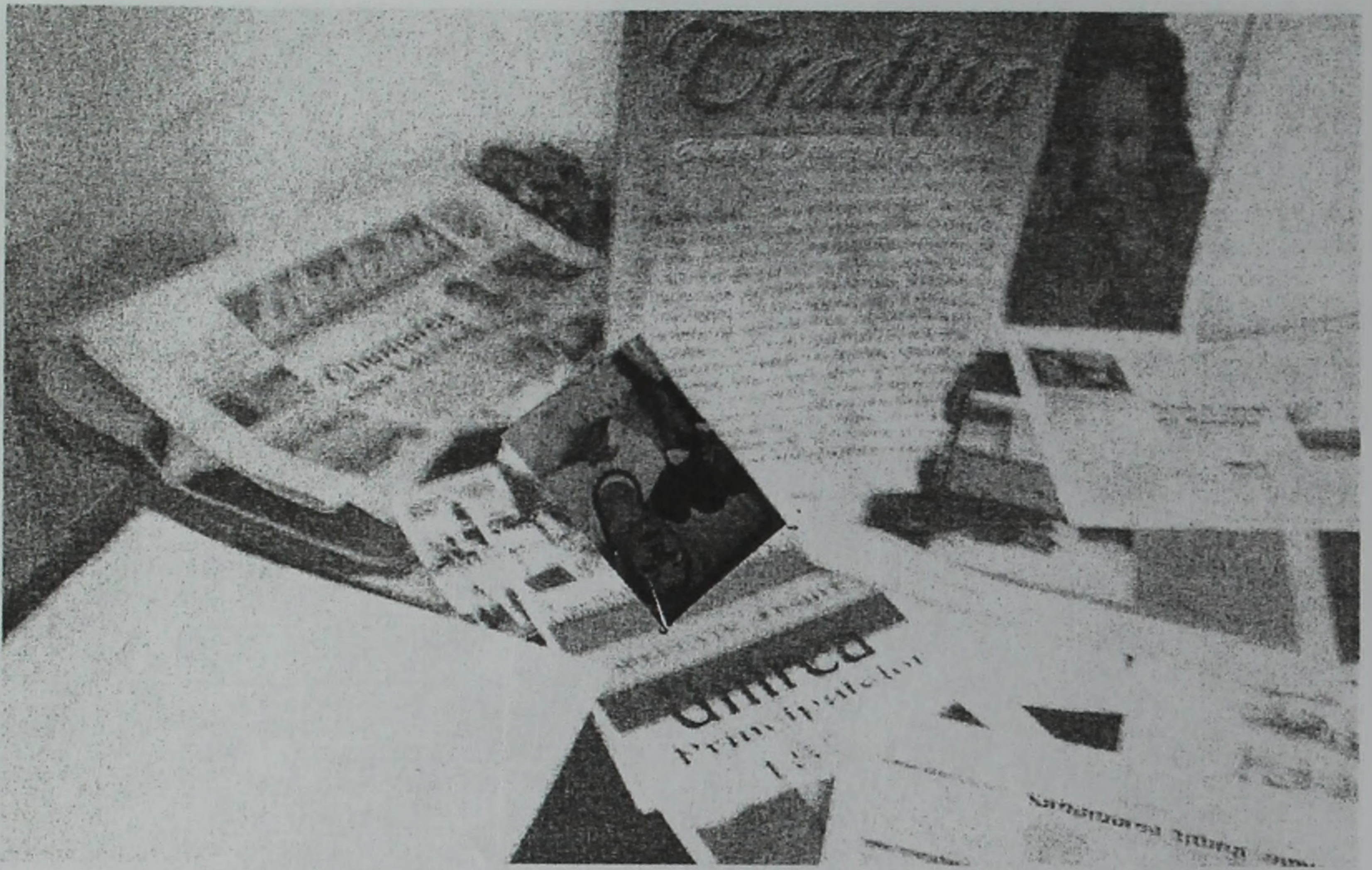
3. „Vine primăvara” – sărbătoarea mărtișorului

4. „Un zâmbet de Primăvară” – ziua glumei 1 aprilie

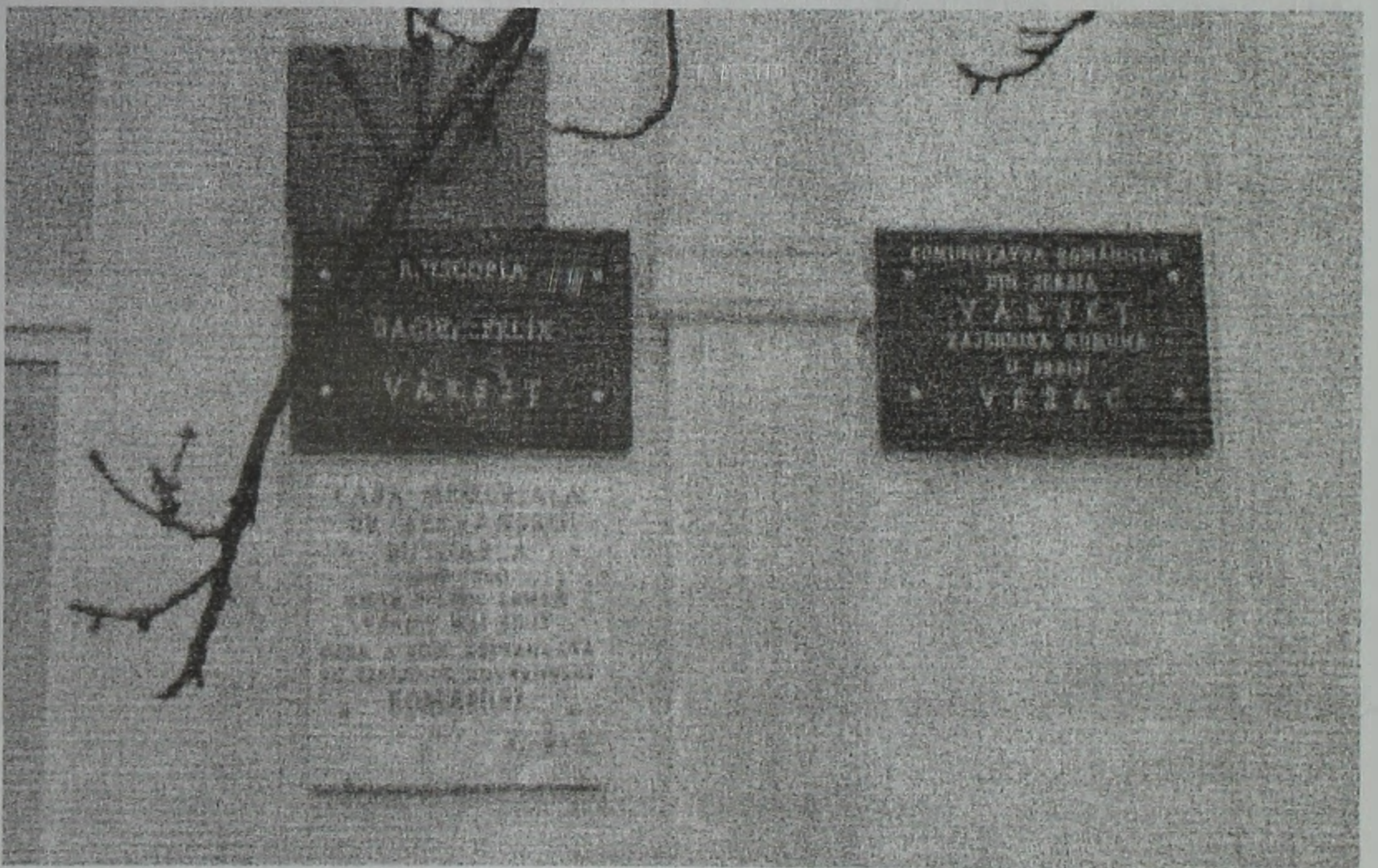
5. „Hristos a înviat!” – manifestare organizată cu prilejul sărbătorilor de Paște

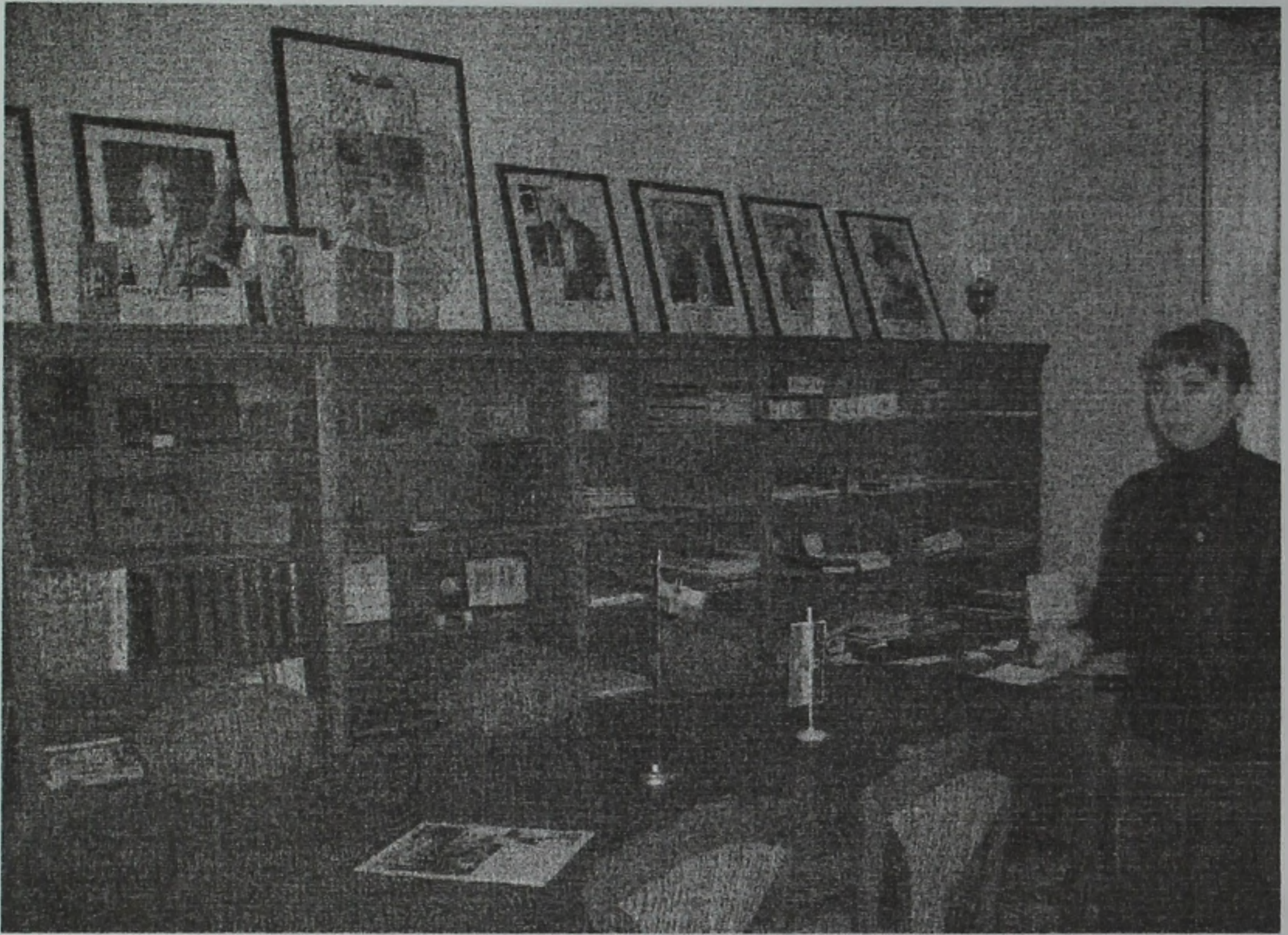
Mariana și Marin Lelea

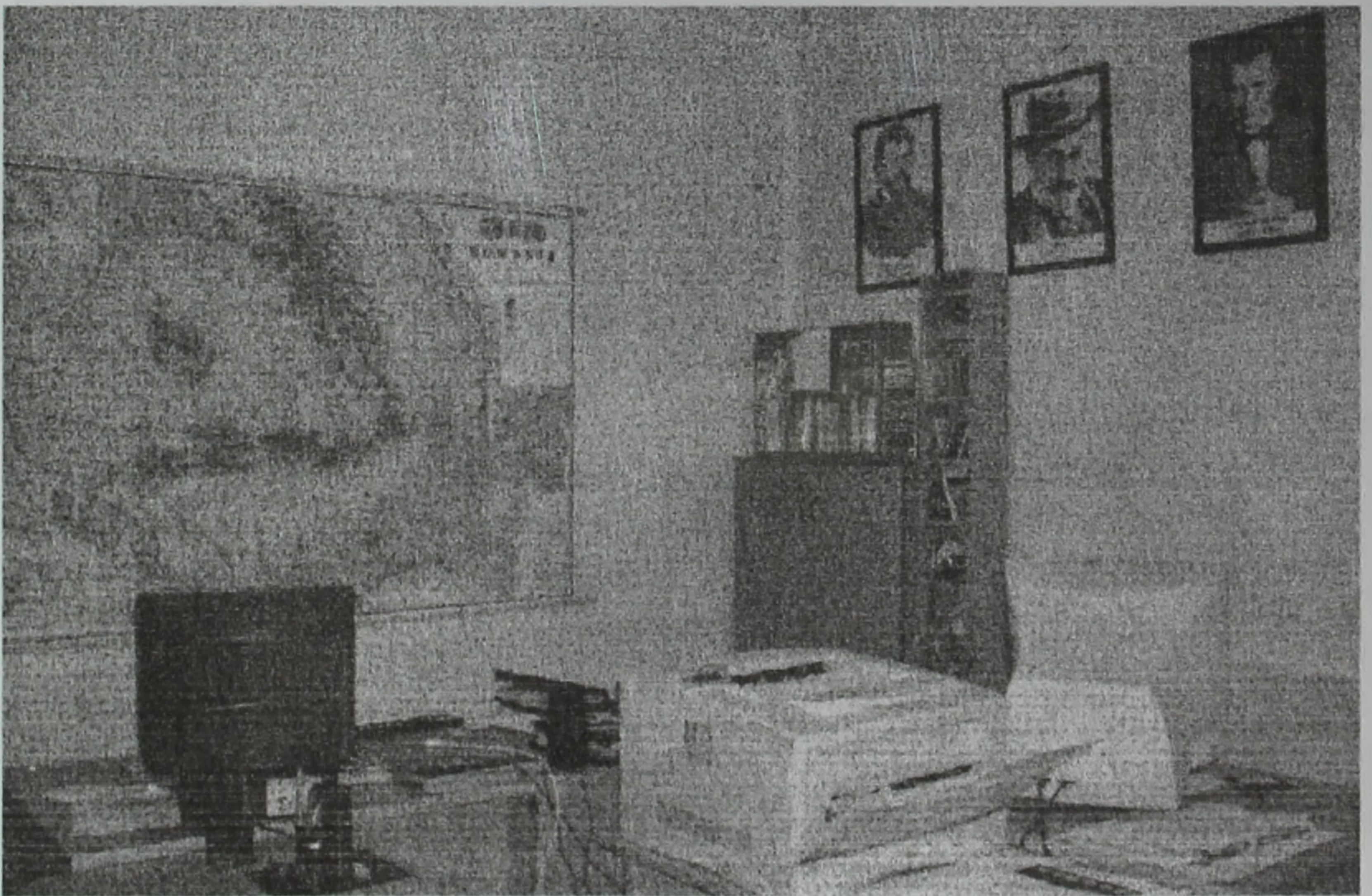
Publicații din Serbia

La comunitatea românilor din Vârșet

Sala Marilor istorici, Comunitatea românilor din Vârșeț

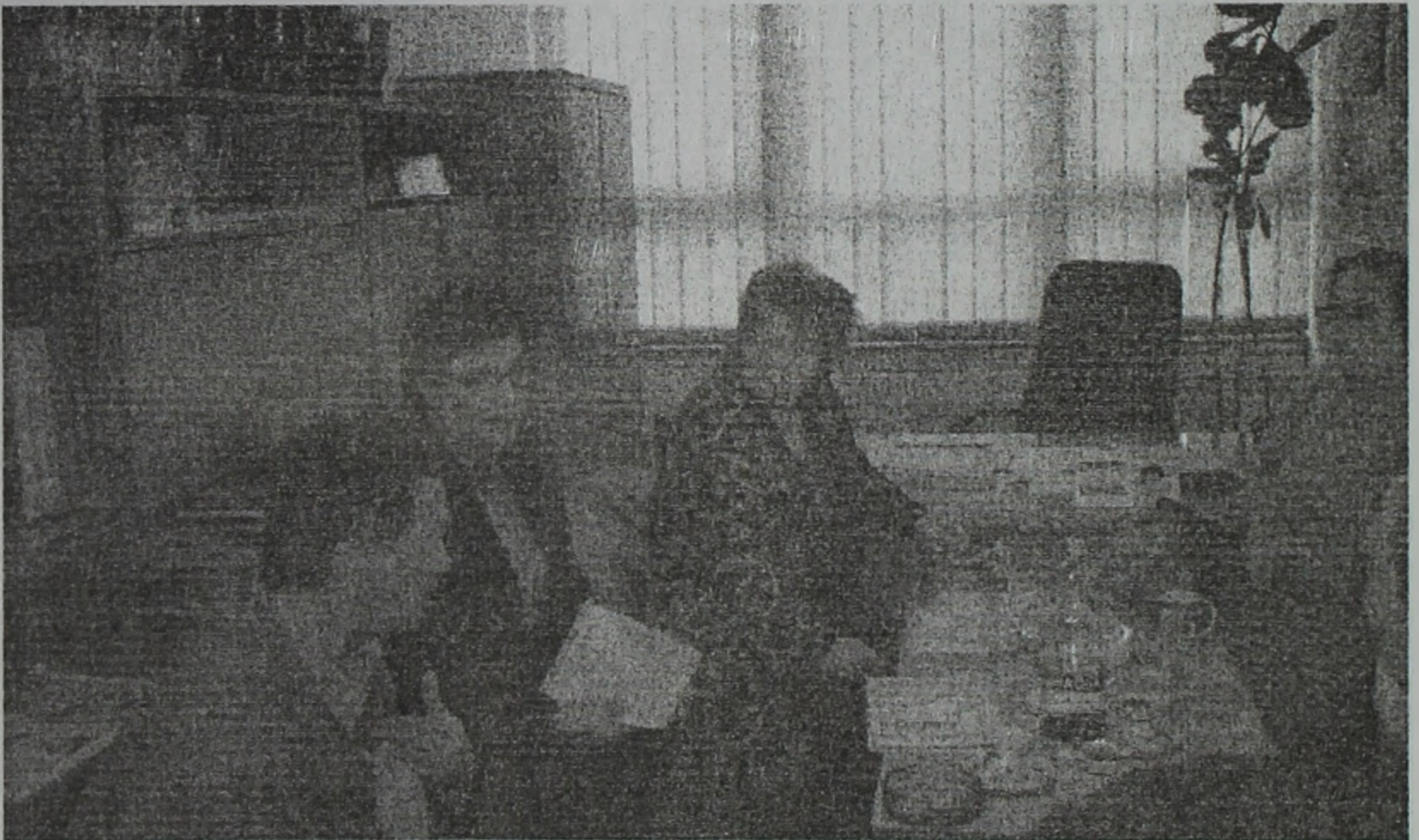

Sala Marilor Clasici ai Literaturii române, Comunitatea românilor din Vârșeț

D-l V. Dolha (Asociația Învățătorilor Arad) prezintă Legea Învățământului, Vârșeț

La Școala din Alibunai, de vorbă cu dl director Ion Ștefan, de la Nicolinț și d-na profesor Rodica Almăjan Alibunar

Delegația română și gazdele: prof. Rodica Almăjan, prof. Todor Petrovici

La Muzeul sătesc din Uzdin

6. „Sărbătoarea Secerișului” – sărbătoarea soarelui, obiceiuri din ciclul verii

7. „Brazde cu dor” – serată literar-muzicală dedicată unui Torăcean care a lăsat urme în domeniul său de activitate

8. „Îngerii din cer coboară” – colinde și obiceiuri de Crăciun

9. Altele

Toate evenimentele sunt prezentate anual pe un CD multimedial, iar fiecare manifestare este urmărită de un număr al buletinului „Folomoc”, care a ajuns la nr. 13. toți membrii muncesc benevol și cu echipament particular. Cenaclul este finanțat prin proiecte de Secretariatul Provincial pentru Cultură, Secretariatul Provincial pentru Minorități Naționale din Voivodina și de Consiliul Național al Românilor din Serbia și Muntenegru.

Scsopul nostru este să învățăm copiii la timp cine suntem, de unde venim și încotro este drumul nostru ca neam. Cu această credință de nestrămutat trebuie să mergem mai departe. Obiceiurile noastre exprimate prin diverse simboluri trebuie să veșnicească în conștiința neamului pentru ca să știe că suntem aici și că trebuie să durăm peste secole.

Torac, 3 decembrie 2005

Coordonator artistic, Mariana Lelea

DANSUL TORĂCEAN

Nici o teză despre dansul torăcean nu o putem începe fără a face cunoscut specificul prin care a luat naștere acest sat, satul nostru, lăcașul nostru TORACUL.

Pentru a putea clarifica specificul dansului torăcean trebuie să atragem atenția că satul a luat parte din două sate așezate cândva lângă drumul mare, unul fiind alcătuit din bănățenii care au venit din Sacalaz România, iar celălalt sat fiind alcătuit din ardelenii care au venit din Sardin România.

Deci, împreunându-se aceste sate, a luat naștere Toracul: toracul Mic- format din ardeleni și Toracul Mare- format din bănățeni.

De foarte mult timp aceste sate își păstrează dansurile lor specifice, aduse o dată cu venirea lor din Sacalaz și Sardin.

Bănățenii își cultivă și păstrează doiurile, ardelenele, posovaica, bătuta, hora cu pasul așezat la pământ-liniștit, își arată prin ținuta lor făloasă tot orgoliul bănățeanului.

Ardelenii își cultivă și păstrează doiurile, ardelenele, învârtitele lor cu un ritm mult mai vioi și prin dansurile lor își exprimă temperamentul lor mult mai aspru decât al bănățenilor.

Cu timpul și mai ales prin căsniciile care au avut loc între bănățeni și ardeleni, la nunțile lor, la botezuri și mai ales la vestitul „jocul mare”, care avea loc în

fiecare duminică în mijlocul satului cu faimoasa orchestră Lira, bănăţenii și ardelenii își arătau măiestria lor unii altora prin dans și cântec și nu și-au dat seama că mereu furau unii de la alții pasul, mișcarea și temperamentul în dans.

Toracul este o zonă unică, unde într-un fel unic s-a produs o fuziune între dansul bănăţean și cel ardelenesc.

Coregraful Societății Culturale V.P.B., Pera Ocolisan

ISTORIA ȘCOLII TORAC

După datele de care dispunem, învățământul în ambele sate în anii 1871-1877 a aparținut cercului școlar al Iancaidului, din Inacaid, cu filialele Clec, Toracu Mare, Toracu Mic, Sărcia și Ecica. În anul 1871 Senatul școlar arădean a procedat la o nouă organizare a inspectoratelor școlare, iar Iancaidul a aparținut celui de-al 30-lea cerc școlar în structura organizatorică a învățământului popular.

În anul 1871, Toracu Mare care avea vrea 4100 locuitori, avea două școli, iar la clasa I a lucrat ca învățător Lazăr Drăgan, din sat, iar Petru Avrămiuțiu lucra cu clasa a II-a, care era proaspăt venit din Arad și avea un salariu de 142 fl și bunuri materiale (grâu, sare, lemne, carne în valoare de 424 fl și plus foloseau 4 iugăre de pământ).

Pe timpul acela școala avea o grădină cu pomi care a servit

pentru pregătirea elevilor din domeniul pomiculturii.

În anul 1873 se dă în folosință încă o școală cu două clase. Cursurile, până atunci, se țineau în case particulare. Reprezentantul senatului școlar din Arad propune forurilor să solicite preotului Bugariusă forțeze activitatea de construire a noilor școli cu toate că monarhia Austro-ungară tot mai mult a înjosit școlile minorităților.

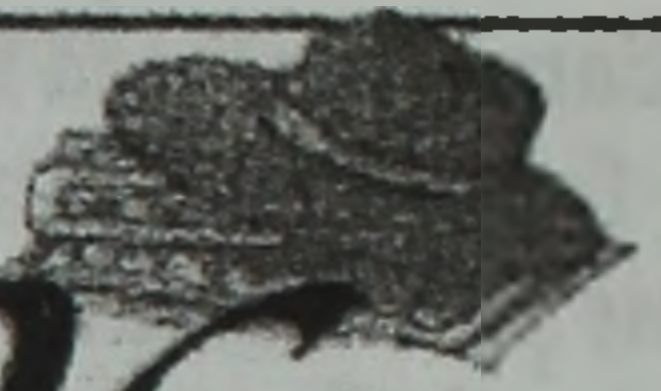
Aceeași situație era și în Toracu Mic, care la fel avea două școli în clădire închiriată și într-un local construit încă din anul 1826 cu învățătorii Trăilescu, absolvent din Arad, și cu George Serb, cu aceleași salarii ca în Toracu Mare.

După închiderea pactului dualist din 1867, situația s-a îmbunătățit astfel că în anul 1894 se deschide și învățământul preșcolar care a funcționat în case particulare, abia prin 1868 se deschid școli unde se făceau cursuri și cu preșcolarii. Învățământul preșcolar se deschide în 1896 căci până atunci se lucra în case particulare.

Limba de predare era limba austro-ungară, iar prin 1920 era limba sârbă.

În baza convenției școlare din 1935, semnată în România, în sat vin primii învățători români: Rânjală, Bruza, Ciobanu, Stancu, iar la Toracu Mic: Leonte, Melinescu, Popescu, Verișan, Polverejan.

Trebuie totuși a se constata că o atenție deosebită dezvoltării procesului de învățământ se acordă

după Lupta de eliberare, dar mai ales încadrării a cât mai mulți elevi în învățământ și a cadrelor calificate, care împreună cu cetățenii prin mijloacele autocontribuției și a comunității de învățământ comunală dau în anul 1974 în folosință noua clădire școlară, una din cele mai moderne din Provincie, cu sală de educație fizică, cu rechizite necesare, cu opt săli de clase, cu 6 cabinete, bibliotecă, cu sală de lectură, bucătărie școlară, atelier foto, atelier pentru instrucția tehnică, cancelarii, arhivă, etc. școala are și o cooperativă școlară cu 7 ha de pământ.

LATCU ION

Obiceiuri de vară

“Avem o datorie sfântă
Să creștem drepti acești copii
E datoria de părinte
De dascăl de îndrumător.

Să-i îndrumăm pe calea dreaptă
S-o presarăm numai cu flori
Să fim apostoli printre neamuri
Și să luptăm spre adevăr.

Numai iubirea și dreptatea
În suflet noi să le sădim
Să fie buni și iertători
Pe cale dreaptă să-i pornim.

Să ducă datina străbună
Țesută-n grai și în veșmânt
În tot ce-a fost și ce-o să fie
Să fie punte, legământ. “

Mariana Lelea

Se spune că atunci când soarele atinge cel mai înalt punct pe cer strămoșii noștri au tras cu coasa prima brazdă de grâu. Au împletit cununi din spice de grâu, fân și sânzienne și le-au pus pe capul fetelor prezentând prin cântec și dans ritualul de mulțumire Soarelui pentru lumina și căldura oferită de-a lungul anului. În timp ce Soarele părăsea acest ritual la apus, privirile celor prezenți s-au îndreptat spre amurg în speranța de a-l vedea în misteriosul dans cu Ileana Sânziana.

Fermecătoarea noapte a Sânzienelor, despre care se știe multe legende a fost petrecută în voie bună până înainte de răsăritul Soarelui, când fetele trebuiau să se scalde în roua dimineții ascunse de ochii flăcăilor și trebuiau să alerge acasă, să arunce cununița de sânzienne pe casă sau să o pună la portiță pentru ca soarele când răsare să o găsească. Flăcării trebuiau să se ferească a privi fetele în acest dans ritual pentru a nu fi fermecați. Acesta este doar un crâmpei din cele cunoscute de noi,

dar nu ne oprim aici deoarece drumurile noastre pe căile de cercetare a obiceiurilor străbune este lung și fără sfârșit.

Mariana Lelea

Tradiții de Paști

După mulți ani, iată-ne împreună să ne bucurăm de cea mai mare sărbătoare creștină - Lumina învierii să pătrundă în inimile noastre, să ne aducă bucurie, - speranță, pace și iubire, să umbrească forța răului care își manifestă prezența zi de zi în viețile noastre. Numai lumina adevărată a credinței ne poate înnobila sufletul și ne poate face să înțelegem sensul vieții și al eternității.

Sfintele Paști se sărbătoresc de-a lungul istoriei purtând simbolul biruinței și al triumfului al binelui asupra răului, al dragostei asupra urii, al smereniei asupra trufiei, al luminii asupra întunericului, al vieții asupra morții.

Cel mai important simbol al Paștilor este oul roșu, bucuria copiilor și a tuturor. Îl ciocnim cu salutul „Hristos a înviat!” și răspunsul „Adevărat că a înviat.”

Ouăle roșii ne amintesc de suferințele Mântuitorului din Vinerea Patimilor de aceea le și înroșim în această zi. Oul roșu înseamnă bună veste, purificare și înnobilarea sufletului.

Mariana Lelea

Copilași

Iest-o vorbă la rumâni
O dzâcală dan bătrâni:
„Șinie-i are să-i păzască.
Șinie nu, să nu-i dorească.”

Până-s miși îi potca mică
Și în sân ieși tot cu frică.
Dă vinie plângând dân sat.
Iu Doamne, șe s-o-ntâmplat ?!

Dă plâns dă s-o obidat
Nu cumva îi giochiat!?
C-atunși trăbă dăscântat
Sau că trăbă dășlcgat.

Când gloata-i măi mărișoarâ
Năcazuri vin dî la școală.
C-atunși trăbâ învățat
Ca să fi dă vadză-n sat.

Vremea să scurie în liece
Dân copilie cresc în fiece!
Și fișiorii cresc în juni !
Mă ghingesc cum să vă spun

D-aia m-aș opri aiși
Copilași mi-s măi miș
Când or fi mai mărișori
Să dea domnu s-am nurori.

Dă copii ca dă copii
Măi vă dzâc șe dzâc și moși
„Să știți! Mai scumpi îs nepoți.

George Lavinel Balos

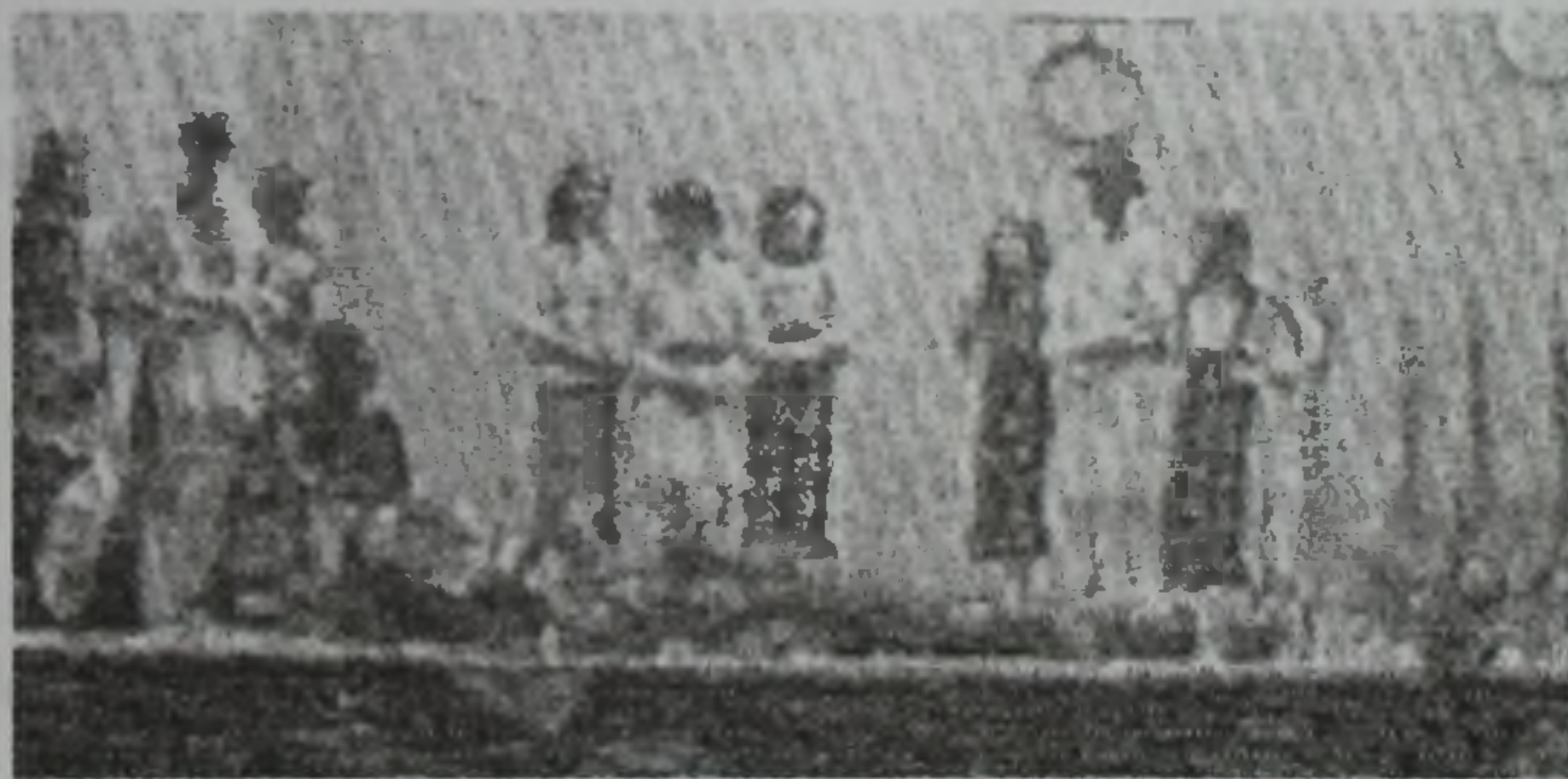
ACTIVITATEA CORALA ȘI A FORMAȚIILOR CORALE DIN BANATUL SARBESC- VOIVODINA.

Conform documentelor și atestărilor istorice, activitatea corală amatoricească are tradiții seculare. În ciuda faptului că provincia Voivodina a aparținut imperiului Austro -Ungar (până în 1918), românii și-au păstrat tradițiile până în zilele noastre. Încă după jumătatea secolului al 19-lea în multe localități din Banat cum sunt: Satul-Nou, Costei, Grebenaț, Toracul Mare și Toracul Mic, Alibunar, Uzdin etc. corurile de amatori au jucat un rol important în viața culturală. Ele au fost înființate în cadrul bisericilor și până în preajma primului război mondial, în aproape toate cele 32 de sate din Banatul sârbesc în care trăiesc români au luat ființă coruri sau formații corale (bărbătești, mixte sau de femei) în cadrul organizației "Oastea Domnului".

În timpul I război mondial activitatea a fost întreruptă. După

câțiva ani ea a fost reluată. Aici un rol important l-a avut "Reuniunea de cântece și cetire". În această perioadă scurtă au fost reînnoite multe societăți culturale și s-au înființat altele noi care au dat un nou avânt muzicii românești executată de amatori (atât muzica cultă cât și cea populară). Până la cel de-al II-lea război mondial majoritatea formațiilor corale au fost înființate pe lângă bisericile din localitate. La început ele cântau doar muzică bisericească, iar mai târziu, pe măsură ce s-au îndepărtat de biserică au abordat un repertoriu nou, în primul rând muzică românească. Mai târziu, repertoriul acestora este alcătuit din prelucrări populare de folclor românesc, precum și lucrări de compozitori români. Compozitorii cei mai îndrăgiți, ale căror lucrări se pot auzi cel mai des pe scenele românești sunt: Ion Vidu. Gheorghe Dinu, Gheorghe Danga, Sabin Drăgoi, Gavril Musicescu, Perian, Velceanu Ursu, Popovici iar din cel universal: Verdi, Weber.

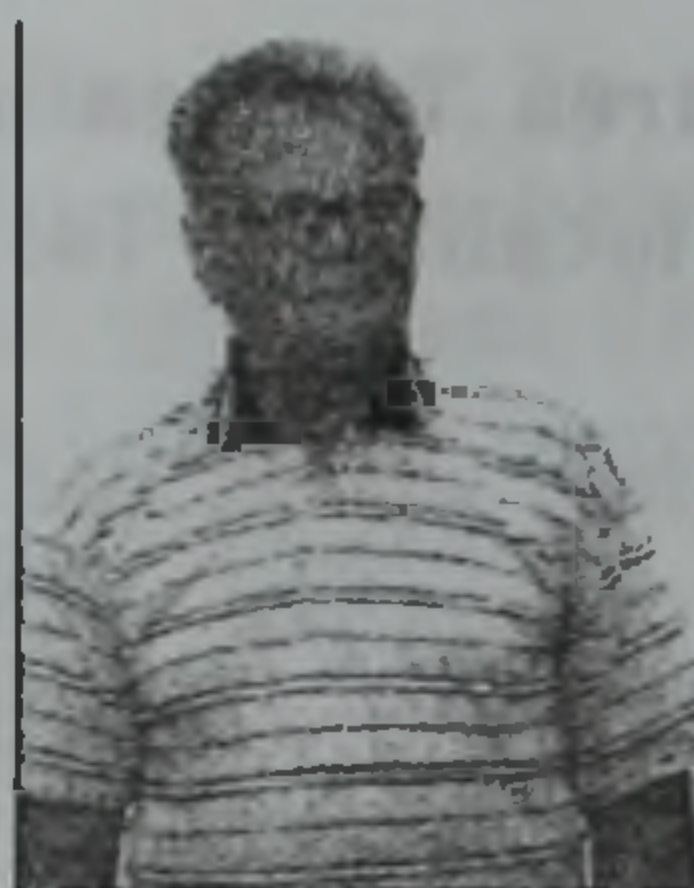
Prof. George Jurca

Montajul folcloric „Seara Sâmzienelor”

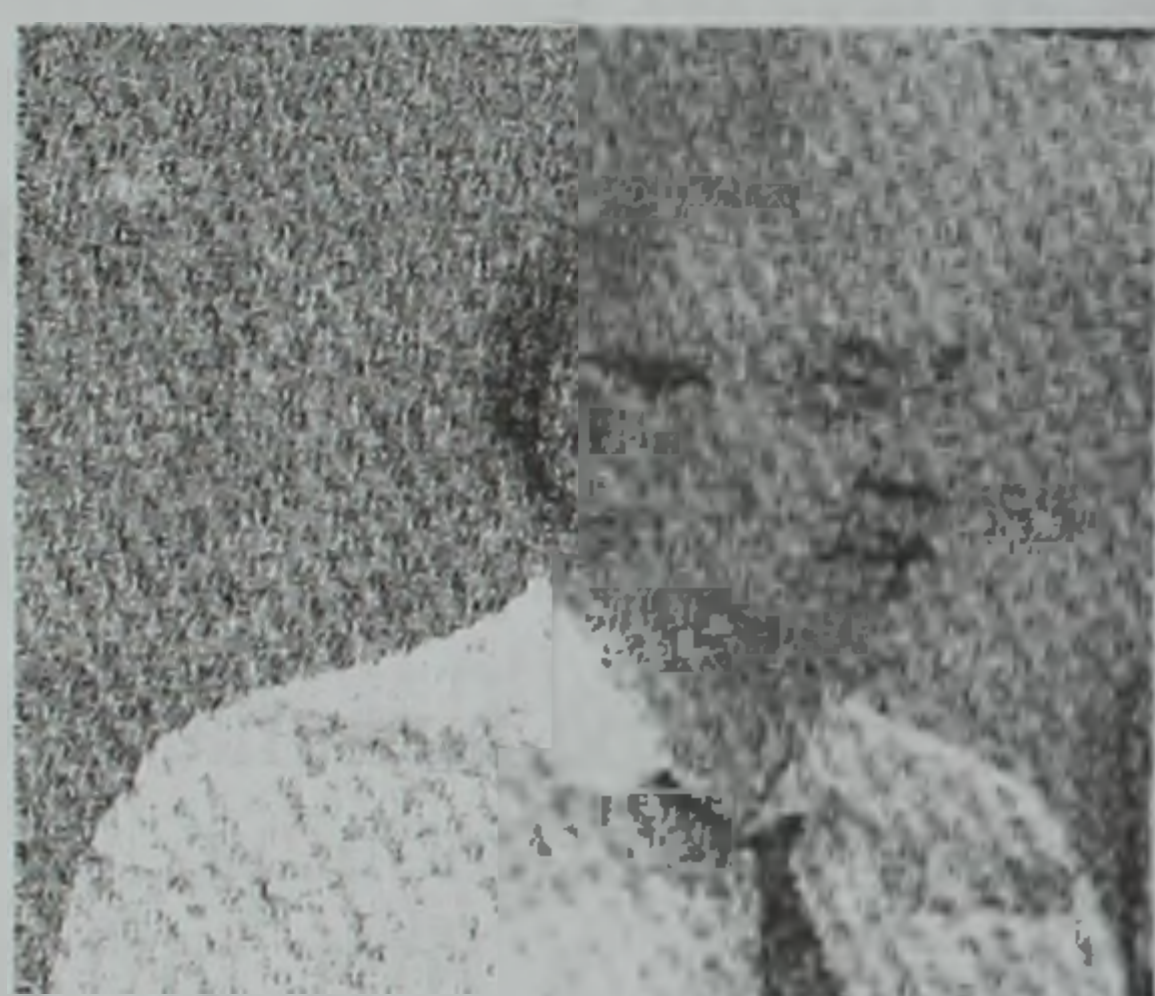
George Lavinel Baloș,
Laureat creație

Ion Cira Petrovici

Patricia Petrovici,
prezentator

Ionel Stoit, mereu aproape de
o(umorul) sătesc

Sima Giuchici, animator cultural

Festivalul de satiră și umor, 31 august
2008, Torac, Ileana Ursu Ncnadic,
preșdinta juriului

Familia Lelea, Marin (tatăl),
Minu (fiu), Mircea (fiu), Locul
I, Festivalul de Umor Torac,
31 august 2008

Despre colonizarea Torăcenilor mari și mici în localitatea Torac

Din documentele scrise, dar și auzite de însuși românii colonizați, tranmise din tată în fiu, torăcenii își știu proveniența. Că au venit din localitatea Sacalaz, la 7-8 km de Timișoara, că sunt bănățeni, iar torăcenii mici au venit din Serdin, Ardeal și sunt ardeleni. Știu că strămoșii lor, venind pe aceste meleaguri au numit satele lor așa cum au fost chemate de unde au venit, deci Sacalaz și Serdin. Se știe că au fost aduși, adică colonizați cu forța în aceste meleaguri, iar în locul lor au fost aduși nemți svabi.

Serdinul se afla la numai 10 km de Arad. Localitatea Torac astăzi este așezată lângă canalul Bega. Toracul cândva s-a aflat la trei km, așa zis la Drumul Mare, deoarece canalul Beganu era pe atunci. Terenul era mlăștinos și niciodată nu a fost lucrat.

Venirea cetățenilor români în mod forțat în baza „Decretului Vienez- Patentului Împărătesei Maria Tereza din 25 februarie 1763” și a „Ordinului” pe care l-a dat oficiul de colonizare bănățean în anul 1765 prin care s-a dat strămutarea românilor bănățeni, adică a populației românești și de a face loc svabilor.

Venirea românilor din Sacalaz s-a întâmplat în primăvara anului 1767. Primarul sacalazilor a fost Dragoi care a rugat să nu plece în

ziua de vineri, ci să li se îngăduie plecarea cu două zile, după slujba bisericească de duminică. Plecarea lor a fost organizată de contele Perlas, un dușman al populației românească. Populația a plecat în trei rânduri, între 1765-1767. Au plecat 340 familii românești cu vreo 2000 de suflete, 500-600 care cu boi, cu vacile și porcii pe care îi aveau.

Ioan Cira Petrovici

SOCIETATEA CULTURALĂ „VICHENTIE PETROVICI- BOCĂLUT”, TORAC

La doi ani după terminarea celui de al doilea război mondial, în anul 1947, la Torac a fost înființată societatea culturală „Flacăra”, care își desfășoară activitatea sub acest nume până în anul 2003. Atunci, la propunerea unor activiști culturali primește alt nume: „VICHENTIE PETROVICI- BOCĂLUT”, în acest fel cinstind memoria celui mai de seamă lăutar al Toracului și Banatului, când este vorba de minoritatea română din acest spațiu.

Corul bărbătesc este una dintre cele mai cunoscute secții, cu o longevitate de peste 100 ani. A fost înființat în 1880 și majoritatea membrilor au fost țărani. Pe timpuri numără și peste 100 membri. De câțiva ani acest cor nu mai activează, căci pe îmbătrânirii coriști nu a avut cine să îi înlocuiască. Palamaresul acestui cor este impozant. A participat la cele mai de seamă manifestări culturale

ale românilor din Voivodina, competiții de rang provincial, republican și federal. La manifestările corale din 1961, într-o puternică concurență a cucerit locul de frunte, ceea ce a fost o mare realizare.

Decenii în șir, dar și astăzi, formația de dansuri s-a bucurat de succese remarcabile participând la toate manifestările culturale din Voivodina, ba nu rareori și la mai multe festivaluri din România, Ungaria și Grecia. Printre cele mai mari succese ale formației de dansuri se enumeră participarea la Festivalul Internațional de la Koper, în anii 60 ai secolului trecut și participarea la turnarea filmului „Cea de a douăzeci și cincina oră” în care rolurile principale au aparținut cunoscuților actori Vima Lisi și Anthony Queen.

Orchestra de muzică populară a fost înființată în anul 1927 și de atunci și până în prezent a fost și este purtătorul activităților culturale în localitate. La Torac s-a născut „Lira” noastră, Lira torăcenilor, Lira cu care „tăt” Banatul s-a înveselit decenii și decenii, la nunți, petreceri, jocul mare de duminică, botezuri, serbări... Orchestra de muzică populară „Lira” a fost decenii în șir condusă de vestitul lăutar Vichentie Petrovici Bocăluț și este, fără doar și poate, cea mai veche orchestră de amatori de la noi și una din orchestrele de muzică populară care a participat la cele mai multe festivaluri, treceri în revistă și competiții de rang provincial, republican și federal.

La Torac, în cadrul societății culturale, s-a jucat și teatru. După mai mulți ani de pauză, în anul 2001, a fost reanimată activitatea acestei secții, în frunte cu profesorul Ion Petrovici. Din anul 2001, secția de teatru participă cu regularitate la toate edițiile manifestării culturale „Zilele de teatru ale românilor din Voivodina”. Pe scena torăceană a fost jucată „O noapte furtunoasă” de I.L. Caragiale, „Divorțul” și „Căsnicia” de Ion Niță Secoșan, „Ion Coja” de Ion Coja, „Casa care a fugit prin ușă”, „Conu Leonida...”, „Trei plus doi egal cu unu” de Dimitrie Miclea, „Dragoste și crimă” de Livius Lepădat.

Din primăvara anului 2004, în cadrul societății culturale își desfășoară activitatea și cenaclul „Folomoc”, înființat în anul 2001 de către poeții torăceni. Președintele cenaclului este Ionel Stoit, vicepreședinte Tibi George Petrovici, iar instructora și coordonatoarea activităților este doamna Mariana Lelea. În fiecare an acest cenaclu organizează mai multe manifestări culturale la Torac, în alte localități, iar în această vară a poposit și la Reșița.

Dorința noastră arzătoare este să reanimăm activitatea corului bărbătesc, înființarea secției de pictură naivă și a altor secții pentru care tinerii prezintă interes.

*Profesor Doru Flaviu
Polverejan*

MIJLOACE DE INFORMARE ÎN LIMBA ROMÂNĂ DIN P.A. VOIVODINA ȘI BANATUL MIJLOCIU

La ora actuală minoritatea română din Voivodina se bucură de numeroase mijloace de informare în limba română care, în ultimii ani, au devenit tot mai numeroase, atât în ceea ce privește presa scrisă cât și cea electronică. După cele de-al doilea război mondial, primul ziar în limba română a fost „Libertatea”. La 27 mai 1945 a apărut primul număr al acestui ziar de rang provincial, care se distribuie în toate localitățile cu populație românească din Voivodina, în mai multe țări din Europa, dar și pe toate continentele unde trăiesc români din aceste spații. Casa de presă și editură „Libertatea”, pe lângă ziarul politico-informativ „Libertatea”, mai editează „Bucuria copiilor”, „Tineretea”, „Almanahul Libertatea”, iar în cadrul editurii, în fiecare an se tipăresc mai multe cărți.

La 29 noiembrie 1949 în eter a fost transmisă prima emisiune în limba română a postului de radio Novi Sad. Actualmente acest post de radio emite pe undele hertziene emisiuni informative în fiecare zi, apoi emisiuni de cultură, sport, umor, agricultură.

Spațiul informativ al minoritarului român din Voivodina se îmbogățește calitativ și cantitativ la 26 noiembrie 1975, când se emite prima emisiune în limba română a Televiziunii Novi Sad.

În anul 1992 apare de sub tipar și primul număr al revistei „Tradiția” editată de Societatea (Fundatia)

Română de Etnografie și Folclor din Voivodina. Acum „Tradiția” apare trimestrial, valorificarea și afirmarea folclorului literar și muzical, a tradițiilor și obiceiurilor folclorice ale românilor din Voivodina, a valorilor din domeniul muzicologiei și etnomuzicologiei.

În districtul Banatul mijlociu se află următoarele localități cu populație românească: Sărcia, Torac, Clec, Iancov Most și Ecica. În două din aceste localități cu populație românească, la Torac și Sărcia, se tipărește ziarul local „Sărcia”, iar la „Torac” „Cuvântul românesc torăcean”, „Folomoc” și „Sacalazul strămoșesc”.

În fiecare duminică, cu o durată de o oră, o emisiune în limba română se poate asculta și la postul de radio local „Seciani”. Comunitatea cultural-instructivă din comuna Seciani, căreia teritorial îi aparține localitatea Sărcia, scoate de sub tipar și revista bilingvă „Ogledalo-Oglinda”. Timp de mai bine de zece ani la școala George Coșbuc din Torac a fost editat ziarul școlar literar „Litera”. În localitate cu populație românească din Banatul Mijlociu se mai citesc și alte ziare locale cum ar fi „Tibiscus”, „Foaia bobocilor” (ca supliment al revistei „Tradiția”), „Străjerul” și altele.

Spațiul informativ al minorității române din Voivodina este, de câțva timp, îmbogățit și de revista „Foaie de latinitate” editată de Consiliul Național al Minorității Române din Serbia și Muntenegru.

*Ion Condan,
ziarist „Libertatea”*

Scrisă cu suflet românesc și creștin

R

umunskă ree

Publicație a românilor din Serbia

Anul XVI * Nr. 95 * 2007 * Vârșet - Zaieciar * Exemplar gratuit

R

enasterea

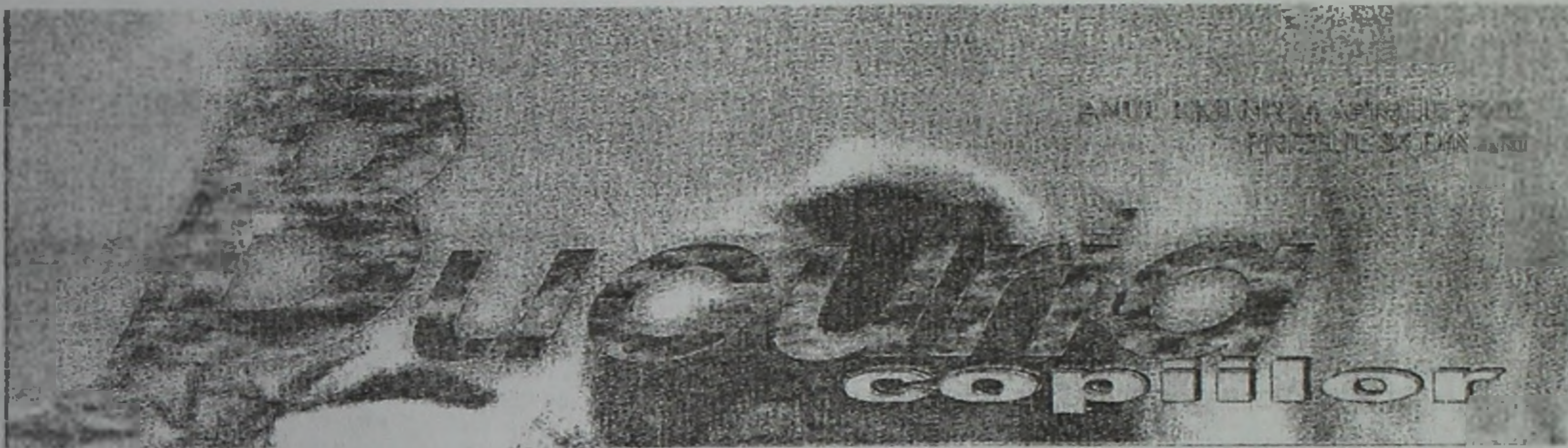
Satu-Nou

Anul VII • Nr. 11 • Iunie 2006

Supliment
Tradiția

Supliment

Iunie 2006

SOȘIRPINATU

Supliment în grai bănățean la „BURICUL PAMANTULUI” • Aprilie/prier 1997 • Anul VI • Nr. 17

TOATE TREC...

B E R E A

ANUL I, Nr. 1, 1 august 2008 ...RĂMÂNE

O foale de și despre bereologie

Fondator: Vasile Barbu - Baronu (Uzdin)

Editor: S.L.A. „FIBISCUS”

FAMILIA

YU ISSN 1450-5002

FONDATĂ ÎN 1910 PETROVASĂLA – VLADIMIROVAȚ (BANAT, SERBIA), ANUL XV, MAI-IULIE 2008 NR. 3-4 (80-81)

Revista "Familia" se difuzează în 20 țări: Austria, Australia, Belgia, Canada, Cipru, Croația, Costa Rica, Elveția, Finlanda, Franța, Germania, R. Moldova, Olanda, România, Serbia, Suedia, S.U.A., Ucraina, Ungaria, Venezuela.

PETROVASĂLA 1808–2008

IMNUL PETROVICIENILOR

De la Est și pân' la Vest
Petrovicenii se pornesc...
Îi aduce nostalgia
Viața noastră-n Clopodia
Șama Mare, loc străbun,
Nu uita că ești român!

Două veacuri s-au împlinit
Că străbunii au venit
Au venit cu cai cu boi
Șă nu plece înapoi.
În pustă s-au așezat,
„PETROVASALA” au
botezat.

De pe globul pământesc
Petrovicenii se unesc.
Din Canada friguroasă,
Australia însorită,
America cea bogată,
Europa mai unită.

Sămienți și clopoceni
În horă-s petroviceeni.
Își păstrează obârșia,
Nu uităm de Ferendia,
Măi, române nu uita
Sfânta credință a ta!

Noi urmașii lui Traian
Pe pământ petrovicean,
Cu dor mare ne luptăm
Limba noastră s-o păstrăm,
În vece GINTA
ROMÂNEASCĂ
Tot aicia să trăiască!

Imnul Petrovicenilor compus de către Traian Trifu Căța cu ocazia aniversării a „200 DE ANI” de la așezarea strămoșilor pe aceste meleaguri și înființarea localității Petrovasăla. Imnul este interpretat de „Tinere vârstare” sub conducerea aceluiași Traian Căța.

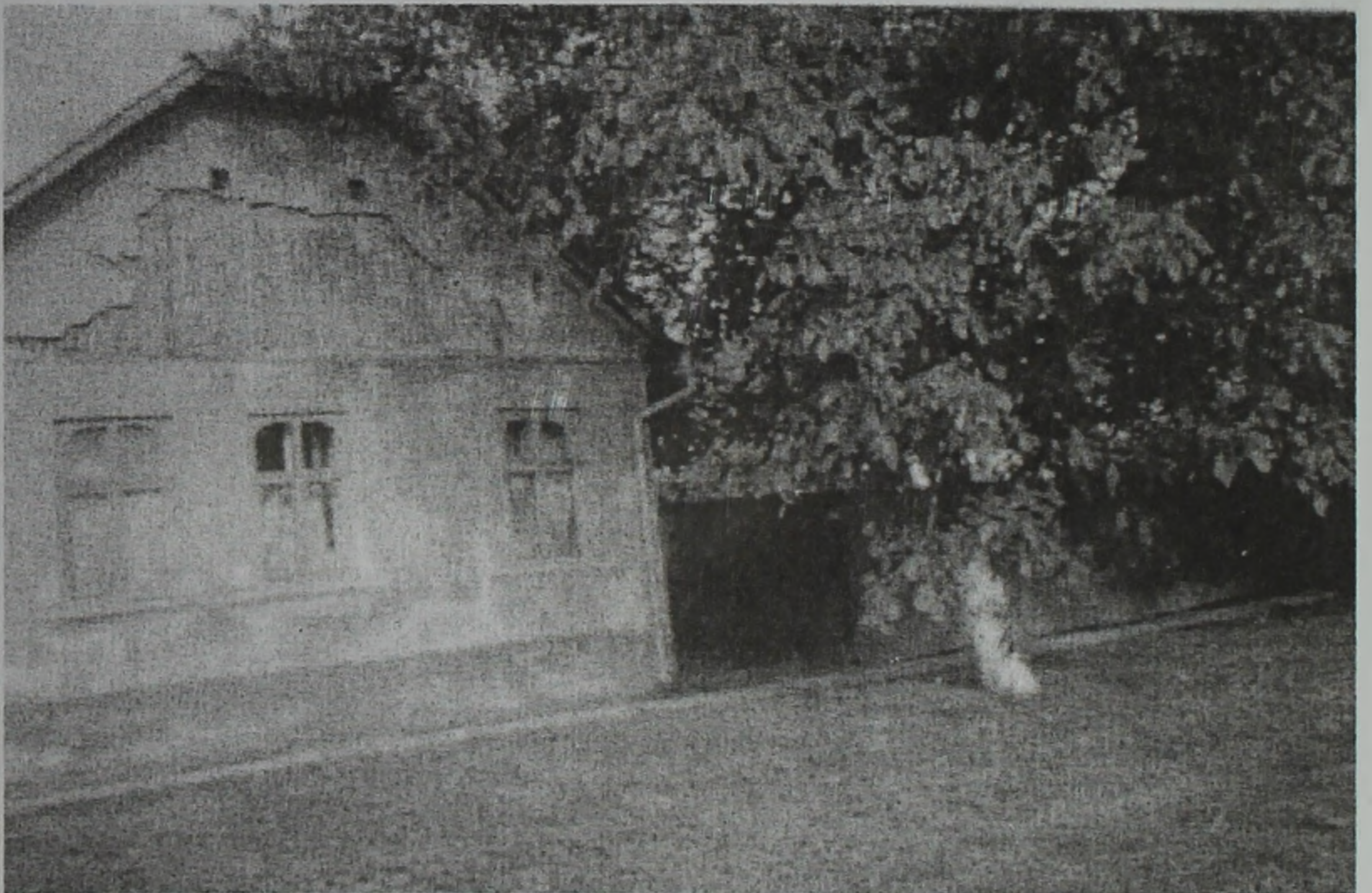
CAPITOLUL V

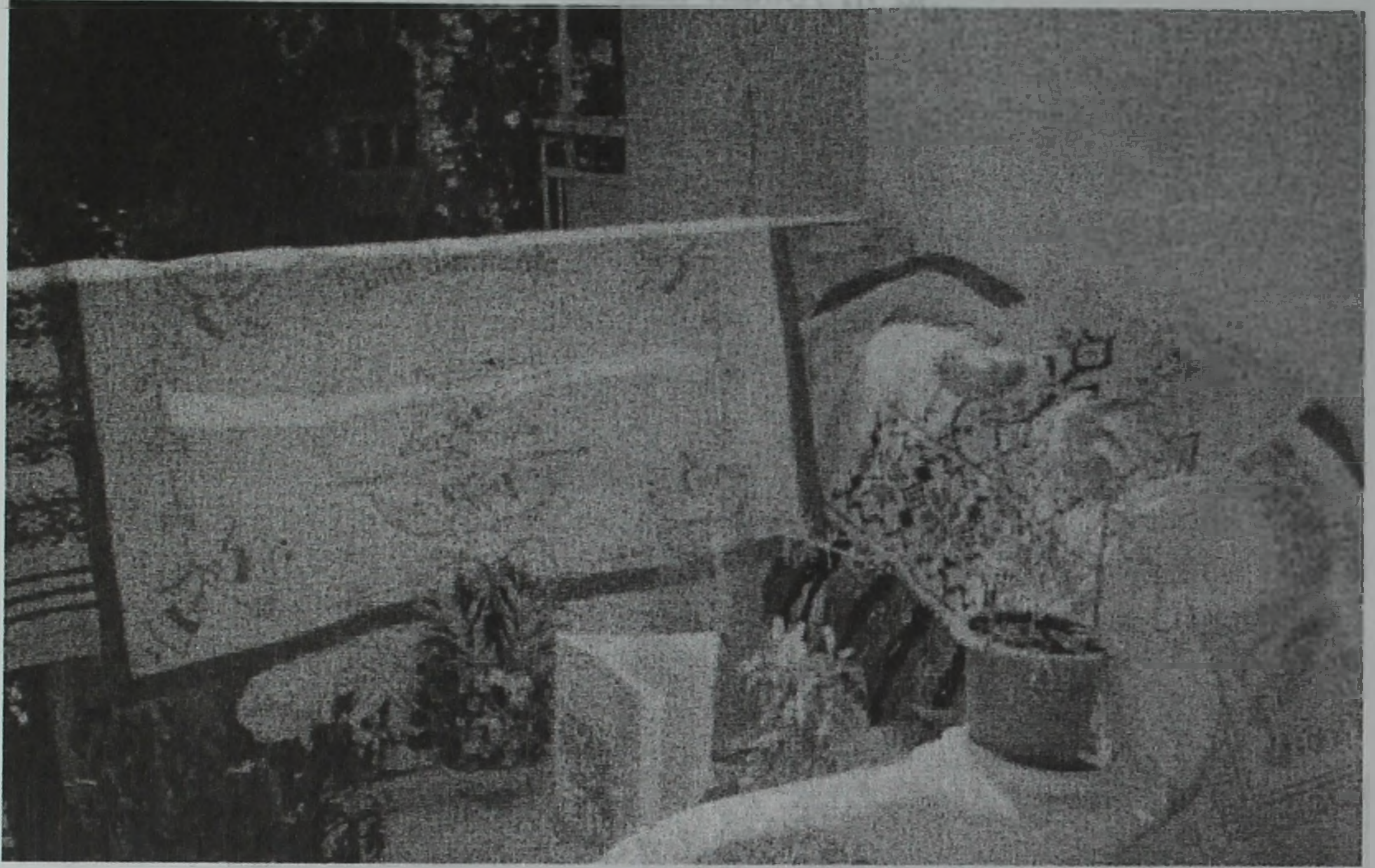
Oglinda noastră în imagini

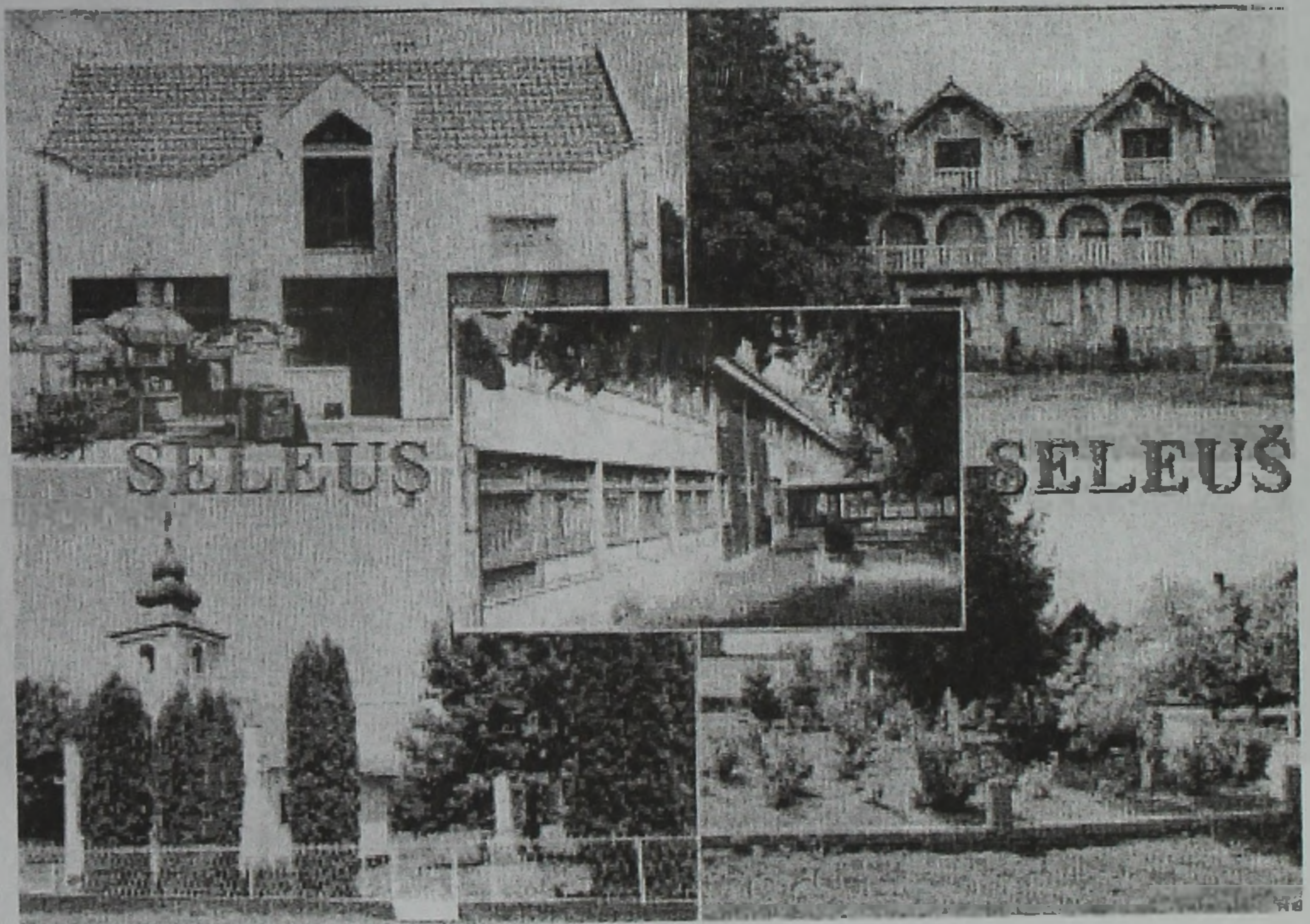

Să fii român în altă țară

Jamu Mare

REZUMAT

Traduceri în limbile sârbă, franceză, engleză, maghiară

KNJIGA- dokumenat nazvana sugestivno „OGLEDALO” u izdanju grupe entuzijasta, kao rezultat projekta „KULTURA”, pasos za bezgranichnu Evropu, ogleđava zalaganja, nas, koji smo deo „Majke domovine” da sakupimo i udomimo, koliko je god moguće, rumune sa one strane granice u toplom majcinom krilu. Iz sadržaja izdvajamo materijale, reportaze, foto – albume, kao rezultat naših poseta u Srbiji Vojvodini, odnosno mi kod njih a i oni kod nas, u raznim prilikama. Uvereni smo da listajući ili citajući je, ogleđaćemo se zajedno u jedno ZAJEDNICKO OGLEDALO koje nikad neće razbiti granice

*uređivacki odbor
prevodilac Jonel Stojic
(Traducător Ionel Stoit, Novi
Sad)*

This document book ipa final product of the international project „Culture – a passport within an (half)open boundaries Europe”. As its title suggests, it is a „MIRROR” meant to reveal our efforts (us that belong to the MOTHER LAND) to gather, as much as possible the Romanian communities from abroad, within a very open, generous environment. The book is a collection of materials: reports, photo-albums-illustrating our „two-way”

trips to Serbia Voivodina (on a mutual basis), on different occasions. The first contact with the book will bring about a mirror effect- our image in a mirror that will never break boundaries.

*Traducător prof. Anca
Mureşan*

Ce livre document, produit final du project „La culture-passeport dans une Europe des frontieres (entr)ouvertes” est, comme le dit son titre, un „MIRROR” de nos efforts, les efforts de LA PATRIE de reunir, en tant sur possible, les Roumanis par dela des frontieres, dans un foyer chaleureux, genereux et accueillant. Le livre est un collection de reportages, albums-photo- etant le resultat illustratif de nos voyages en Serbie Voivodina, visites a caractere mutuel, a differentes occasions. La lecture du livre sera, sans doute, une opportunirte de se regarder, tous ensemble, dans un MIRROIR commun qui ne va jamais faire eclater les frontieres.

Traducere prof. Anca Mureşan

A Konyv „Tukar” nevel egy szives esaport altal Cultura Ut level project eredmenye egy nuitat esaportnal, tukrozi a sok munkainkat, okik bene uannak a

„Nyeresege – Nunea” hogy osze lehesen szedni amencit esak lehet a rumain embereknek a masik orayagbal, egy meleg olbe. A tartalma legyenek anyagck cikek fotok a mi leirasunk szerint a Szerbiai es Voievodinai terep szerint, avagy tolunk nekik, de toluk nekunk masmilyen szemportbal. Kivancsiak vagyunk hogy lapazva vogy alvasva tehinteni fogunk mint egy kozas tukorbe, amelyk soha nem fogya eltorni a hotarokat.

Traducător, Rozalia Pota

FRĂȚILOR ROMÂNI DIN SERBIA ASOCIAȚIILOR CULTURALE DIN SERBIA LIDERILOR COMUNITĂȚII ROMÂNILOR DIN SERBIA

Toate gândurile noastre bune se îndreaptă spre Dumneavoastră. Români din Țară ne înclinăm în fața stăruințelor și reușitelor Dumneavoastră de a păstra atâtea și atâtea instituții culturale menite să mențină identitatea națională românească în condițiile în care sunteți cetățeni loiali Serbiei. Toți cei care vă cunosc constată că sunteți modele de organizare culturală chiar și pentru localitățile din România.

Asociația noastră am organizat în Arad Congresul învățătorilor din România și al învățătorilor

Români de peste Hotare. La noi va fi și sediul Asociației Generale a învățătorilor din România. Până acum ne-am aplecat mai mult asupra unui sprijin pentru românii / vlahii din Serbia de Răsărit care sunt lipsiți de cele mai elementare drepturi naționale. Și în proiectele pentru românii dintre Timoc și Morava ne-am bucura să colaborăm cu Dumneavoastră. Aveți instituții, experiență, aveți intelectualii care pot să dea ajutor acestor frați ai noștri care se deșteaptă treptat dintr-o criză de identitate dramatică.

Prin intermediul distinsei Doamne Profesoare Florica Căndea care vă cunoaște și prețuiește atât de mult. sper să putem să punem la calc proiecte comune cu Dumneavoastră, să venim în întâmpinarea nevoilor Dumneavoastră.

Primiți de la un bănațean din România urări de

SĂRBĂTORI FERICITE!

SĂNĂTACE ȘI NĂROC

Cu respect,

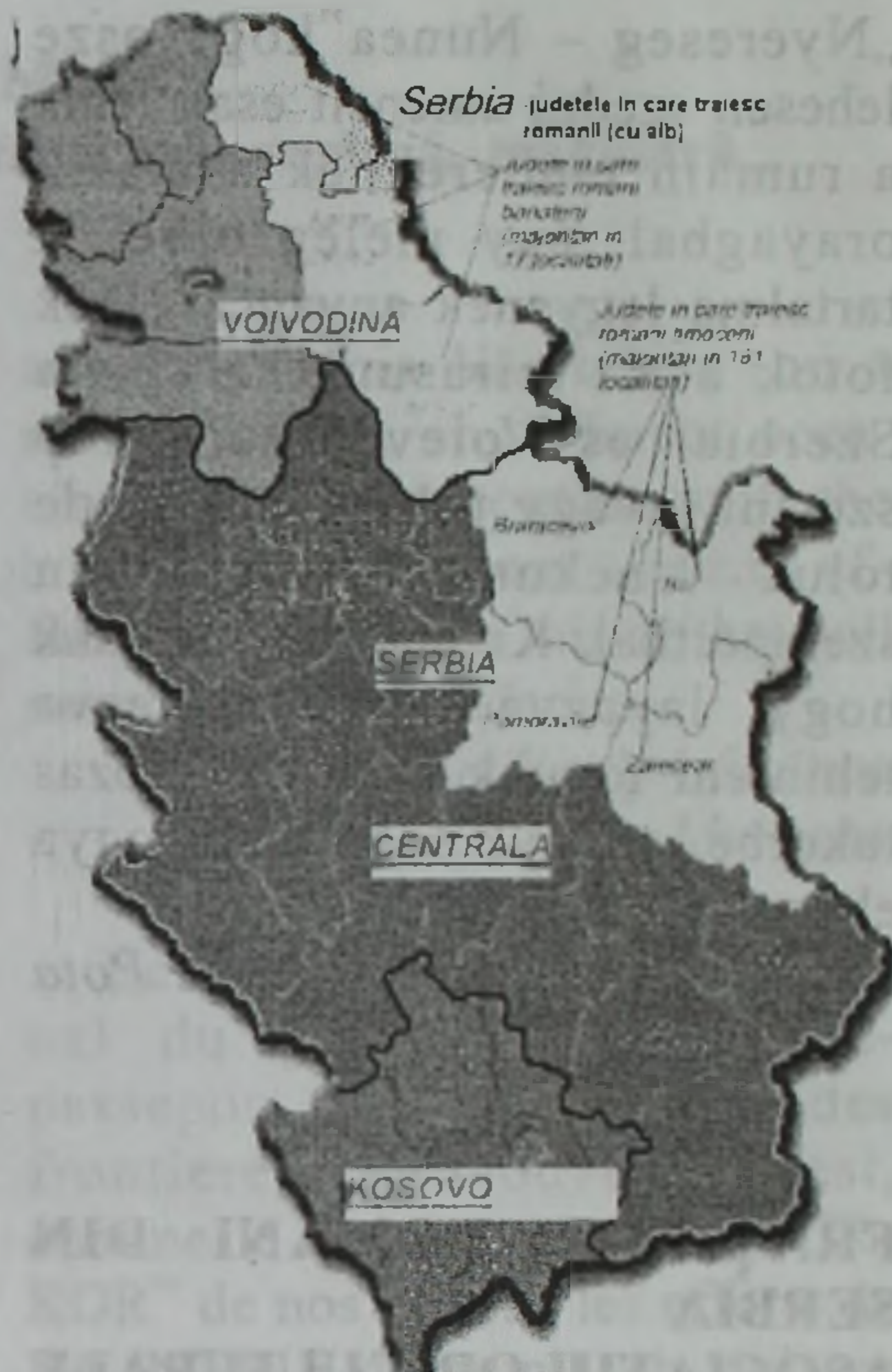

Viorel Dolha,
președintele Asociației
învățătorilor din județul Arad

Adunarea Parlamentara a Consiliului Europei și românii dintre Timoc și Morava

Adunarea Parlamentara a Consiliului Europei a adoptat la 1 octombrie 2008 Rezolutia 1632 privind „Situatia minoritatilor nationale din Voivodina si a minoritatilor etnice romane din Serbia”. Rezolutia care priveste soarta uneia dintre cele mai importante comunitati romanesti din jurul frontierelor- comunitatea romaneasca din Timoc. Textul Rezolutiei este extrem de important pentru romanii din Timoc, chiar daca forma sa putea fi si mai clara decat atat. Ca urmare a sprijinului acordat parlamentarilor sarbi, de catre cei greci, ciprioti si rusi, dar si a tradarii a patru parlamentari din Romania care nu au fost prezenti la dezbateri, rezolutia nu a fost adoptata in forma propusa. Textul Rezolutiei a suferit mici modificari fata de forma initiala propusa, insa el ramane extrem de clar. Rezolutia arata in mod clar ca: *Invita autoritatile competente ale Republicii Serbia sa ia masurile necesare pentru a le inlesni valahilor/românilor care locuiesc in estul Serbiei (pe vaile Timocului, Moravei si Dunarii) accesul la invatamânt, la presa si la administratie publica in limba lor materna si sa le ofere acestora mijloacele de a-si tine servicii religioase in aceasta limba(23.16);sa identifice si sa aplice solutii tehnice care sa*

le permita persoanele din estul Serbiei sa receptioneze emisiunile in limba româna difuzate in Voievodina (23.17).

Rezolutia 1632 (2008)* Situatia minoritatilor nationale din Voievodina si a minoritatii etnice române din Serbia

1. Adunarea parlamentara ia nota ca societatile europene de

---

* Dezbătută de către Adunarea Parlamentară la 1 octombrie 2008 (cea de-a 33-a ședință) (a se vedea DOC. 11528, Raportul Comisiei Juridice și Drepturi ale Omului, raportor dl Herrmann). Text adoptat de Adunare la 1 octombrie 2008. A se vedea Recomandarea 1845 (2008).

astazi sunt in esenta lor multiculturalale si multietnice.

2. Adunarea apara cu tarie diversitatea culturala, a carei importanta este subliniata in multiple instrumente ale Consiliului Europei si in mod particular in Conventia-cadru pentru protectia minoritatilor nationale (STCE nr. 157) si in Carta europeana a limbilor regionale sau minoritare (STCE nr. 148).

3. Diversitatea nu trebuie perceputa ca o amenintare, ci ca o sursa de imbogatire. Ea trebuie respectata si aparata ca o componenta de baza a oricarei societati democratice. Or, respectarea principiilor in materie de drepturi ale omului, preeminenta dreptului si democratia constituie cea mai buna garantie a respectarii diversitatii.

4. Serbia, ca si orice regiune din Balcani, este una din tarile cele mai multiculturale ale Europei. Ea trebuie sa releve provocarile inerente oricarei societati multiculturale, veghind la promovarea unei viziuni asupra societatii bazate pe respectarea diversitatii, combatând totodata orice forma de intoleranta si de discriminare.

5. Aceasta regiune, inclusiv Serbia, ramâne marcata de tensiuni interetnice. Astazi se mai inregistreaza in Serbia incidente cu caracter etnic variabile ca nivel si intensitate.

6. Adunarea subliniaza ca dialogul intercultural si respectarea diversitatii culturilor constituie garantii ale pacii si ale stabilitati pe termen lung in regiune.

7. In timp ce incidentele cu caracter etnic sunt in prezent putin numeroase in provincia sârba Voievodina, provincie caracterizata printr-un amestec etnic dintre cele mai pronuntate in tara, trebuie constatat ca in anul 2004 – perioada marcata de incidente interetnice numeroase si alarmante – autoritatile au reactionat cu prea multa multa intârziere.

8. Adunarea indeamna cu insistenta autoritatile sârbe sa reactioneze intotdeauna cu multa promptitudine si hotarâre impotriva oricarei violente interetnice.

9. Adunarea se felicita constatând adoptarea unui numar de initiative laudabile, intre care si “pachetul” legislativ din anul 2002 si noua Constitutie sârba din 2006, in favoarea drepturilor minoritatilor nationale si incurajeaza autoritatile sa-si continue eforturile in acest sens.

10. In aceasta privinta Adunarea constata cu multa satisfactie ca dupa ultimele alegeri a fost restabilita functia de ministru pentru drepturile omului si drepturile minoritatilor si ca reprezentantii minoritatilor fac parte din guvernul de coalitie ocupând functii ministeriale.

11. Aceste eforturi vor trebui conjugate de catre autoritatile statului, institutiile religioase precum si mass-media printr-o politica a comunicarii, in vederea promovarii spiritului de toleranta, a dialogului intercultural si a combaterii discriminarii.

12. Adunarea se felicita sa constate ca un proiect de lege privind combaterea discriminarii a fost pregatit si prezentat spre comentare Comisiei de la Venetia. Adoptarea rapida si aplicarea acestei legi sunt deosebit de importante pentru a preveni discriminari ulterioare indreptate impotriva minoritatilor nationale.

13. Adunarea considera ca mediatorul poate si trebuie sa joace un rol important in acest sens. Ea se felicita asadar in legatura cu indelung asteptata desemnare, la 29 iunie 2007, a unui mediator al Republicii Serbia.

14. Intre altele, autoritatile trebuie sa-si continue eforturile in vederea sporirii increderii minoritatilor fata de reprezentantii autoritatilor si pentru a combate prejudecatile fata de minoritati, prejudecati care pot sa persiste in sânul fortelor de ordine si a puterii judecătorești. Adunarea se felicita in legatura cu existenta unui program privind cresterea reprezentarii membrilor minoritatilor in rândul fortelor de ordine si a puterii judecătorești, si in special privind punerea in aplicare a unei forte de politie multietnice in sudul Serbiei. Ea incurajeaza autoritatile sa extinda si sa aplice aceasta initiativa in alte regiuni si mai cu seama in Voievodina.

15. Adunarea este totusi ingrijorata sa constate mari lacune in ceea ce priveste punerea in aplicare a drepturilor minoritatilor. Autoritatilor nationale, regionale si locale le revine raspunderea unei

depline si complete puneri in aplicare a prevederilor legale pertinente.

16. Anumite prevederi legale sunt defectuoase de mai multi ani, ceea ce impiedica o exploatare cât mai buna posibil, in beneficiul membrilor minoritatilor, a potentialului oferit de cadrul legislativ dezvoltat in anul 2002.

17. Adunarea considera ca aceste lacune ale legislatiei pun la indoiala credibilitatea si vointa politica a autoritatilor in materie de drepturi ale minoritatilor si nu sunt prielnice consolidarii increderii membrilor minoritatilor nationale in autoritati.

18. Mai mult, Adunarea este ingrijorata sa constate divergentele de la o regiune la alta in ceea ce priveste punerea in aplicare si accesul efectiv al membrilor minoritatilor la drepturile lor. Adunarea constata in special ca membrii minoritatilor nationale din estul Serbiei sunt intr-o situatie categoric mai putin favorabila decât cei din Voievodina.

19. Cât despre chestiunea identitatii minoritatilor, si in special având in vedere dezbaterile din jurul minoritatilor româna si valaha, Adunarea aminteste principiul enuntat in articolul 3 al Conventiei-cadru pentru protectia minoritatilor nationale si reafirma ca orice incercare privind impunerea unei identitati unei persoane, sau unui grup de persoane, este inadmisibila.

20. Adunarea incurajeaza asadar membrii minoritatilor româna

si valaha din estul Serbiei sa-si uneasca eforturile si sa depaseasca neintelegerile lor interne in interesul lor insisi si pentru pastrarea trasaturilor specifice care constituie identitatile lor. Autoritatile sârbe sunt raspunzatoare in acest caz sa nu impiedice, ci dimpotriva sa sustina initiativele in acest sens.

21. Adunarea este constienta de ingrijorarile exprimate de Comisia pentru Democratie prin Drept (Comisia de la Venetia) in legatura cu Legea din anul 2006 privind Bisericile si organizatiile religioase din Republica Serbia si se asociaza recomandarii acesteia prin care cere o definire mai exacta a statutului dreptului canonic si a hotarârilor instantelor bisericesti. Pe de alta parte, Adunarea roaga insistent autoritatile sârbe sa coopereze deopotriva cu Biserica Ortodoxa Sârba si cu Biserica Ortodoxa Româna pentru gasirea unei solutii practice de natura sa faca efectiva libertatea religiei in partea de rasarit a tarii, asa cum este deja in cazul Voievodinei.

22. In sfârșit, constienta de faptul ca cooperarea dintre statul de resedinta si statul inrudit, prin intermediul acordurilor bilaterale, prezinta un interes real in scopul garantarii stabilitatii in Europa, Adunarea cheama autoritatile sârbe sa-si intensifice relatiile de buna vecinatate cu statele inrudite (România, Ungaria, Croatia si «fosta republica iugoslava a Macedoniei») aplicând integral acordurile bilaterale semnate de acestea.

23. Prin urmare, Adunarea

invita autoritatile competente ale Republicii Serbia :

23.1. sa acorde o atentie sporita plângerilor privind violenta interetnica si sa reactioneze cu promptitudine, hotarâre si eficienta la acestea, mai cu seama prin anchete ale politiei si printr-o urmarire penala eficienta;

23.2. sa vegheze asupra punerii efective in aplicare a legislatiei in materie de drepturi ale minoritatilor si in special a legilor adoptate in anul 2002;

23.3. sa aloce cât de repede posibil fonduri pentru promovarea sociala, economica, culturala si pentru dezvoltarea generala a minoritatilor nationale, alocare prevazuta de articolul 20 din legea-cadru din anul 2002 privind protectia drepturilor si libertatilor minoritatilor nationale;

23.4. sa adopte neintârziat o lege privind combaterea discriminarii, tinând cont de remarcile formulate de Comisia de la Venetia;

23.5. sa adopte in regim prioritar textele legislative privind alegerea si finantarea Consiliilor nationale pentru minoritatile nationale, tinând cont de comentariile expertilor Consiliului Europei pe marginea proiectului de lege privind alegerile;

23.6. sa defineasca cu mai multa precizie competentele si obligatiile Consiliilor nationale pentru minoritatile nationale, dotându-le cu fondurile necesare realizarii misiunilor lor;

23.7. sa introduca un mecanism de control din partea Consiliilor

nationale pentru minoritati a actelor executivului in materie de drepturi ale minoritatilor;

23.8. sa convoace reuniuni mai numeroase si cu o mai mare regularitate ale Consiliului national pentru minoritatile nationale;

23.9. sa prevada desemnarea unui mediator adjunct insarcinat cu problemele ce tin de drepturile minoritatilor;

23.10. recunoscând progresele marcate de dispozitiile noii Constitutii in aceasta privinta, sa consolideze in continuare stabilitatea bugetelor provinciilor autonome;

23.11. sa ia masuri pozitive in favoarea persoanelor apartinând tuturor minoritatilor si sa vegheze asupra eradicarii oricarei discriminari impotriva membrilor lor;

23.12. sa-si intensifice eforturile pentru dezvoltarea initiativelor privind promovarea spiritului de toleranta si a dialogului intercultural;

23.13. sa accelereze initiativele privind pregatirea unor cadre didactice calificate sa predea limbile minoritare si sa predea in aceste limbi;

23.14. sa continue sa dezvolte scolile bilingve si scolile in limba materna;

23.15. sa suprime diferentele regionale existente in ceea ce priveste garantarea efectiva a drepturilor minoritatilor (in special privind folosirea limbilor minoritare in administratie, invatamântul in limbile minoritare,

libertatea religiei etc.) punând integral in aplicare, si pe intreg teritoriul, legislatia in vigoare in acest domeniu;

23.16. sa ia masurile necesare pentru a le inlesni valahilor/românilor care locuiesc in estul Serbiei (pe vaile Timocului, Moravei si Dunarii) accesul la invatamânt, la presa si la administratie publica in limba lor materna si sa le ofere acestora mijloacele de a-si sa tina servicii religioase in aceasta limba;

23.17. sa identifice si sa aplice solutii tehnice care sa le permita persoanele din estul Serbiei sa receptioneze emisiunile in limba româna difuzate in Voievodina;

23.18. sa prevada exceptiile de la procedurile de privatizare in domeniul presei in favoarea presei in limbile minoritare in scopul de a asigura viabilitatea acesteia;

24. Adunarea cheama de asemenea Serbia si statele inrudite vizate sa convoace cât mai repede posibil Comisiile interguvernamentale mixte prevazute de acordurile bilaterale privind cooperarea in domeniul protectiei minoritatilor nationale incheiate de acestea.

25. Adunarea invita Comisia sa pentru respectarea obligatiilor si angajamentelor statelor membre ale Consiliului Europei (Comisia de monitorizare) sa ia in considerare indeaproape propunerile cuprinse in aceasta rezolutie in cadrul dialogului sau cu autoritatile sârbe.

Situatia minoritatilor nationale din Voievodina si a minoritatii etnice române din Serbia Recomandarea 1845 (2008)*

1. Adunarea parlamentara, referindu-se la Rezolutia sa 1632 (2008) privind situatia minoritatilor nationale din Voievodina si a minoritatii etnice române din Serbia, invita Comitetul de Ministri sa tina cont, in cadrul monitorizarii sale regulate, de recomandarile pe care li le-a adresat autoritatilor sârbe in respectiva rezolutie si sa tina cont de acestea in cadrul urmatorului sau ciclu de monitorizare in virtutea Conventiei-cadru pentru protectia minoritatilor nationale.

2. Adunarea le recomanda de asemenea Comitetului de Ministri si autoritatilor sârbe sa prevada lansarea unor noi programe de asistenta cu tinta fixa in vederea sprijinirii elaborarii unor planuri de actiune concrete privind promovarea spiritului de toleranta si a dialogului intercultural si in special privind sporirea increderii minoritatilor in institutiile statului si pentru combaterea prejudecatilor indreptate impotriva minoritatilor care pot sa mai persiste in sânul fortelor de ordine si al puterii judecătoresti.

---

* Dezbătută de către Adunarea Parlamentară la 1 octombrie 2008 (cea de-a 33-a ședință) (a se vedea DOC. 11528, Raportul Comisiei Juridice și Drepturi ale Omului, raportor dl Herrmann). Text adoptat de Adunare la 1 octombrie 2008.

Lipsa cultivării limbii române în școlile din zona Serbiei dintre Timoc și Morava

Viorel Dolha

În zona Serbiei dintre Timoc și Morava trăiesc peste 250 000 de etnici români/vlahi majoritari în 150 de localități. În nicio școală nu se predă nicio oră de limbă română.

Regretatul Draghi Cârchioabă din Slatina de Bor mi-a dat copii de pe cererile semnate de peste 80 de părinți din Slatina și Brestovaț (jud Bor) și Ranovaț (jud Morava) prin care solicită studiul limbii române în școală de către copiii lor (vezi foto). Au depus fără rezultat astfel de cereri ministerului sârb pentru învățământ și în urmă cu doi ani. Au reînnoit cererile în 2007. Nici azi nu au primit vreun răspuns îmi declară telefonic domnul Perici Draghișă - cel care a adunat semnăturile din Ranovaț și pe care sperăm să îl avem cu noi în Arad la activitățile din 28nov -1dec 2008 .

Iată articolele 11 și 13 din legea sârbă pentru minorități (în paranteză precizările noastre):

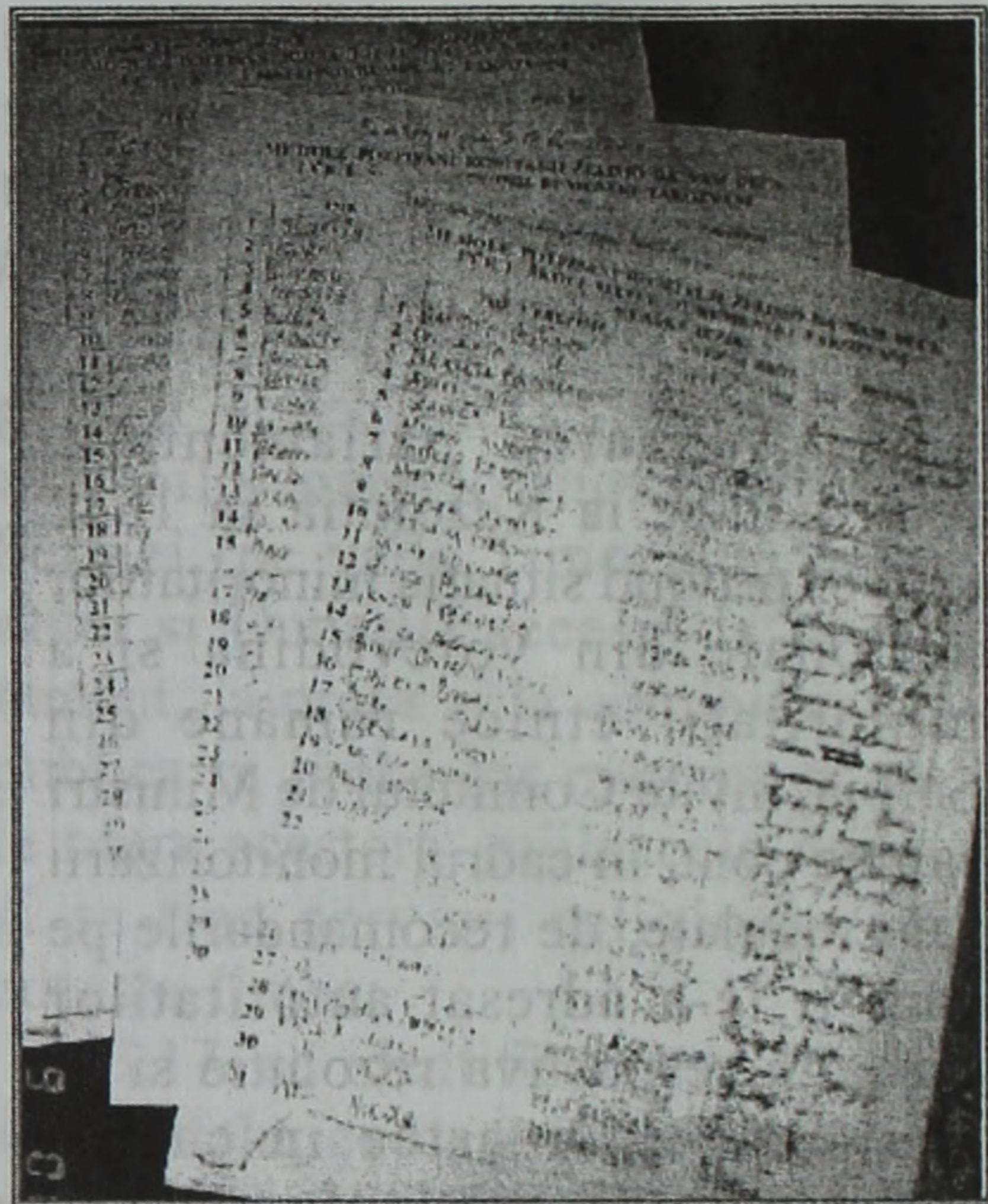
Articolul 11 „Unitatea autonomiei locale va introduce obligatoriu în uz oficial, pe principii de egalitate, limba și alfabetul minorității naționale dacă procentul persoanelor aparținând minorității naționale respective atinge 15% din numărul total al locuitorilor de pe teritoriul său, conform rezultatelor ultimului

recensământ al populației". (În realitate este vorba de 17 raioane din 4 județe, dar luând în calcul datele oficiale limba română ar trebui să fie în uz oficial în 8 raioane, mai ales după ce Belgradul tocmai a recunoscut oficial Consiliului Rumânilor/Valahilor că limba lor maternă este româna!)

Articolul 13: „Persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul la instrucție și educație în limba maternă în instituțiile de învățământ preșcolar, elementar și mediu.

În cazul în care în momentul adoptării prezentei legi nu există învățământ în limba minorității naționale (cazul românilor din NE Serbiei din județele Bor, Zaječar, Branicevo și Morava), *în cadrul sistemului educației publice pentru persoanele aparținând minorității naționale, prevăzute la alineatul 1 din prezentul articol, statul este obligat să creeze condiții pentru organizarea învățământului în limba minorității naționale, iar până atunci va organiza cursuri bilingve sau învățarea limbii minorității naționale cu elemente ale istoriei și culturii naționale pentru persoanele aparținând minorității naționale.*

În exercitarea drepturilor prevăzute la alineatele 1 și 2 din prezentul articol prin lege poate fi reglementat numărul minim de elevi necesari care nu poate fi mai mare decât numărul minim de elevi stabilit prin legea pentru asigurarea formelor corespunzătoare de instrucție și educație. (Sute de școli

rurale din Serbia ca și din România funcționează cu 3-7 elevi. Doar românilor timoceni li se condiționează orele de limbă română de numărul de 15 elevi din același an. Este imposibil de realizat acest număr în cel puțin 100 de localități rurale în care ei sunt majoritari din motivul că toți elevii din sat sunt sub 15 în clasele I-IV. Se încalcă flagrant acest alineat al legii. Mai mult, până și în satele mai mari –vezi Slatina, Brestovaț, Ranovaț- unde au reușit să adune între 20 și 31 semnături/sat acest drept le este refuzat.)

Programa analitică pentru nevoile educației prevăzute la alineatul 1 din prezentul articol, în partea referitoare la conținuturile naționale în bună măsură vor cuprinde teme care se referă la istoria, artele și cultura minorității naționale.

La elaborarea planului de învățământ pentru nevoile cursurilor prin care se exprimă specificurile minorității naționale în limba minorităților naționale, bilingve sau învățarea limbii minorităților naționale cu elemente de cultură națională, prevăzute la alineatul 1 din prezentul articol, participă obligatoriu consiliile naționale ale minorității naționale. (Acest lucru nu s-a întâmplat deși românii au oficial chiar două consilii naționale în Serbia)

În vederea stimulării toleranței față de minoritățile naționale, planul și programul de activitate în instituțiile de învățământ și în școlile cu limba de predare sârbă, trebuie să cuprindă materii referitoare la istoria, cultura și situația minorităților naționale și alte conținuturi care vor promova toleranța reciprocă și viața în comun. Pe teritoriile în care limba minorităților naționale este în uz oficial (ar trebui – conform legii- acolo unde sunt peste 15%), planul și programa în instituțiile de învățământ și în școlile cu limba de predare sârbă trebuie să conțină posibilitatea de învățare a limbii minorității naționale.” (Acest alineat coroborat cu recensământul din 2002 ar trebui să conducă automat-fără liste de semnături ale părinților- la introducerea în orar de ore facultative de română în toate școlile –

chiar și pentru copiii sârbi - în întreg județul Bor dar și în raioanele Zagubica, Kucevo, Petrovac din jud Branicevo, în raionul Bolievac din jud Zaječear, în raioanele Bor, Maidanpek, Negotin din jud Bor. Ce generoasă legea sârbă! Practic nu se predă nicio oră de română nici unde este cerută cu insistență)

Legea sârbă nu se aplică românilor din NE Serbiei. În paralel cu aceste demersuri care să determine Belgradul în a permite cultivarea limbii române în școli, Bucureștiul ar putea să plătească el câte 3 ore pe săptămână pentru 3 cadre didactice de etnie română din regiune și/sau Voivodina și/sau România astfel încât din octombrie elevii români din Slatina, Brestovaț și Ranovaț să poată studia în școală și limba română.

Cât de dezamăgiți ar fi acești copii dacă nu li se va împlini visul întreținut de 3 ani de acele cereri ale părinților lor. Unii au terminat deja ciclul primar și pentru ei rezolvarea pozitivă a semnăturilor din 2005 ar veni oricum prea târziu. Măcar pentru cei care mai sunt în școală ar trebui urgent solicitat ministerului educației de la Belgrad aplicarea legii sârbe și/sau alocarea unor fonduri de la București pentru plata susținerii unor cursuri de limbă maternă mai mult sau mai puțin oficiale în amintitele localități.

OGLINDA – la final

Ce poate fi mai frumos, mai nobil, decât să ne regăsim, dragi frați români, după 20 de ani, aici la noi (dar) și la voi acasă?

Cu brațele pline de Sânziene, la 26 iunie 1988, Ansamblul folcloric „Flacăra” al Căminului Cultural Torac Begeți, Serbia, poposea la Bârzava, în județul nostru.

Au trecut de atunci, 20 de ani...

Au urmat de atunci alte și alte întâlniri de suflet, la Uzdin, la Alibunar, Vârșeț, Lokve, Vladimirovăț, dar și la Arad sau Macea („cu buricu... cât pogacea”, vorba măceanului).

Depănând firul amintirilor, cantr-o „Horă a Unirii” tricolore, am elaborat acest proiect despre multi-culturalitatea românească, care va rămâne înscris pe frontispiciul limbii române, „ca un fagure de miere”.

Priviți-vă, așadar, dragi frați români, Oglinda e a noastră, cât și a voastră!

prof. Florica R. Câdea

ECHIPA DE PROIECT

1. Inițiator proiect: Școala Generală nr. 5 Arad, coordonator -director, prof. Maria Pașcalău, -prof. Cornelia Mureșan

2. Cadre didactice implicate:

- Întreg colectivul didactic al Școlii generale nr. 5;
- Școala Generală nr. 12;
- Școala Generală nr. 22;
- Liceul particular nr. 1 „Vasile Goldiș”;
- Școala Generală Macea;
- Grădinița PP 20, Curcubeul Copiilor;
- Biblioteca Școlii Generale nr. 5.

3. Parteneri asociați:

- Asociația Învățătorilor din Arad;
- Muzeul Județean Arad;
- Galeriile Turnul de Apă Arad;

4. Parteneri asociați din Serbia

- Comunitatea românilor-Vârșeț;
- Școala Generală Alibunar;
- Școala din Nicolinț;
- Școala din Petrovasâla;
- Comunitatea românilor Torac;
- Revista „Bucuria Copiilor” prin Cota Bulic.

Proiectul a fost conceput de prof. Anca Mureșan

ECHIPA DE PROIECT PE SECȚIUNI:

SECȚIUNEA CICLUL PREȘCOLAR

- Florica Mureșan
  - Rozalia Pota
- Grădinița PP 20 Arad

SECȚIUNEA: CICLUL PRIMAR

- Angela Don
- Claudia Boariu
- Școala Generală nr. 5 Arad

SECȚIUNEA CICLUL GIMNAZIAL

- Florica R. Cârdea
- Cornelia Mureșan
- Școala Generală nr. 5 Arad

CERCETARE PE TEREN

- Viorel Dolha
- Adela Militar

- Eleonora Bundiș
- Simona Cuzmanov
- Loredana Lup
- Angela Don
- Doina Mârza
- Rozalia Pota
- Florica Mureșan
- Marieta Toader

CONSULTANȚI

- Rodica Elena Colta
- Rodica Almăjan

BIBLIOGRAFIE

1. Costa Roșu, Pavel P. Filip, *Begeiți (Torac)*- pagini din trecut și de azi, 1976
2. Pavel Gătăianțu, Panta Bagiu, *Locre, ieri și azi*, 1989
3. *Almanah Libertatea*, 1990
4. Cristea Roșu, *Corurile noastre bănățene*, 1991
5. *Izvoarașul*, revistă de muzică, artă națională, folclor și teatru sătesc (nr. 7, 8, 9, 1936; nr. 2, 1938)
6. *Monumente bisericesti din Arad și din împrejurimi*, Arad, 1971
7. Fl. R. Cândea, *Baladă măcenilor care s-or pierdut de șireglă*, Arad, 2005
8. Fl. R. Cândea, *Carol Feher, Carte vouă, fiilor satului*, Arad, 2006
9. Horia Truță, Dan Demșea, *Monumete de for public, însemne memoriale, construcții decorative și parcuri din județul Arad*, 2008, (Catalog selecții)
10. Mișca, *Scrieri monografice*, 2006
11. Ioan Cipu, *Români de vază din banatul sârbesc*, referenți: Ionel Stroiț și Pavel P. Filip

IZVOARE

1. *Cuvântul românesc* – Publicații ale românilor din Serbia, nr. 94, 95, 96, Vârșeț, 2007
2. *Cuvântul românesc*, nr. 101, Vârșeț, 2008
3. *Satul 899*, Periodic al Comunității Românilor din Serbia, filiala Nicolinț, nr. 22, 2007
4. *Familia*, revistă fondată în 1910 la Petrovarsâla- Vladimirovat, mai – iulie, nr. 3-4, 2008
5. *Supliment al Comunităților Românilor din Serbia*, Vârșeț, dedicat Unirii Principatelor Române, 1859
6. *Tradiția*, revistă de etnografie și folclor, nr. 29-30, 2006
7. *Renașterea* (Satu Nou), nr. 11, iunie, 2006, supliment al revistei *Tradiția*
8. *Folomoc*, Buletin periodic al cenaclului *Folomoc*, Torac, nr. 3, 4, 5, 6, 2003; nr. 1-16, 2004; nr. 15, 2005; condus de ing. Mariana Lelea
9. *Libertatea*, săptămânal editat de Casa de Presă și Editură „Libertatea”, 2007
10. *Jurnal arădean*, colecție (cotidian independent)
11. *Observator arădean*, colecție
12. *Glasul Aradului*, colecție

CUPRINS

Cuvânt introductiv	\ 3
Să ne dăm mâna în... Oglindă	\ 4
Capitolul I - Oglinda Cuvintelor de-ntâmpinare și de suflet	\ 5
Capitolul II - Oglinda Simpozionului internațional din 16 mai 2008 „Multiculturalitate- pașaport într-o Europă a granițelor (între)deschise	\ 11
Capitolul III – Oglinda. Expoziția de pictură naivă „Pictorițele de la Uzdin” (Sofia Ionașcu și Ileana Oalge, 11 iunie 2008)	\ 60
Capitolul IV – Oglinda apropierii sufletești	\ 64
Capitolul V – Oglinda noastră în imagini	\ 86
Rezumat- traduceri în limbile sârbă, franceză, engleză, maghiară	\ 94
Adunarea Parlamentara a Consiliului Europei și românii dintre Timoc și Morava	\ 96
Rezolutia 1632 (2008). Situatia minoritatilor nationale din Voievodina si a minoritatii etnice române din Serbia	\ 96
Situatia minoritatilor nationale din Voievodina si a minoritatii etnice române din Serbia. Recomandarea 1845 (2008)	\ 101
Lipsa cultivării limbii române în școlile din zona Serbiei dintre Timoc și Morava (Viorel Dolha)	\ 101
Oglinda... la final	\ 104
Bibliografie	\ 106
Izvoare	\ 107

...”Sunt convins că autorii acestui volum n-au dorit <<să-și facă un chip cioplit>> în această OGLINDĂ, ci au încercat să cristalizeze o altfel de istorie, prin limbajul oferit, de suflet”...

prof. HORIA TRUȚĂ

ISBN: 978-973-161-022-1